

ה ח ל ק ה ש נ י

אמר מורנו ז"ל כי המוקדמות שמצטרך אליהן בקיום מציאות האלוק ית', ובמופתים על היותו לא גוף ולא כח בגוף ושהוא ית' שמו אחד, חמש ועשרים הקדמות כלן מבוטאות במופת, אין ספק ברבר מהן. — והקדמה אחת נשלימה להם השלמה, מפני כי הדבר עומד במקום ויגדל או יחסר לא יאמר בו מתנועע בסתם, אלא במפורש כלומר שיתנועע בגדול או בחסרון, כמו ששם הנמצא נאמר על העצם בסתם ועל שאר הנאמרות, וע"כ התחייב שיהיה קודם על שאר הנאמרות והיה נראה כי אין תנועה בנאמרת (העצם) לפי שענין התנועה התחדש הדבר מעט מעט, ושנוי העצם בהפשיטו צורה ולובשו צורה הוא פתאום בלא זמן, כי אין אמצעי בין ההעדר והקנין; וכן אמר בפ' י"ב מזה החלק, כי הצורות לא יתחדשו ראשון ראשון, וע"כ אין תנועה בהן וע"כ יפסדו בלא זמן ע"כ.

ואמר ארסטו כי אין תנועה בנאמרת העלם מפני שאין זה הפך, ומפני כי מימי הפנים שלשה, היו מימי התנועות שלשה, תנועה בנמות, ותנועה בליכות, ותנועה בלחה, אצל אין תנועה בנאמרת העלם ע"כ.

ה' כי כל תנועה שנוי ויציאה מהכח אל הפעל. — ואמר חכם והתנועה שלמת ראשון בכח סצד מה שהוא בכח, ואם תרצח תאמר כי היא יציאה מהכח אל הפעל ע"כ.

והענין הראשון מאלו התנועה יותר מהענין השני, כי התנועה בכח והוא דבר אמיתי צין הכח והפעל, וצאוד זה כי אי אפשר להניחה תחת הנמצאים בכח הגמור, מפני שהם נעדרים צעוד שהם בכח, ואם א"ל להכניסה תחת אחד מאלה השני סוגים א"כ לא נשאר אלא שתהיה מודכצת ממה שצנח והפעל, כמו שדרך האמצעיים שימצאו צין הקלות, וזה מחויב זה מפני שהיא הליכת המתנועע ויציאתו מהכח אל הפעל, ואם כן מהצואל שהתנועה אינה בכח גמור ולא צפעל גמור, אצל מציאות ההליכה מהכח אל הפעל לא קודם לכן ולא אחריו, והיה פעל הדבר צעוד שיפעל, ולחנם גדר התנועה יפעל צעוד שהוא בכח, וזהו גדר התנועה האמיתי.

ואמר צן סינא כי התנועה מציאה צומן צין הכח גמור וצין הפעל הגמור א"ל. כי התנועות יש מהן צעלם, ויש מהן צמקרה, ויש מהן צהכרה, ויש מהן צחלק, והוא צין ממה צצמקרה, ומה צצעלם, כהעתקת הגוף ממקום למקום, ואשר הם צהכרה כתנועות האצן ממכרות יכריחו ע"ז, ואשר הן צחלק והוא מצן ממה צצעלם, כתנועות המסמר צספינה, כי כסתתנועע הספינה נאמר שהמסמר יתנועע, וכן כל המחובר שיתנועע צכללו, יאמר כי חלקו כצד התנועע ע"כ. וזו המוקדמה מצוארת אלא שצריך לצאר כי המתנועע צחלק, כאלו הוא ככנס צמה שהוא צמקרה צפנים מה ולא צכל הפנים כי החלקים אפשר צמה שיפורק מהם שיתנועע צעלמו, ואין כן המתנועע צמקרה כמו השחור שיעתק אל הלצן, כי לא נמצא לו העתקה מוד שהוא לצן אלא הוא

הוא קורה לו, וכשתהיה העלה המייעה מליאה בגוף, אומרים שהוא מתנועע בעלמו וכאלו תהיה מליאה זו קודמים אותו מתנועע לא בעלמו.

ז' כי כל משתנה מתחלק, על כן כל מתנועע מתחלק והוא גוף בהכרח וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע, וע"כ לא יהיה גוף כל עיקר, ע"כ.

ואומר כי ארסטו צדק צממט הטבעי כי כל מתנועע מתחלק, ושהסבה להתחלקו היא הסבה להתחלק התנועה וכל מה שישיג, ונאמר כי כל משתנה יתחייב בהכרח שיהיה מתחלק. וצדק זה כי מאחר שהיה כל שנוי מדבר אל דבר, והיה משתנה בעוד היותו צדק אשר אליו ישתנה תחלה היא זולתו משתנה, מפני שהוא עומד, וכמו כן בהיותו צממט משתנה, מפני שהיא כמו כן עומד זו, א"כ מהחיות שיהיה השנוי הוא נמלא בפעל, כשיהיה מקלתו צממטו ומקלתו צממטו שליו, והוא כי אי אפשר שיהיה בכלל אחד מהן, וא"כ כמו כן שיהיה לא צדק מהן, מפני שאין אמצעי צדק מה שממנו התנועה וצדק מה שליו תהיה התנועה תחלה, כי אלו היה שם אמצעי, לא היה תחלה, אצל האמצעי הוא צדק מה שממנו תהיה התנועה, וצדק מה שליו תהיה התנועה, לא תחלה, כי לא תהיה התנועה צממטו שליו השנוי האחרונה, אלא צממטו שליו אשר לו התנועה תחלה, ודמיון זה כי השנוי יהיה מהלצן אל השחור, בהיותו תחלה מהלצן אל הגוף הודי, שהוא אמצעי צממטו, ומאחר כי כל משתנה מקלתו צממטו, ומקלתו צממטו שליו א"כ כל משתנה מתחלק ע"כ.

ח' כי כל מתנועע במקרה יעמוד בהכרח, מפני שאין תנועתו בעצמו, וע"כ אי אפשר שיתנועע אותה תנועה המקרית. ע"כ.

וזה המוקדמה הוא צדק אותה. ואמר ארסטו כי כל מתנועע תנועה מקרית א"כ שתהיה תמידית, אך כליון הנחת זה חולה לכל היקש, כי אנו רואים הדברים המקרים ילכדו ויכלו. ט' כי כל גוף יניע גוף כשיתנועע גם הוא בעת ההנעה. ע"כ.

והקשה ע"ז מהלצן המושכת הצדל, וזולתה מהגופים המייעים ולא מתנועעים? ותדון זה כי אלו הגופים מייעים על כך זולתו הצדל שיתחייב ממנו שיתנועע הגוף צממטו, והוא כי הלצן המושכת הצדל והדומה לו מייעים על כך התכלה, כמו שתניע תכלת המים לארץ, והמייעים האחרים מייעים על כך הפעל, וע"כ יתחייב צממטו שיתנועע. ואמר בכלל כי הצדל צדק התנועה מתנועע בעלמו, ואין כן המתנועע מבין אחד ועוד כי הוא מסופק אם תנועתו צממטו אם לא, כי יש אומרים כי הצדל הוא מתנועע בעלמו אל הלצן צממטו שתועילתו. ומודנו ז"ל צפ' י"ז מזה החלק כתב כי הלצן המושכת תמשוך הצדל ממרחקו צממטו ישולח ממנו צדקו הפוגש בצדל, וע"כ לא תמשוך צדל מרחק שיזדמן, כמו שלא תחמם האש מכל מרחק שיזדמן ע"כ, והנראה לי כי אין להקשות מדבר שהוא צממטו, כי זו הסגולה היא לו מלך מוגו, כי גם צממטו אפשר לעשות זה כמו שכתב צפ' ששי.

י' כי כל מה שיאמר שהוא כח בגוף מתחלק לשנים, או שיהיה קיומו בגוף במקרים, או שיהיה קיום הגוף בו בצורה הטבעית, ושניהם כח בגוף. ע"כ. וזה המוקדמה הוא צדק אותה.

יא כי מקצת הרברים שקיומם בגוף יתחלקו בהתחלק הגוף, ויהיו מתחלקים במקרה, כגונים ושאר הכחות המתפשטים בכל הגוף, וכן מקצת המקיימים לא יתחלקו בשום פנים כנפש והשכל.

יב כי כל מה שימצא מתפשט בגוף הוא כלה. ע"כ.

ואמר ארסטו ויתצאר שלי אפשר שיהיה צבדל כח שלינו כלה. ואמר החכם הכחד כי ר"ל שא"ל צבדל מחודד מחומר ולודה, שתהיה לודתו פועלת פעל שלינו כלה, כי לדיך שיוצן צבדל עבב כח פועל, כי הבח נאמר על שני לודים על הפועל והנפעל. — ויש ספק צמוקדמה הלקוחה צבדל והיא שכל גוף כחו כלה, ואם הדבר כן הוא נפסד צבדדח, והה ספק הוא צתכלית הקושי. ולכנסוד השיצ צו ואמר, כי הגוף הגלגלי פעולת הנלחית הממע אותו שלינו צחומר, ולפי זה יהיה צבדל דבר אפשר שיפסד וצלתו שיפסד, וזו היא דעת אפלטון והוא שיש צבדל נלחי אפשר צו ההפסד, וכבר צאר ארסטו צסוף המאמר הראשון מהשמים והעולם, שלי אפשר שיהיה נלחי, כי צו כח שיפסד, ויש מי שחזו צזה הספק וחשצ כי העולם הווה ונפסד, והוא ספק חזק מאוד יקרה צזה הענין, וכ"ש כי ארסטו צאר צמאמר השמי מהשמים והעולם, כי יש לשמים כח כלה, כשנתן הסצה צהיות השמים ימלאו צהם ככצים יותר מהנמלאים צהם, אמר כי אלו היה כן תקרה להם סצה החולשה. וכשמע צן סינל אלה הדברים, ושמע מה שאמר אלכסנדר הלמין כי ההכרחי שמי חלקים הכרחי מלך זולתו אפשר מעצמו והכרחי מעצמו, והשיצ ההכרחי מלך זולתו השמים, וצבדדחי מעצמו פמע הגלגלים. אמר ואמנס טעו צזה המפרשים מפני שחשצו כי מה שהצאר כי כל גוף מודכצ מחומר ולודה הוא צאור כולל, ואינו כן, כי לא נאמר אלא על הגופים הנפסדים ומלך הווים ומההפסד התצאר מניחות החומר להם, אצל הגופים הנלחיים, אינס מודכצים מחומר ולודה על זה הדרך, אלא על כל מתנועע מעצמו צמס שהוא מתנועע הוא מודכצ מלודה ומונח מהגופים הגלגלים הגופים הפשוטים ולודותיהם הם הפמיעים הצדלים, ומונח המתנועעים מעצמם הנפסדים הם גופים מודכצים ע"כ. וצמוקדמה ארדיך צזה.

יג והוא שאי אפשר שיהיה דבר ממיני השנויים מרובק אלא תנועת התעתקה בלבד והעגולה ממנו בלבד. ע"כ.

אמר ארסטו ומה שאין לה תכלה מתנועת ההעתקה היא המגולה צלצד, מפני שלי אפשר שתמלא תנועה אחת מדוצקה ונלחית אלא זו צלצד, כי שאל התנועות יש להם תכלה, מפני כי מימי השנויים השלשה יהיו מהפך להפך, והתנועות שהן הפך זו מזו ר"ל שחודת מפני הפכים, א"ל שיהיו מדוצקות, כי התנועה המדוצקת אחת, ואי אפשר שיהיו הפך זו מזו אחת, כי אלו היו אחת, היה מה שהוא חמיד יתהוה ויפסד יחדיו, ומאחר שהם שמים יש ציניהם זמן צבדדח, ומאחר שזה מצואל מדצד ההויה כלומר שליכה מדוצקה צהפסד, כמו כן יתחייצ שיהיה הדבר צשאל התנועות מפני שטצע השנויים אחד, ומאחר שהתצאר זה נאמר כי התנועה הנלחית היא העגולה, מפני כי כל תנועות העתקה או שתהיה מגולה או ישרה או מודכצת משתיכן, וכשיתצאר כי הישרה אינה מדוצקת, א"כ מהנראה כי התנועה המודכצת מהם זולתי מדוצקה, כי הפשוטה מהעדד הדנקות

הדנקות ומנע מה שיזיה צמודות, וכשהתנועה היטרה המחוננת משמים מזו הפועה א"כ שתהיה, באלו אמרת התנועה מעטה למעלה, הוא צעלמה התנועה פעולה למטה הוא מצולר נפשו, ואלו לא היה בן היה הלך הדבר למעלה צעלמו הוא הלכו למטה והיו נמלטים ההפכים יחדיו ע"כ.

יד והיא תנועת ההעתקה תקרה לשאר התנועות והיא ראשונה בטבע, כי ההויה וההפסד תקדם להם ההפכה, והתפכה תקדם לה קריבת ההופך מהנהגך, ואין גדול ואין חסרון, ויקראו להם ההויה וההפסד ע"כ. חו הקדמה הוא צלר אותה.

ואמר ארסעו ותנועת ההעתקה היא הקדמת לשאר התנועות, כי אי אפשר שתמלא תנועה משאר התנועות, ללא ההעתקה קודמת עליה, כי המהויה יתחייב צהבחה שיקרצ מהמתהויה עד שימשש אותו, וזה כשיעתק המהויה או המתהויה או שניהם, וכמו בן הדבר משאר התנועות ואינה קודמת צענע צלנד ללא צומן, לע"פ שיקרה צוה ספק, והוא כי לנו רואים תנועת ההעתקה צמתנועעים מעלמס פלוחדת צומן מהם משאר התנועות, ודמיון זה כי החימי יעתק אחד שיתהויה ונדל ויהפך, ללא שירלס. שזה דבר יקרה לזיש המתהויה מלד מה שהוא ליש מתהויה, והרליה ע"ז שנמלא ההעתקה קודמת לה, והיא העתקת תנועות המולד אותו קודם שיולקוהו, כי אפשר שלא יקרצ הזכר מהנקצה צחימי צמזרע זרע, וזה כשיתנועע האחד או שניהם, ומה שורה עוד היא קודמת על שאר התנועות, כי היא יותר שלמה משאר התנועות וע"כ היא נמלאת צשלים צנמלטים ההימס הגפסדים כמו החימי, ומרלליה על שלמותה כי הנמלא לא ישתנה צעלמו, ולא ילא ממלימות המסונל, כמו שישתנה משאר התנועות, וע"כ היתה ההויה החסרה שנהן צמלימותה, והיה מה שלה מסובי התנועות ללא התנועות הוא יותר נקי מכל הנמלטים מהכח, ודומה לפעל הגמור שלא יתערצ צו כח, כמו שהוא העין צנלבלים.

צן והיא כי בזמן מקרה נמשך אחר התנועה ודבק לה ולא נמצא האחר מלבר האחר ולא תמצא תנועה אלא בזמן ולא יושכל זמן אלא עם התנועה וכל מה שלא תמצא לו תנועה אינו נופל חחת הזמן ע"כ.

זה ענין דברי ארסעו ואי אפשר שגדלה הזמן כ"ש שנליד אותו אם לא נליד תנועה, וע"כ כשלא נרגיש צתנועה לא נרגיש צומן, כמו שיקרה לאדם צהשניחו צמעשים שמתענג צהם כמו השחוק וצנפול סרדקה עליו, כי אז או שידבק הדגע המוקדם צמאחד או שיאמין צומן הקלוד הפך מה שיקרה לחולים שלינס יכולים שיאדך אללס הלילה, וע"כ כל מי שיתחזק מושו לתנועה ימעט מושו לזמן, ומתגדלה שהזמן אינו תנועה ואינו ריקס מהתנועה, א"כ מתגדלה שהוא השגה מהשנות ומדע זו ההשגה כשנדע עלס הזמן והזמן אינו דבר אחד ללא חלוק תנועות הגלבל צרגעים, ללא המוקדם והמאוחר וכל דבר נלחי לא ישער אותו הזמן, מפני שלא יקוף אותו ולא יעדוף עליו צשתי קלותיו, ועל כן לא יאמר שהחיים צומן ולא השכל, ללא צשכל. ואומר צכלל כי כל מה שאינו מתנועע אינו צומן כל עיקר והתנועה המדוצקה תנועת הגלבל אינה צכלל צה צומן, אצל יאמר שהוא צומן צחלקיה. ועל כן צגוף העגול אץ מלימותו צומן כל עקר, ללא הוא צומן מלד שהוא מתנועע, ללא שחלק תמעטו צומן אצל תנועתו צכללה אץ צומן מלד מה שהוא מתנועע

מתחשע וכל דבר שהזמן יחלק אותו הוא בלבד, ולא יושכל לא יושכל זמן מפני שהזמן אינו דבר אלא חלוקת תנועת הגלגל.

מִן וְהָיָה כֵּן מֵה שֶׁאֵינֶנּוּ אֹפֵק לֹא יוֹשֵׁב לִבּוֹ מִיָּן, אֲלֵא כְּשִׁיחִיָּה כַח בְּגוֹף, וַיִּמְנֹעַ פְּרָטִי אֹחֵס הַכַּחֲוֹת בְּהַמְנִיעַת חֲמִדֵיהֶם אֹו מִוְנָחִיהֶם, וְעַל כֵּן הַרְבֵּרִים הַנְּבֻדִים, שֶׁאֵינֶם גּוֹף וְלֹא כַח בְּגוֹף לֹא יוֹשֵׁב לִבּוֹ בְּהֶם מִיָּן כֹּל עֵקֶר אֲלֵא כְּשִׁיחִי עֲלוֹת וְעֲלוּלִים ע"כ.

וְאָמַר אֲרִיסְטוֹ וְהַדְּרִים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמֵר הֵם אֲחָדִים צַעֲמָם, וְהֵם שְׂמַלֵּל מֵהֶם צַמְסֵפֶר הוּא צַמְקָה ע"כ. וְכִזְר נֹזֵק זֶה הַעֲמִין לַמַּעֲלָה צַמְסוֹף הַחֲלֵק הַרְלֵשֶׁק.

אִן כִּי כֹל מִתְנוּעָה יֵשׁ לוֹ מִנִּיעַ בְּהַכְרָח אֹו חוּץ. מִמֶּנּוּ כִּאֲבָן הַנִּיעָה אֹותָה הַיָּד, אֹו יִהְיֶה מִנִּיעוֹ בּוֹ כְּגוֹף הַחַיּוֹנִי, כִּי הוּא מִחוּבֵר מִמִּנִּיעַ וּמִתְנוּעָה, וְע"כ כְּשִׁימּוֹת וְנַעֲדָד מִמֶּנּוּ הַמִּנִּיעַ וְהוּא הַנֶּפֶשׁ יִשְׁאָר הַמִּתְנוּעָה וְהוּא הַגּוֹף לְשַׁעֲתוֹ כְּמוֹ שֶׁהִיָּה, אֲלֵא שֶׁהוּא לֹא יִתְנוּעָה אֹותָה הַתְנוּעָה וּמִפְּנֵי שִׁיחִיָּה הַמִּנִּיעַ הַנְּמוּצָה בְּמִתְנוּעָה נַעֲלָם לֹא יִרְאֶה לְחוּשׁ, חֲשָׁבוּ כִי הַחַיּוֹנִי יִתְנוּעָה מֵאֵין מִנִּיעַ, וְכֹל מִתְנוּעָה שִׁיחִיָּה מִנִּיעוֹ בּוֹ, הוּא הַנְּקָרָה מִתְנוּעָה מַעֲצָמוֹ, עֲנִינוֹ כִּי הַכַּח הַמִּנִּיעַ לְנוֹה שִׁיחִיָּה מִמֶּנּוּ בַּעֲצָם נִמְצָא בְּכֻלּוֹ ע"כ.

וְאָמַר כִּי אֲרִיסְטוֹ הַקְּדִים הַקְּדָמוֹת לְהַצִּיאַת דְּלִיּוֹת צַצְלוֹר כִּי כֹל מִתְנוּעָה יֵשׁ לוֹ הַנִּיעַ וְשֶׁלֹּא יִמְלֵא דְבַר מִתְנוּעָה מַעֲלָם כְּלוֹמֵד שִׁיחִיָּה הַמִּתְנוּעָה הוּא הַמִּנִּיעַ, כְּמוֹ שֶׁאֵין אֲפִשֵׁר לְחַשׁוֹב צַאֲרָן וְצַמִּים, וְהַגּוֹפִים הַמִּתְנוּעָעִים מִחוּץ, וְהַמִּנִּיעַ שִׁיחִיָּה הוּא הַמִּנִּיעַ, כְּמוֹ שֶׁאֵין כִּי אֵלּוֹ הַגּוֹפִים אֵילּוֹ הֵיוּ מִתְנוּעָעִים מַעֲלָמָם, כְּלוֹמֵד שִׁיחִיָּה לָהֶם שִׁיחִיָּה מַעֲלָמָם מִצְלָתִי מִנִּיעַ מִחוּץ הֵיָה לָהֶם שִׁיעֲמָדוֹ מַעֲלָמָם כְּמוֹ הַחַיּוֹנִי, וְעוֹד כִּי יֵשׁ מִתְנוּעָעִים צַתְנוּעוֹת וְלֹא הֵיוּ מִתְנוּעָעִים צַתְנוּעָה אֲחַת כְּמוֹ הַדְּחִיִּים, וְהַזֶּה יִדְלָה כִּי אֵלּוֹ הַגּוֹפִים אֵין הַתְחַלַּת תְּנוּעָתָם צַלְצֵד צַעֲמָם, וְשֶׁהֶם לְרִיכִים לְדְבַר מִחוּץ.

יָח כִּי כֹל שִׁיעָה מִהַכַּח אֵל הַפַּעַל, מוֹצִיאָוּ זוּלָתוֹ חוּץ וְהוּא חוּץ בְּהַכְרָח, כִּי אֵילּוֹ הִיָּה הַמוֹצִיאָוּ בּוֹ וְלֹא הִיָּה שֵׁם מוֹנַע, לֹא הִיָּה נִמְצָא כַח בַּעַת מֵה אֲלֵא יִהְיֶה בַּפַּעַל חֲמִיד, וְהִיָּה מוֹצִיאָוּ בּוֹ וְהִיָּה בּוֹ מוֹנַע וְהַסְתַּלֵּק הַמוֹנַע אֵין סַפֵּק, כִּי הַמַּסִּיד הַמוֹנַע הוּא אֲשֶׁר הוֹצִיאַ מִהַכַּח אֵל הַפַּעַל, וְהַבֵּן זֶה. ע"כ.

וְהַכֵּה הוּא צַאֲרָן זֶה הַמוֹקְדָמָה, וְיֵשׁ לְהַצִּין צַמָּה שֶׁאֵמֵל וְהַצִּין זֶה, וְלֹא אָמַר זֶה צַאֲרָן הַמוֹקְדָמוֹת וְצַפְרֵק אֲרַצְעָה עַשֵׁק זֵכֶר זֶה.

יָח כִּי כֹל מֵה שִׁישׁ לְמוֹצִיאָוֹתוֹ סְבָה הוּא אֲפִשֵׁרִי הַמִּצִּיאָוֹת בְּבַחֲיִנוֹת עַצְמוֹת כִּי אִם נִמְצָאוּ סְבוֹת יִהְיֶה נִמְצָא, וְאִם לֹא יִמְצָאוּ אֹו יַעֲדָדוּ אֹו יִשְׁתַּנָּה יַחֲסוּהַמַּחוּיֵב לְמוֹצִיאָוֹתוֹ לֹא יִהְיֶה נִמְצָא ע"כ.

וְכִזְר דְּבַרְתִּי צַעֲמִין זֶה הַמוֹקְדָמָה צַדֵּק הַחַמִּישִׁי, וְעוֹד אֲרַצֵּד צַעֲמִינָה לְמַעֲבָה.

כִּי כֹל מִחוּיֵב הַמִּצִּיאָוֹת בְּבַחֲיִנָת עַצְמוֹ, אֵין סְבָה לְמוֹצִיאָוֹתוֹ בְּשׁוֹם פְּנִים וְלֹא כֹל עֲנִין ע"כ.

וְאָמַר צַן סִיכָא וּמַחוּיֵב הַמִּצִּיאָוֹת צַעֲמָוּ צַחֲיִנָת עֲלָמוֹ אֵין עֲלָה לוֹ, וְהַאֲפִשֵׁרִי הַמִּצִּיאָוֹת צַעֲמָוּ יֵשׁ לוֹ עֲלָה, וְשֶׁהַמַּחוּיֵב הַמִּצִּיאָוֹת אֵין לוֹ עֲלָה, הוּא מְצוּרָה כִּי אִם הִיָּתָה

לו עלה צמיאותו היה מליאותו זה, וכל מה שמליאותו דרדר אחר, כשיצחן צעמנו מלצד אותו דרדר לא יתחייב לו מליאות אינו מחויב המליאות צעמנו ול"כ הוא מצולד כי אם היתה למחויב המליאות צעמנו סבה, לא היה מחויב המליאות ע"כ.

כא כי כל מורכב משני ענינים, אותה ההרכבה היא סבת מציאותו על מה שהוא עליו בהכרח, וע"כ אינו מהויב המציאות בעצמו, מפני שמציאותו במציאות שני חלקיו ובהרכבתם ע"כ. וזו המוקדמה תתבאר יותר במה שאכתוב למטה בזה הפרק.

כב כי כל מורכב משני ענינים בהכרח ישיגיהו מקרים בהכרח, והענינים המקיימים אותו כלומר שבהם קיומו הם תמרו וצורתו, והמקרים המושיגים הכמות והתבנית וההנחה ע"כ.

והנדאה לי כי מלת ענינים זרה צזה הענין, וכן הוא פשוט צערני (אחר אל) והנכון להעתיק ד צ ר י ס, ומלאתי דרצני ארסטו לורתו וענינו. וכתב אצולד כי נפשות הגלגלים הם צמונחים והם דומות לצורות מזו הצד, אלא צמונחיהן אינן חמדים, אלא כי כל אחד מהם מיוחד צמונח מה שאי אפשר שיהיה מונח לצד אחר ע"כ.

ואמר צן אל לא יג ואם אי אפשר שתהיה לורה אין לה הפך יהיה החמד אשר צו מונח לצד, ואינו חמד אלא צשתוף השם, כי החמד אין יחס לו צעמנו לצורה מהצורות, אלא כל מה שיש לו מהצורות הוא צצוה ע"כ. ע"כ נסתפקתי צזו המוקדמה אם היא כוללת כל גוף, ולודקת על הגוף הגלגלי — עד שמלאתי מה שכתב החכם הנזכר, חמד ומתה שאמדו כי כל גוף מורכב מחומר ולורה אינו דעת הפלסופים צגוף הגלגלי אלא אם יהיה שם חומר צשתוף השם, אצל שהוא דרדר נפרד כי כן דעת צן סינא כי כל מורכב אללם מחומר ולורה הוא מחודש כחדש הצית, והגלגל אינו מחודש אללם צזה המין מהחדש. וע"כ קדאורו נלחי נלומר שמליאותו עם הנלחי, כי מאחר שהיה סבת ההפסד אללם הוא החומר, היה מה שאינו נפסד אינו צעל חומר אצל הוא ענין פשוט, ולולי ההויה וההפסד אשר צאלו הגופים, לא התחייב שיהיו מורכבים מחמד ולורה, כי העקד שהגוף צמליאות כמו שהיה צחוש, ולולי הפסד אלו הגופים הינו גוזדים שהם פשוטים, ושהחמד הוא הגוף, והגוף הגלגלי מאחר שאינו נפסד הנה החמד הוא הגשמות הנמצא צפעל, ושהנפש אשר צו אין לה קיום צזה הגוף, כי הגוף הגלגלי לא יצטרך צהשאותו אל הנפש, כמו שהצטרכו אליו גופי החימים ואמנם יצטרך אל הנפש מפני כי הכרח מליאותו שיהיה צעל נפש ומהכרח שיהיה המעולה צעמן המפולה, וצעל הנפש מעולה ממה שהוא אינו צעל נפש, וע"כ או שיהיה הגלגלים לורות, או שיהיו להם חמדים צשתוף, ואני אומר או שיהיו הם החמדים עצמם ויהיו חמדים חיים צעמם לא חיים נלחים. ע"כ. ונדאה לו כי צזו ענין השתוף כלומר כי חמדי ההווים הנפסדים חמדים מתים אין להם תנועה ולא חיים אלא מלך דרדר צחון, וחמדי הגלגלים הם צהפך כי הם חמדים חיים צעמם ועל כן יתנועעו תמיד. ואמר א ד ט ו צספר מה שאחר העצב, וכל הדברים יש להם חמד אלא שאינו הוה ולא משתנה אלא מאנה לאנה זה לשונו ואמר צמקום אחר, ומהחיוצ שלא יהיה חמד כלל, אלא לכל הדברים שיש להם הויה

הויה והפסד, וישתנו קלתם לקלתם. ואמר החכם המזכר והתחייב שיהיו הגלגלים חמדים ששועים זולתי מורכבים מחומר ולורה מפני שלא ימלא להם השנוי אלא צלמה, והשנוי צעלם אשר יחייב היות הדבר מחומר ולורה ע"כ. —

בג כי כל מה שהוא בכח ויש בעצמו אפשרות מה יתכן בעת מה שלא יהיה בפעל ע"כ.

והמוקדמה מלמדך למה שזכר צעיון הרציעי, כי גם אמר כי יגיע הדבר למוליא מהכח אל הפעל יהיה כמלא על ענין אחד אך צו כח כלומר שלא ימלא צו צעלמו דבר צנח כי אם היה חיוצו צעלמו אפילו אפשרות יתכן שיהיה נעדר כמו שזכר במוקדמה כ"צ והגדל שאין אפשרות צו כלל, אלא הוא כמלא צעלמו הוא האלוק ית' ע"כ. ופירוש צו מודנו ז"ל כי הדבר בחיות תואר מהתארים, נעדר עתה מן הדבר ההוא, אך הוא עוכן ומועד להתישב צו התאר ההוא, אמר צלותו התאר שהוא הדבר ההוא צנח כלאמדנו צחתינת הצדל שהוא אפשרות להיות ממנה הסיף, והכח והאפשרות סמוכים זה לזה דצקים כאחד, וההפרש הוא ענין דק קשה מאד על צקיא הפלסופים, וכבר דבר צוה צן אללאיב צחלת ספרו צפי' השמע הטבעי דבר טוב.

אמר ונאמר דבר שהוא צפעל כשנתאדהו צתאר כמלא צו כלאמדנו צסוף שהיא סוף צפעל, וכבר התנאל לך כי כל מה שהוא צנח שום דבר יהיה עכ"פ צהכרח התאר ההוא נעדר ממנו צעת מה מן העתים, כי אם לא תזח לעולם מלהיות סוף אינה סוף צנח אצל תהיה סוף צפעל ע"כ.

ואמר צן אללאיב צחלת ספרו כי האפשר ומה שצנח אחד צמונח ושמים צמאמר ע"כ. ואמר צן סינא והענין המפורסם מהכח שהוא יכולת או חזק, והפלסופים העתיקו גם הכח אל האפשרות, וקדלו אפשרות קצול הדבר והפעלתו כחות נפעל, וקדלו שלמות זה הכח פעל ואע"פ שאינו פעל אלא הפעלות צמתנועע וצנול התצנית והדומה לו ע"כ.

כד כי כל מה שהוא בכח דבר מה הוא בפעל בעל חמר ע"כ.

והנה הכח צו המוקדמה כמו האפשרות, ונאלו אמר כי הכח צחמר לעולם ומי שאין לו חמר אין לו כח ולא אפשרות, ואם אומר לדבר שהוא הכרחי אפשרי, כמו שאומרים שאפשר שתלקה הלצנה והוא הכרחי — ואמר ארסעו והאפשרות צדצדים ההכרחים הוא הכרחי ע"כ. ואמר צן סינא כל המתחדש אחר שלא היה יש לו צהכרח חמר ע"כ.

ואמר ארסעו והחמר הוא סצת הכח, והכח סצת השנוי, ואם כן כל מה שיסתנה יש לו חמר וגוף מה צהכרח צאיזה מן ממיני השנוי והשתנה עד שהגופים הגלגלים מפני שאינם משתנים אלא צמקום צלצד, התחייב שיהיו להם גופים ושיהיה להם מונח, אצל אינו צמונח ההווים הנפסדים, כי מונחם אינו מקצל מהשנויים אלא ההעתקה מאנה לאנה ע"כ.

כה כי התחלות העצם המורכב מאישי החמר והצורה אי אפשר מבלתי פועל ארצה לומר מניע הגיע המונח עד שחבינו לקבל הצורה, והוא המניע הקרוב

המכין לחמד איש מה להתחייב מזה העיון בתנועה ובמניע ובמתנועע, וכבר התבאר בכל זה מה שראוי לבארו ולשון ארסטו החמר לא יניע עצמו וזו היא המוקדמה המצטרפת לחקור במניע הראשון ע"כ.

ואמר והחמר א"ל זו שיתנועע מעלמו, כי טעם זה דומה אל המלככה, כי כמו שלא יתנועע העץ צעלמו כלל נגד, ודס הכדות לא יתנועע כלל דע האדם כן החומר ע"כ. ויפה אמרו החכמים ז"ל צהמשילס החומר לעץ מושלך צדך לא יתנועע אס לא יניעכו פניע. ולמד צפ' דלשון מזה החלק, כי יתחייב כפי זו המוקדמה שים שס פניע הול אשד המיע חומר זה ההיה הנפסד, עד שיקבל הנורה, והנה ירטה מזה כי יש התחלות ארצע. וכן כתב החכם המכר והתחלות המוחשים החומר והנורה וההעדד והמיע ול"כ הס שלס מלך ולרצע מלך ע"כ ולסיצ לדבריו. —

אמר ואלה הכ"ה הקדמות יש מהן מבוארות במעוט ענין ומוקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב מהם במה שבארנוהו מסדרן, ומהן שמצטרפות למופתים והקדמות, אבל כלן התבארו באין ספק מקצתן בשמע ופירושו, ומקצתן בס' מה שאחר הטבע ופירושו ואצרף למה שקדם מהמוקדמות מוקדמה אחת תחייב הקדמות, ויחשוב ארסטו שהיא אמתית ויותר ראויה מכל מה שיאמן, ונשלמה לו על צד ההנחה עד שיתבאר ממה שכוננו לבארו וזו המוקדמה היא.

כן כי הזמן והתנועה נצחיים תמידים נמצאים, וע"כ יתחייב אצלו בהכרח לפי זו המוקדמה שיהיה שם גוף מתנועע תנועה נצחית מציאה בפעל והוא הגוף החמושי וע"כ יאמר כי השמים לא הווים ולא נפסדים, כי התנועה אצלו לא הווה ולא נפסדת כי הוא יאמר כי כל תנועה תקדם לה תנועה בהכרח, או ממינה או מזולתי מינה, ומה שחושבים בבע"ה שלא תקדם לתנועתם המקומית תנועה אחרת כלל, אינה אמת כי סבת התנועה אחר העמידה, יניע לדברים מצריכים לאותה התנועה המקומית, או שנוי מזג יחייב תאוה לבקש הנאות או לברוח ממהפך או דמיון, או דעת תתחדש לו ויניע אותו אחד מאלה השלשה, וכל אחד מאלה יחייבוהו תנועות אחרות, וכן אמר כי כל מה שיתחדש אפשרות חדשו קודם על חדשו בזמן יחייב מזה לקיים מוקדמות; וכפי זו המוקדמה יהיה המתנועע שיש לו תכלה מתנועע על אורך יש לו תכלה פעמים אין להם תכלה כשתזור על אותו האורך חלילה, וזה א"א אלא בתנועה העגולה כמו שהתבאר במוקדמת השלש עשרה, וכפי זו המוקדמה יתחייב אצלו מציאות מה שאין לו תכלה על צד החזרה לא שימצא יחדיו — וזו המוקדמה ישתדל ארסטו לקיימה תמיד, ויראה שהוא לא יזור שראיותיו עליה מופת, אלא היא אצלו יותר ראויה לקבל, ואומרים כת מפהשי ספריו שהיא מחוייבת לא אפשרית ושהתבארה במופת; וישתדל כל מדבר לבאר כי היא נמנעת, ואומרים שלא יצויר איך יתחדשו מתודשים אין תכלה להם ועקר דבריהם שהוא אצלם מושכל ראשון, והנראה לי כי זו המוקדמה אפשרית לא מחוייבת כמו שאומרים המפורשים, ולא נמנעת כמו שאומרים המודברים ע"כ. ונפרק ע"ו ארצו צזה.

פ ר ק ה א ש ו ן .

אמר מורנו יתחייב כפי מוקדמה כ"ה שיהיה שם מניע הוא אשר הניע החמד הזה ההוה הנפסד עד שקבל הצורה, וכשיבוקש אותו המניע הקרוב מה הניעו התחייב בהכרח שימצא לו מניע אחד ממינו או מזולת מינו, כי התנועה תמצא בארבעה נאמרות, ותאמר עליהם התנועה בכלל, כמו שזכרנו במוקדמת הרביעית, וזה לא יעבור לאין תכלה כמו שזכרנו במוקדמה השלישית, ומצאנו כל תנועה תניע בסוף לתנועת הגוף החמשי, ואצלה חעמוד, ומאותה התנועה תסתעף, ואליה ישתלשל כל מניע ומניע בעולם השפל כלו, והגלגל מתנועע תנועת העתקה, והיא הקודמת לשאר התנועות כמו שזכר במוקדמה י"ד; וכן עוד כל תנועת העתקה תניע בסוף לתנועת הגלגל, כאלו אמרת כי זאת האבן שהתנועה הניע אותה המקל, והמקל הניע אותו היד, והיד הניעה היתרים, והיתרים הניעו הנגידים המלוכשים בכשר הנקראים בערבי (עצלאת) נאלו הנגידים הניעו העצבים, והעצבים הניעו החמימות הטבעי, והחמימות הטבעי הניעתהו הצורה אשר בו, והוא המניע הראשון בלא ספק, ואותו המניע חייב לו שיניע דעת על דרך משל, כלומר שיכניס האבן ההיא בחלון בהמכות המקל אותה בעבור שיסתום אותו, בעבור שלא תכנס לו ממנו הרוח הנושבת, ומניע אותו הרוח ומוליד ישיבתה הוא תנועת הגלגל, וכן תמצא כל סבת הויה והפסד תניע בסוף לתנועת הגלגל, וכאשר הגענו באחרונה לזה הגלגל המתנועע (יתחייב) שיהיה לו מניע כפי מה שקדם במוקדמת י"ז, ולא ימלט מהיותו בו או חוצה לו וזה חלוק הכרחי, ואם היה חוצה לו לא ימלט מהיותו גוף, ואז לא יאמר בו שהוא חוצה לו אלא יאמר שהוא נבדל ממנו, כי מה שאינו גוף לא יאמר בו שהוא חוץ לגוף אלא לפי הרחבת הלשון, ואם היה מניע בו כלומר מניע הגלגל לא ימלט משיהיה מניעו כח מתפשט בכל גופו ומתחלק בתחלה כחמימות האש, או שיהיה כח בו בלתי מתחלק בנפש והשכל כמו שקדם במוקדמת י"א, וא"כ א"א בהכרח מבלתי שיהיה מניע הגלגל אחד, ואלה הארבעה, או גוף אחד חוצה לו, או שכל נבדל, או כח מתפשט בו, או כח בלתי מתחלק. והראשון והוא שיהיה מניע הגלגל גוף א' חוצה לו יתבאר שהוא שוא, ממה שאומר, והוא, כי מאחר שהוא גוף יתנועע כשיניע כמו שהתבאר במוקדמה התשיעית ומאחר שזה הגוף הששי נ"כ מתנועע כשיניע וע"כ התחייב שיניעהו גוף שביעי, ושיתנועע אותו הגוף ג"כ, ואז יתחייב מציאות גופים אין תכלה למספרם, ואז יתנועע הגלגל וזה שוא כמו שהתבאר במוקדמת השנית. — והצר השלישי, והוא שיהיה מניע הגלגל כח מתפשט בו יתבאר שהוא כמו כן שוא ממה שאומר, והוא כי הגלגל גוף ויש לו תכלה בהכרח כמו שקדם במוקדמת ראשונה, ויהיה לכחו תכלה כמו שזכר במוקדמת י"ב אחר שיתחלק בהתחלקו כמו שזכר במוקדמת י"א ואם כן לא יניע לאין תכלה כמו שהנחנו במוקדמת כ"ו. — הצד הרביעי, והוא שיהיה מניע הגלגל כח בו בלתי מתחלק בנפש האדם באדם על דרך משל, זה כמו כן שקר שיהיה זה המניע לבדו סבת התנועה החמירות, ואע"פ שאינו מתחלק. ובאור זה כי אם היה זה מניע

הראשון, א"כ זה המניע המתנועע במקרה כמו שזכר במוקדמה הששית, ואני אוסיף בכאן באור והוא, כי האדם עד"מ כשהניעתהו נפשו שהיא צורתו עד שעלה מזהכית לעלייה, גופו הוא שהתנועע בעצם, והנפש הוא המניע הראשון בעצם אלא שהוא מתנועע במקרה, כי בתעתק הגוף מהבית לעליה, נעתקה הנפש שהיתה בבית והיתה בעליה, ואם תעמוד הנעתו כלומר שלא תניע יעמוד המתנועע ממנה והוא הגוף, ובעמוד הגוף תסתלק התנועה הזו המקרית המנעת לנפש, וכל מתנועע במקרה יעמוד בהכרח, כמו שזכר בשמינית, וכשיעמוד יעמוד המתנועע ממנו, וע"כ התחייב שיהיה לאותו המניע הראשון סבה אחרת בהכרח חוץ מהכלל המורכב ממניע ומתנועע, וכשתמצא אותה הסבה שהיא התחלת התנועה יניע המניע הראשון אשר באותו הכלל למתנועע ממנו, ואם לא תמצא יעמוד, ומפני זאת הסבה לא יתנועעו גופות בע"ח תמיד, ואע"פ שיש בכל אחד מהם מניע ראשון לא יתחלק, מפני שמניעם אינו מניע תמיד בעצם, אלא המצריכים אותו להניע הם דברים מחוץ לו, או לבקש הנאות, או לברוח מהעומד כנגדו, או ציוד במו שיש לו ציוד, ואז ינוע, וכשיניע יתנועע במקרה, וא"א שלא לעמוד כמו שזכרנו, ואלו היה מניע הגלגל בו ע"ז הצד, לא היה אפשר שיתנועע תמיד, ואם היתה זו התנועה תמידית ונצחית כמו שיזכר החולק עלינו, והיא אפשרית כמו שזכר במוקדמה י"ג, וא"כ התחייב כפי זו הדעת שתהיה הסבה הראשונה לתנועת הגלגל על צד השני כלומר נבדל מהגלגל כמו שחיבהו החלוק, והנה התבאר במופת כי מניע הגלגל הראשון אם היתה תנועתו נצחית תמידית, יתחייב שיהיה לא גוף ולא כח בגוף כל עקר, עד שלא יהיה למניעו תנועה לא בעצם ולא במקרה, וע"כ לא יקבל חלוק ולא שנוי כמו שזכר במוקדמה השביעית והחמישית, וזהו האלוק יתגדל שמו כלומר הכבה הראשונה המניע הגלגל, והוא שוא היותו שנים או יותר, להמנע המנות הדברים הנבדלים שאינם בגוף, אלא כשהיה האחד עלה והאחר עלול, כמו שזכר במוקדמת שש עשר, וכבר התבאר שאינו נופל תחת הזמן ג"כ להמנע התנועה בחקי כמו שזכר במוקדמת חמשה עשר, וכבר הביא זה העיון במופת כי הוא שיניע הגלגל עצמו תנועה נצחית, ושהסבה הראשונה להנעתו אינו גוף ולא כח בגוף כל עקר, ושהוא אחד לא ישתנה, כי אין מציאותו מחובר בזמן, ואלו הן השלשה בקשות שבארו אותן במופת חסידי הפלסופים. ע"כ.

ואומר כי לפי מה שזכר צד הפדק התבאר במופת שהאלוק ית' אינו גוף ולא כח בגוף ושהוא אחד לא ישתנה, ואין לדרך צד המופת למקלת אלו המוקדמות, כי לזה גם ארסטו לא זכר מקלת מהן; ומה שיש לומר על מוקדמת כ"ו שכל ההקדמות תלויות בה כתנתי אותו למעלה צדק, ומפני שצד במופת זו המוקדמה כפי מה שידעה מדבריו אמר זה כפי מה שהנחנו במוקדמה כ"ו, ולא אמר זה הלשון צדק המוקדמות; ודוע להי שעיין צדדיו ארסטו כי זה הדרך שהלך מורנו ז"ל צדק מלה הסלסה מנוקשים שהיא דרך לקוחה מהתנועה, ושהמניע הראשון לגלגל שכל נבדל, והוא הדרך שהלך זה ארסטו צדמע הטבעי, ומה שאחר הטבע צדאור אלו הסלסה מנוקשים, וצדק סס רוב המוקדמות המזכרות צד הפדק; ויש תכת ארסטו מי שאמר כי דרך ארסטו צדקום היתה

ההתחלה הראשונה מלד תנועה חלושה, ואני אעיד לותך צוה המקום על דבר, והוא כי עמים טיחום אמר צביאורו לדברי ארסעו במקום שהחל לחקור מציאות ההתחלה הראשונה דברים זה ותופסם:

אמר וננקט ונחקור אם אפשר שיהיה עלם לא ינלהו הזמן ולא יקבל השנויים אלא ישאל ענינו לנח, וכבר אמרנו פעמים רבות שא"ל להציא על זו ההתחלה מופת, כי תהעלות וההתחלות יהיה המופת, והעלה הראשונה שהיא ההתחלה הראשונה, אי אפשר שנמלא לה עלה קודמת לה ולא התחלה, אלא אולי שנגיע לחפצנו מזה הדרך, והוא, כי מאחרי שנהשו, בהתחלה הראשונה לכל הנמצאים שיש צו שני עמינים, האחד, שהוא נלחי, והשני שאינו מתנועע; ולדרך שנחקור כל אחד מאלו השנים עמינים, ואין תימה שיהיה צנמצאים עלם נלחי, מאחד שנמצא דברים הם מטבע המקרים נלחים לא יופסדו, כי התנועה אינה טבע מופשט קמה צנפסה, אלא היא לגוף והזמן מקרה כמשך לתנועה. ואח"כ צאל נלחות הזמן והתנועה. וזה תופס דברי ארסעו צלותו המקום. ומאחר שהיו העלמיים שלשה שנים טבעיים, והאחד זולתי מתנועע, לדרך שנדבר צוה ונודיע שיתחייב צהכרח שימלא עלם נלחי אינו מתנועע. וצאור זה כי העלמיים הם קודמים לכל הנמצאים, ואם היו העלמיים כלם נפסדים, א"כ כל העלמיים נפסדים, אלא שא"ל שתהיה התנועה התחדשה או שתפסד מפני שהוא תמידית, ולא הזמן כמו כן. כי א"ל עימן הקדימה והאחור כשלא יהיה זמן, וא"כ התנועה ע"ז הדרך מדוצקה כמו הזמן, והוא או שיהיה אחר צעינו, או שיהיה רשום. והפעלות לתנועה. ואם כן התנועה ע"ז הדרך מדוצקה כמו הזמן, והיא תנועת ההעתקה מזו העגולה, ע"כ. ואחר כך יצאל כי המניע זו התנועה הנלחית הוא האלוק ית' ויניע כמו שיניע החשוק שלא יתנועע. ואחר צן סינא והדאשון אין סוף לו ולא פרק, ואם כן אין גדר לו ולא מופת עליו וכן אין עלה לו ע"כ.

ואמר אחד מן החכמים שאין צחכמה האלקית מופת. והחכמים הכוזב צמד זה הדרך שהלך צו מורנו ז"ל מכל הדרכים. ואמר ודאשון מי שהלך דרך פחויב המציאות צקיום נמלא אינו גוף ממי שהגיע אלינו היה צן סינא, כי זה הדרך לא הלכו צו הקדמונים, כי הוא אמר כי הוא נכבד מדרך הקדמונים, כי הקדמונים מקיימים נמלא אינו גוף, והוא התחלת הכל מדברים מאוחרים והם התנועה והזמן. ואלכסמר צמד לדרך אחרת צספרו בהתחלות, ונטה מדרך ארסעו לדרך אחרת אלא שהיא לקוחה מהתחלות שצאר אותן ארסעו. ושתי הדרכים אמתיות, אלא שהעצמית היא דרך ארסעו. ואמר ומאחר שהיו ראשוני החכמה הטבעית, אין להם ראשוניים, ולא היה אפשר לצאל צמופת מציאות ראשוני החכמה הטבעית, צדברים מאוחרים, צמד צחכמה הטבעית, וע"כ אין דרך לצאל מציאות דבר נבדל אלא מלד התנועה, והדרכים האחרים שיציאו ראיה מהם על מציאות המניע הדאשון שאינה דרך התנועה. והם כולם דרכים מסופקים.

וכתב חכס ותנועת הגלגל תורה על מציאות דבר עלם נכבד זולתי משתנה, אינו צגוף ונקרא שכל מופשט, ואמנם תורה עליו צאמצעות העדר התכלה, כי כבר התנאל כי אותה התנועה נלחית אין תכלה לה צמה שצמד ולא לעתיד, אם כן אי אפשר

ב,א

אפשר מצלתי שיהיה לה המשנה מנח המניע אין להצעתו תגלה, וא"כ אי אפשר מצלתי שיהיה לזו התנועה מניע מופשט מהחברים ע"כ.

והנדלחה לי לפי קולך דעתי כי הדרך הלקוחה מהגמלאים הוא יותר נכונה, מפני שלא נלמדך צה לנלחות התנועה ולומר שהעולם נלחי, כי זה הדרך כנגד האמונה, ואם נעלה דרך אחד אמיתי שלא יסתור האמונה מהדלוי שננחד צו, כ"ש אם הוא יותר אמתו דדברי מקלת מגדולי הפלסופים, שאמרו שלא ישר צעימיהם הדרך הלקוחה מהתנועה והלכו דרך אחד. ואמר החכם החנר כי השני דרכים אמתיים. ואין ספק כי לא נעלם זה ממורנו ז"ל וע"כ זכר השני דרכים ואמר צעיון השלישי, שהוא לקוח מלך הגמלאים, וזה מופת אין ספק צו ולא דחיה ולא ערעור, אלא למי שלא ידע דרכי המופת, וכן אמר צשאר העיונים כי הם כלם דרכים מופתים; ולא יוכל אדם לומר כי צאלה אין ספק אצל יש ספק צורך הלקוח מהתנועה, כי לפי הנדלחה מדבריו היא יותר חזקה כמו שאמר צפ"ט והלך האמתי אללי שאין ספק צו וכו' כמו שכתנתי שם.

וכתנ עוד החכם החנר והמדברים יראו כי עהידוע צנפשו, שהגמלא נחלק להכדחי ולאפשרי. ואמרו כי יתחייב שיהיה לאפשרי פועל, ושהעולם מאמר שיהיה אפשרי, התחייב שיהיה הפועל אותו מחויב המציאות, וכן סינף העתיק זה הענין אל הפלסופים ואמר כי הוא דרך יותר טוב מדרך הקדמונים, מפני שחשנ שהוא פעלם הגמלא, ודרך הקדמונים מהמקרים נמשכים להתחלה הדלשוונה, חה הדרך עוצ אין צו כוז, אלא מה שאמרו שהעולם צנללו אפשרי, (אף) כי זה אינו ידוע צנפשו, הוא ידוע מלך החקירה גדלחה לעין השכל, כי כל נמלא צעלמו, מלצד הגמלא הדלשקן שהוא לצדו מחויב המציאות, וע"כ אין כמוהו צכל הגמלאים, ורוב החכמים מצכימים צ"ז, מאמר שהם מאמינים שההתחלה הדלשוונה, היא עלת כל הגמלאים. והיא לצדה תועיל ההשגרות והחיים לכל הגמלאים ולולי היה הוא — הכל אונד לשעתו.

וחכם גדול אמר, כי לא יטונס דצר מכל מה שאמרו הפסורדים, אלא מה שאמר מצורד ערצוי, כי כל דצר לצד האלוק ית' צעל — ונאמר כי צשנז שמו לצדו. ואשנז לדבריו. דרך אחר ביחוד כבר התבאר במופת, כי הנמצא כלו באיש אחד קשור מקצתו במקצתו, ושכחות הגלגל מתפשטים בזה החומר השפל ומכין אותו, וחוא נמנע עם זה שהתאמת שיהיה (אלוה) האחד נפרד מחלק זה החמר (ואלוה) השני נפרד אחר, כי זה קשור בזה, כמו שהתבאר בפרק ע"ב.

וזה הדלחה על היחוד נעועה צמדע האדם צענע והיא תספיק למשכיל, והיא כי מאמר שהעולם אחד התחייב צהכרח, שלא יהיה פליאותו מאלוקות דנים פעליהם מחולפים יתחייב שלא יהיו מקלתם משועצדים למקלתם, ואז לא יהיה מהם נמלא אחד, חה הענין ידוע צנפשו, כי נשהיה שנים אחד עהם פעלו צפעל חצרו, א"א שתהיה הנהגתם מדינה אחת, כי לא יהיה משנים פועלים ממין אחד פעל אחד, ויתחייב צהכרח שאם יפעלו שניהם תפסיד מדינה האחת, אלא אם יהיה אחד משניהם יפעל, והשני ישאר צעל, וזה מדוחק מתאר האלוק ית' כי נשיתקצרו שני פועלים ממין אחד על מונח אחד, יפסד המונח צהכרח, והיה מתחייב שיפסד העולם, חה דלחה צענע צדיעת היחוד, וההפרש

צין ההמון והחכמים צו הרליה, כי החכמים יודעים מהמליחות העולם, והיותו חלקיו מקלמם נעצור מקלמם, צמעלת הגוף האחד, יותר ממה שידעו ההמון, והיות העולם אחד הונס צזה הספר צלל דליה, וצפרק ע"ל מהחלק הרלשן כתצתי המופת ע"ז, ודיעת כל מה שזכר צלותו הפרק ציחוד הכרמית צדיעת זה הדך וע"כ העתקתי כל אותו הפרק והלרמתי צענינו. ועוד כי החומר לגוף העולם עלור צתוכו, וע"כ אי אפשר שיתהווה יותר מעולם אחד, כמו החמר שיתהווה ממנו הלדס אלו נתהוו ממנו איש אחד לא היה שיתהוו ממנו שנים צמנין, וזו היא הסנה שהיה העולם אחד צליש, כלומר כי הוא כלש אחד.

והפלסופים זכרו עוד דרך אחד צמליחות העלה קדלשונה והוא זה אמרו,
כצד התצטר צחכמה הטצעית כי יהיה הגוף הגלגלי צעל נפש, וקהוא מתנווע ענד התשוקה אשר תהיה מהלוד צשכל, ולס אמרו כי זה המלוייד שהוא מלייד אותו היא גוף, כאלו אמרת הדצדים שהס תחת גלגל הודח יתחייצ שיהיה הנכנד שלמותו צנרוע וזה שול וכמו כן א"ל שגשים סצס תנועתו לודו לגוף אחד גלגלי יותר נכנד ממנו, כי יתחייצ צנתינת סצס תנועת אותו הגוף מה שהתחייצ צזה הגוף צעלמו, ויתחייצ שלא תהיה תכלה לגופים הגלגלים, ומלחד שהוא מהנמע שיתנווע זה הגוף הגלגלי אלל גוף אחד, יהיה נכנד לו גרועה חפוק הוא נכנד ממנו, והוא הדנד אשר מליחותו טוב צמוחלט כי החשוק הוא טוב, ויתחייצ שיהיה העוצ אשר יחשוק אותו, ויתלוהו הטוב שצחשוקים, ותשלס צטוצים על זו התנועה הנפשית הנטיה אשר לו צצע כי אין מיעות צק נטיה זה הגוף ותנועתו הנפשית, והנה זו הדליה צנויה על היות הגלגל מתנווע מלד התשוקה והוא דעת מורנו ז"ל.

פ ר ק ר ב י ע י

ראיתי להאריך בזה הפרק ולכתוב בו רוב הדעות שנאמרו בסבת תנועת הגלגל.

אמר מורנו ז"ל ושהגלגל בעלנפש הוא מבואר אצל העין, ואמנס ירמה בנפשו השומע זה שזה דבר יקשה להשיגו או ירחיקהו מפני שיתשוב שזה שנאמר שהוא בעל נפש, שהוא כנפש האדם או החסוד, ואין זה ענין המאמר אלא ענינו כי תנועתו המקומית רציה על היות בה התחלה בה יתנווע בלא ספק, ואותה התחלה היא נפש בלא ספק, ובאוד זה כי מהשוף שתהיה תנועתו העגולה כתנועת האבן הישרה למטה, או כתנועת האש למעלה, עד שתהיה תנועת אותה התחלה טבע לא נפש, כי המתנווע זו התנועה הטבעית אמנס תניעהו אותה התחלה אשר בו כשיהיה בזולת מקומו לבקש מקומו, וכשיגיע למקומו יעמוד וזה הגלגל מתנווע בעצמו במקומו כביב, ואין בהיות הגלגל ג"כ בעל נפש יתחייב שיתנווע כן, כי בעל נפש אמנס יתנווע מפני טבעו או מפני ציור, וארצה לומר באמרי בכאן טבע לכיון אל

אל הנאות ולברוח מההפך, ואין הפרש בין שיהיה מניעו מחוץ לברוח החיוני מחמימות השמש, ולכתו למקום המים כשימצא, או כשיהיה מניע דמיון, כי בדמיון הנאות וההפך ג"כ יתנועע החיוני וזה הגלגל לא יתנועע לברוח מההפך או לבקש הנאות, כי מזה שאליו יתנועע ממנו יתנועע ומה שממנו אליו יתנועע. ועוד כי אלו הייתה תנועתו מפני זה התחייב שיעמוד בהגיע למח שאליו יתנועע כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח ואי אפשר להגיע אליו לעולם תהיה התנועה לריק ע"כ.

וכתב החכם הנזכר כי כל גלגל מהגלגלים הוא חי מלך שהוא צעל גוף מוגדר הכמות והתצמית, ושהוא מתנועע צעמנו מלדדים מוגדרים לא מאיזה לך שיוזמן וכל מה שזה תלדו הוא חי. צהכרח, כלו' כשנראה גוף מוגדר מהכמות והאיכות יתנועע צמקום מלך עלמו, מלך שהוא מוגדר ממנו לא מפני דבר מחוץ, ולא מאיזה לך שהזמן מלדדיו, והוא מתנועע יחדיו אל השני לרדים מתנגדים בזרנו שהוא חיוני ולמנס למדנו לא מפני דבר שהוא חולה לו מפני שהנזול יתנועע לאצן המושכת אותו והיא חולה לו ויתנועע אליה מאיזה לך שתזדמן.

וכתב עוד והגוף הגלגלי הוא צתנועה תמידית, וע"כ התחייב לו שיהיה משתוקק אל התנועה עלמה אל ההשגחה צמה שיש צזה העולם השפל, או שמי אלה יחדיו כי ידלה מענינו שאינו משתוקק לתכלית התנועה, כי אלו היה כן היה עומד, וכל מה שיסתוקק אל התנועה עלמה או מתנועע להשגחה צולתו הוא צעל נפש, ומשתוקק מלך הליוד מפני שהתנועה פעל לנפש, ולולי היה לו נפש לא היה נמלא אלא המתנועע צלנד ועוד כי אי אפשר שיהיה מי שהוא מעולה מצעל הנפש חסד מהנפש, כי הוא מנהיג אותו וקודם עליו קדימה עצעית, ועוד כי הוא נלחי והנלחי מעולה ממה שאינו נלחי, וידלה כי הוא יודע ממה שיש צזה העולם, כי אלו לא היה כן לא היה משגיח צדצדים צצה העולם זו ההשגחה, וע"כ גדלוהו הקדמונים עד שחצנו שהוא האלוק ית', ומאחד שהוא צעל נפש הוא מתנועע או מלך החוש או מלך הדמיון או הליוד שהוא צעל, אלא מהמנע שיהיו לו חושים שהם צצ"ח מפני שלום גופו, ועוד כי אפשר שיהיה דלוי אס אץ חוש, ואילו הייתה תנועת זה הגוף מלך החושים או מלך הדלוי, לא הייתה תנועתו אחת וצלי הפסק, ואחד שהוא כן לא נשאר שתהיה תנועתו אלא מלך השוקה שהיא מלך הליוד, ולפי דעתי לא אמר אחד מהקדמונים שיש לגלגל דמיון אלא צן סינא ע"כ. ואמי אומר כי דחוק הוא שימלא להם הדמיון כל שכן שאר החושים. ואשוב לרצדיו.

אמר וא"כ זו התנועה העגולה היא בציור מנה יחייב לו אותה הציור שיתנועע כך ולא יהיה ציור אלא בשכל, א"כ הגלגל הוא בעל שכל, ואין כל מי שיש לו שכל יצייר בו ענין מנה, ותהיה לו נפש בה אפשר שיתנועע כשיצייר כי הציור לברו לא יחייב תנועה כבר התבאר בפלסופיא הראשונה והוא מבואר כי אתה תמצא מעצמך שתצייר ענינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם, אך לא תתנועע עליהם עד שתתחדש לך תשוקה בהכרח לענין ההוא אשר ציירתו, ואז תתנועע להגיע למה שציירתו; והנה כבר התבאר ג"כ שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה, ולא השכל אשר בו יצייר הדבר, מספיקים בתתחדש כנוו זו התנועה, עד שתתברר לזה תשוקה לאותו

לאחר ענין המצוייר, וע"כ יתחייב מזה שתהיה לגלגל תשוקה למה שצייר אותו, וזה הדבר החשוק והוא האלוק ית' שמו, ובוה הצד אשר יניע לו האלוק ית' הגלגל, כלומר בהיות הגלגל ישתוקק להדמות במה שהשיג, והוא אותו הענין המצוייר שהוא בתכלית הפשיטות ואין שנוי בו כל עיקר ולא חרוש ענין, והטוב שופע מסע חסיד, ואי אפשר זה לגלגל מצד היותו גוף אלא שיחיה פעלו תנועת הקפה לא זולת זה, וזה תכלית מה שאפשר בגוף שישאר פעלו עליו, והוא התנועה שבתנועת הגוף ולא יהיה בעצמו שנוי, ולא בשפע מה שיחייב מתנועתו מהטובות. ע"כ.

ואמר ארסטו ומאחר שהמיע לגוף הגלגלי אינו מתנועע כל עקר, הוא מהמצולד שהוא יניע כמו שימיע החשוק המושגל, ושהחשוק ינוע ולא יתנועע, והתחלת זו התשוקה היא ליוז הדנד החשוק צשכל, זאת התשוקה שצופים הגלגלים, הוא הליוד צשכל צהכדח כי החשוק או שתהיה ההתחלה זו והוא הליוד צחוש או צשכל או צעצע, והחשוק מלך השגת החוש או העצע הוא גוף, וכדד התצטר כי זה החשוק אינו גוף, הנה נשאר שתהיה התחלת זו התשוקה הליוד צשכל.

ואמר אצוקלר והגוף הגלגלי אינו צעלמו צכח כלל כי אינו מחדש, וכמו כן אינו צכח צמקרה העלמים ולא צתצניותו כל אפשרי לו הוא צפעל כי יש לו הטוב שצתצניות שהוא העגול, והטוב שצתצניות והוא האור והזכות וכמו כן שאר התארים, ולמנס ישאר לו דנד אחד ואי אפשר שיהיה צפעל והוא ההנחות, מפני כי כל הנחה שיתחייב לו אפשר תחייב לו הנחה אחרת, מפני שאי אפשר שיהיה על שתי הנחות צדגע אחד, ואלו לא היה זו זה השעור צכח היה קרוצ להדמות צשכלים הנצדליט, ואין מקלת ההנחות הנחות ממקלתן כדי שישקוד עליהן ויעזוז האחרות, ומאחר שאין כל ההנחות צכח, ואפשר שיהיו לו כלן ע"ד חזרת ההנחות, כלומר ציאת ההנחה אחר העצד ההנחה, היתה הכונה שתהיה כל ההנחה לו צפעל ושיהיה מתמיד על כלן, כדי שישאר ממנו מינו ע"ד החזרה, והוא משתדל להשלים מן ההנחות צפעל על התמדה ע"כ. וכתצ חכס כי הגופים הגלגלים מתנועעים צעצעים סציו הארץ ע"כ.

וכתב צן אללאיב כי דעת ארסטו שהגלגל מתנועע מעצמו ע"כ. וכן כתצ צספר השמים והעולם, כי התנועה עצעית לגלגל ומסוגלת לו, כמו תנועת האש למעלה ותנועת הארץ למטה.

ואמר החכס ד' אצרהס ז"ל צן עזרא, וכל חלק מהגלגל ידוף אחר הנקודה האמצעית והוא המולק, וקדאה מולק צעצוד לוק המקום והקו הראשון הוא הדחצ, וישוד החלק שהיה צמזרח צמערצ ואן צהפך ע"כ. וכתצ החכס הזכר כי פכלות התנועה היומית אמצעות הגלגל שהוא הפנים, ועוד כתצ דעת הפלסופים כי הגלגל כונתו התנועה עצמס צמה שהוא תנועה, כי שלמות החי צמה שהוא חי הוא התנועה, ולמנס תקרה לחיוני מלך היותו חמדי, אצל החיוני שלא יקרה לו יגיעה וחולסה מהחיוצ שיהיו חיו ושלמותו צתנועתו, והדמותו ציולרו הוא כשיועיל החיים למה שצכאן צתנועה ע"כ. ולפי דצרו יהיה מה שאומרים כי הגלגל מתנועע כדי להדמות ציולרו כמו שיטפע מהאלוק ית' החיים על כל הנצדאים העליונים כן ישפעו החיים מהגלגל על כל הנצדאים התחתונים.

ואמר

ואמר החכם ד' שלמה ז"ל צן בצירול ותנועת כל מתנועע הוא לאחד, כי כל מתנועע אמנם יתנועע לקצול הצורה, ואין הצורה דבר זולתי דשום כ"א האחד, והאחד הוא טוב, א"כ תנועת כל דבר הוא צעזעו הטוב שהוא האחד. ע"כ.

וכתב חכם כי יש לומר כי אם הוא כמו שאמרו הפלסופים, שהגלגל מתנועע כדי להדמות צללוק ית', שיחוייב שלא יתנועע, כי הצללוק ית' אינו עומד ואינו מתנועע, ושיתנועע הגוף יותר טוב משיהיה עומד, וכשיתדמה הנמצא בצללוק ית' אמנם יתדמה לו כשיהיה הדבר מעולה והוא התנועה ע"כ.

ואמר צן סיניא והראשון מלך שהוא תשפיע הטובות ישתוקק לא שיהיה המכוון אותן הדברים, ותהיה התנועה מפני אותם הדברים, אלא המכוון הוא הדמות הראשון כפי האפשרות, כלומר שיהיה על שלמות פה שאפשר צנפשו. ע"כ. ומלאנו שאמר ארסטו צנצנת תנועת הגלגל שלש לשונות, האחת, כי הגלגל מתנועע צנצע; חיה לשונו צספר השמים והעולם, ואותו הגוף הרוחני לא יקצול דבר מהשנויים, ותנועתו תמידית אין לה תכלה, ומהחיות היתה לו זו התנועה, כי הדברים כלם תנועתם כשיגיעו למקומותיהם, אצל זה הגוף הנכבד לא תעמוד תנועתו כלל, כי ההתחלה שממנה יקח התנועה אליה יפסוק וע"כ תנועתו תמידית אין עמידה לו. ע"כ. חיה הענין כתב עוד החכם הנזכר. אמר, והגופים המתנועעים תנועה, מאחר שהיה מה שממנו יתנועע המתנועע הפך מה שאליו יתנועע, יתחייב שיעמדו הגופים הפשוטים כשיהיו במקומות העצמיים, ושיתנועעו כשיהיו חוץ למקומותיהם, אצל הגוף הכדורי מפני שהיו ההתחלה צו והתכלה אחת, התחייב צו שתהיה תנועתו תמידית ולנלא, כי הוא מתנועע צנצע, ועמידתו תמיד אם הוא עומד צנצע כגלגל והארץ, כי כל נקודה מנקודות הגלגל אינה הנועה ותהיה לו התחלה יותר משתהיה לו תכלה, ומאחר שאין שם תכלה צנצע, אם הוא מתנועע צנצע אין שם עמידה וכשאין שם עמידה תהיה התנועה תמיד. ע"כ. — ולפי יעתי תהיה התנועה עצמית לגלגל צה קיום, והוא שלמותו, וכמו שאמרו צנדר התנועה והוא שלמות המתנועע צעוד שהוא מתנועע. וכתב חכם כי התנועה היא לורה רוחנית, ושיענה היא הנפש צגופים, וצה יהיו מתנועעים כמו שתשים התצמיות והגוונים צגופים ע"כ.

והשנית שהוא מתנועע צנפש, וד"ל צסצנת תנועתו היא הנפש צצו, כמו שאמרו מטה מדברי צן סיניא וכתב צספר השמים והעולם, וכמו כן יראה שאין צסצנה צהתחדת גנועתו מפני שהיא צעל נפש, מפני שהחיים והתנועה צצנה האופן לא יהיו אלא צחולשה יפני שהוא מניע הגוף צזולתי תנועתו העצמית, והחיים צצנה התאר הם צספרים מפני והם צתכלית היגיעה מפני שחסרו המנוחה הנמצאת לחיזני ההווה המע.

וכתב מורנו ז"ל צפרק ע"א והגופים המתנועעים צסצנצו, הם חיים צעלי נפש היתנועע, ואין התחלת עמידה צהם כלל, ולא ישיגם שנוי אלא צהנחה צהיותם יתנועעים צסצנצו. אצל אם יש להם שכל צו יצירו אינו מצוחר אלא אחד עיון דק. — כתב צפרק ראשון מזה החלק, והלך הדניעי, והוא שיהיה מניע הגלגל צו צלתי מתחלק נפש האדם, ע"ד משל, הוא שוא שיהיה זה המניע לצדו צצנת התנועה החיידית ע"כ.

ואחר

ואמר לצדו מפני גופש הגלגל שנת התנועה אצל לא לצדה, כי העלם הנצדל הוא הסנה הראשונה.

והשלישית שהוא מתנועע צנח שאין לו תכלה, ויניע כמו שיניע החשוק, כמו שזכר למעלה, וע"כ יש אומרים שיש צדצדיו סתירה, וזאת זה צספרו צאלקיות, ושם כתב והמניע הקרוצ לגלגלים אינו עצע ולא שכל אלא נפש, והסתחלה הדחוקה שכל, והגלגל מתנועע צנפס שצו, והנפש התחלת תנועתו הקרוצה, ואותה הנפש ליודה מתחדש וחפלה והיא מדמה, כלומר שיש לה השגה למשתנית. וחפץ לצדדים הפדטיים צעלמס, והוא שלמות גוף הגלגל וזורתו, ואלו לא היתה כן והיתה קמה צעלמה מכל צד, היתה שכל גמור לא תשתנה, ולא תתערצ עם המניע הקרוצ לגלגל, ואם אינו שכל יתחייצ שיהיה לו שכל, היא הסנה הקודמת לתנועת הגלגל וזו התנועה מלטרכת לכח שאין לו תכלה מופשט מהחומר ולא יתנועע אפילו צמקרה, אצל הנפש המניעה גופנית ומשתנה, ואינה מופשטת מהחמדי, אלא יחסה הגלגל יחס הנפש החיונית אשר לנו אלינו, אלא שיש שתשכיל צד מה שכל מעורצ צחומר. — ואמר צכלל שיהיו דמיונים או מה שדומה אל הדמיונים אמתיים צשכל המעשי אשר צנו. ואמר צכלל כי הסגותיה צגוף. ע"כ. וזו הדעת קרוצה אל האמונה. וכן התצאר צמקלת הפסוקים, כי השמים כמו אדם עוצד ליוצרו ומשועצד למלותו, ושהוא משיג לפדטי זה העולם, וכת מצעלי התורה סוצדים זה העמץ, כמו שכתוצ „ואתה תשמע השמים“ די שליטון שמיא.

וכתצ עורד ומניע הגוף הגלגלי יניח צנח אין לו תכלה, וכה הגלגל יש לו תכלה. אצל צמה שישכיל ויתנדצ עליו מאורד וכחו תמיד, כאלו לו כח אין תכלה למשכיל אשר יתנדצ עליו אורד וכחו, והנה הוא אפשרי צצחינת עצמו.

וכתצ עורד והנפש הגלגל עם נפש צעלי חיים נאמרת צשתוף, כי אינן משתתפות צערין צעלי החיים, ולא כערין הדצור צצעל חיים נופל על כחות הנפש השכל (צ"ל והשכל) החמדי, ולא יתאמת זה צנפס הגלגל, כי השכל אשר שם שכל והחוש ישר לצעל חיים נופל על הכח אשר צו ישיג המוחש ע"ד קצול דמיוניהם, ושהוא מתפעל מהם, ולו יתאמת זה צנפס הגלגל, כי השכל אשר שם שכל צפעל. והנכון לומר כי הנפש שלמות דאשון למה שהוא מתנועע צצחידה ומשגת לגופים ותצין ותכנס צזו הנפש הגלגלים ונפש צעלי חיים. ע"כ.

ואמר אדם עו צספר הנפש כי הקדמונים יחסו הנפש לאחד מהיסודות או לכלכ מלצד הארץ, אצל לא יחס אותה אחד מהם אל הארץ, מפני דחוק עצע הארץ מהחיים ואמר החכס הנזכר כי מזה יתחייצ שיהיה הגלגל חי. ע"כ. והנה מלחנו שתנועת הארץ יותר עתהרת מתנועת האויר, והיא יותר דקה לקרצה מהגלגל, ותנועת האויר יותר מתהרת מתנועת המים, והוא יותר דק מהם, אצל הארץ דחוקה מהגלגל, והיתה כצדה לא תתנועע, ועוד כי היא המדכו, והמדכו עמד צעצע, וע"כ לא היתה תנועה לו כלל, ואין כן שאר היסודות, והנה מזה יתצאר כי התנועה היא חיים מה לגוף המתנועע והיא עגמית לגוף הגלגלים, והקדמונים היו מושצים כי הנפש תתנועע מעלמה וע"כ לא תמוח. וע"כ היו הגופים האלקיים אינם נפסדים, והסנה התמדת תנועתם.

27

וכתוב כי הנה התנחל אמתת מה שהקדמונו ממליאות תנועה, אין התחלה לה מלך הזמן, אמנם ההתחלה לה מלך הצודא ית' שהיא הגלגלית, ולדרך שתדע כי הסצה הקרוזה לתנועה נפש ולא שכל, ושהשמים חיוני עוצד לרצו ע"כ.

וכתוב החכם המזכר, וממה שיראה מהיות כל הגלגלים יתנועעו התנועה היומית עם היותם מתנועעים התנועה המסוגלת להם, התאמת אלל הקדמונים, כי המלוא צו התנועה הראשונה ישתצח, ושהוא לזה לשאר ההתחלות שיגיעו שאר הגלגלים, וזוה המאמר עמדו שמים וארץ כמו שצמחאמר המלך הראשון עמדו כל חלקי המדינה. ע"כ. ואולי זה הוא ענין „לעולם ה' דנדך נלצ צמים“ כמו שאזכור למטה. ואשוב אל הפרק. **אמר** אמנם מאמר האחרונים מהפלוסופים שהשכלים הנבדלים עשרה, מפני שהם הכדורים שיש בהם ככבים, והמקיף, אע"פ שבקצת הכדורים ההם גלגלים רבים, והכדורים במספרם חשעה, המקיף בכל, וגלגל הככבים הקבועים, וגלגלי השבעה ככבים, והשכל העשירי הוא השכל הפועל, אשר הורח עליו צאת שכלנו מהכח אל הפעל, והיות צורות הנמצאים ההווים הנפסדים אחת, שלא נמצאו בחמריהם אלא בכח. ע"כ.

והנה התנחל מדעתו, שהוא דואה שהשכל הפועל נותן לורות החמרות, וכן כתוב בספר המדע, אמר, והאל נותן לכל העולם הצורה הראיה לו ע"י מלאך העשירי, שהיא הצורה הנקדחת אישים. ע"כ.

וכתוב כי הנה ידעת שהתנועה הגלגלית נפשית, והיא צאה צנפס צומדת, ומחדשת הצחירות על הדצקות, והיא פרטית, ומספר השכלים הנבדלים, כמספר בכביהם, ויהיה מספרם עשרה; אחר הראשון השכל המניע שלא יתנועע והוא תניע הגוף הקלוי, ואחר אשר כמותו לכדור הקצועים עד שיגיע אל השכל השופע על גפסותינו, והיא שכל העולם האדמי, ואנחנו קודמים אותו השכל הפועל. —

וכתוב עוד ואי אפשר שיהיה המניע הראשון אשר לכל הגלגלים יותר מאחד, ויש לכל כדור מכדורי הגלגלים, מניע קרוצ מסוגל וחשוק מסוגל צו, כפי מה שיראה אותו ארסטו, וכתב כי הם מרחיקים הרצוי מהמניע הראשון, ומקיימים הרצוי לגמועים הנבדלים וזולתי הנבדלים המסוגל בכל אחד ואחד מהם, ומשימים ראשון הנבדלים נקיים מניע הכדור הראשון, והוא אלל מי שהיה קודם צטלמיוס כדור הקצועים, ואלל צטלמיוס כדור חולה לו מקיף צו שאין צו ככב, ואחריו מניע הכדור שתחת הראשון, כפי חלוף הסתי דעות, ולא ידאו שמניע כל דנד ולכל כדור תניע מסוגל; וארסטו יניח מספר הכדורים המתנועעים, כפי מה שגראה צומנו. ואמר כי כפי מספרם מספר ההתחלות הנבדלות, ומקלת מי שראוי לסמוך עליו יותר מחצרי ארסטו וד"ל אלכסנדר יצאר ויאמר באגרתו „צבתחלות הכל שמניע כל הגלגלים אחד ולא יעצוד שיהיה מספר דנ, ושל כל כדור מניע וחשוק מסוגלים צו“ ומי שפירש לספרי ארסטו פי' טוב ע"ד הצאוד, הע' — ואינו מעמיק צענינים וד"ל תמיס טיוס יצאר ויאמר מהם שזה ענינו כי מה שהוא יותר בגון הוא מליאות התחלות תנועה מסוגלת לו, על דרך שהוא חשוק ננד ל. וההיקס יחייב ה' כי ננד התאמת לנו צחכמת התנועה, שיש תנועות וכדורים גלגליים רבים משוכים

צ'ד ותהירות ועכ"ז, ויחייב לכל תנועה תניע זולתי אשר לאחר. וחשק זולתי אשר לאחר. כי אילו לא היה כן לא התחלפו הלדדים והמהירות והעכ"ז, וכ"ז צ'דנו שאלו החסוקות טוצות גמורות נדלות מהחומר, ואילו לא היה כן לא היו התנועות הכדוריות כלן משתפות צ'טוקה אל ההתחלה הדלשונה. ועל כן יסתפו צ'התמדת התנועה וחזקה, ואשיז אל הפרק.

אמר מורנו ז"ל וכל מה שיצא מהכח אל הפעל יש לו מוציא בהכרח הוציא לו, וצריך שיהיה המוציא ממיין המוציא, כי הנגר לא יעשה כוצד שהוא נגר, אלא מצד שבמהשבתו צורת התבה, וצורת התבה אשר במחשבת הנגר, היא אשר הוציאנה צורת התבה אל הפעל והשימה אותה בעץ, כן בלא ספק נותן הצורה צורה מובדלת, וממציא בשכל שכל והוא השכל הפועל, בצד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות, וזוה שהורכב מהם. יחס כל שכל נבדל המיוחד לכל גלגל לגלגל החוץ, ויהם השכל בפעל הנמצא בנו שהוא משפיע השכל הפועל, ובו נשיג השכל הפועל יחס כל גלגל הנמצא בו, אשר הוא משפע הנבדל, ובו ישיג כל נבדל ויצירהו, ויכסוף להדמות בו ויתנועע, וימשוך לו ג"כ הדבר אשר כבר התבאר, והוא כי הוא ית' לא יעשה הדברים בנגיעה, כי כמו שהוא שורף באמצעות האש, והאש תתנועע באמצעות תנועת הגלגל, כן הגלגל ההוא יתנועע באמצעות שכל נבדל, ויהיו השכלים הם המלאכים הקדושים אשר באמצעותם יתנועעו הגלגלים; ומפני שא"א בנבדלים המניין בשום פנים, מצד התחלף עצמיהם שהם לא גוף, יתחייב לפ"ז אצלו שיהיה הבורא ית' הוא אשר המציא השכל הראשון, אשר השכל ההוא מניע הגלגל הראשון על הצד אשר באדנו, והשכל אשר יניע הגלגל השני, אמנם עלתו והתהלתו השכל הראשון, וכן עד שיהיה אשר יניע הגלגל הסמוך לנו הוא עלת השכל הפועל והתחלתו, ואצלו יכלו מציאות הנבדלים, כמו שהגופים גם כן יתחילו מהגלגל העליון ויכלו אצל היסודות וזוה שהורכב מהם, ולא יתכן שיהיה השכל המניע לגלגל העליון, הוא המחוייב המציאות, מפני שכבר השתתף עם השכלים האחרים בענין אחד, והוא הנעת הגופים, ונבדל כל אחד כזה אחד בענין ויהיה כל אחד מהעשרה בעל שני ענינים, וא"כ אי אפשר מבלתי כבה ראשונה לכל זה הוא מאמר ארסטו ודעתו ויהיה העולה מודעת ארסטו, כי הגלגלים גופים הווים היים בעלי נפש ושכל יצירו וישיגו האלוק ית', והם האמצעים בין האלוק ית' ובין אלו הגופים. ע"כ.

זה לדין עיון כלומר מה שאמר, ולא שיהיה השכל המניע לגלגל העליון הוא מחוייב המליאות אס הוא דעת ארסטו, כי אני מלאתי צדצדיו, כי ההתחלה הדלשונה מניעה התנועה הדלשונה כמו שאכתוב צפ' השני. ואסתכל צמה שאכתוב צפרק כ' צ מזה החלק מדברי החכם הנזכר.

וכתב החכם הנזכר כי דעת הפלוסופים הקדמונים טיט צעולם התחלות הן התחלות הגופים הגלגליים. יתנועעו הגופים הגלגליים עליהם, על אד שהם מסועזדים אליהם ולהנהם אותם ועשיתם מאמרם צ'תנועה, ושהם נדלו צ'צ'צ' התנועה. כי מפני ככהצ'צ' סככהסלוח שהניעו הגופים הגלגליים הן נדלות לא נשאר נד סיניעו הגופים

מה שזה דרכו, אלא שהממע לזה צתנועה, וע"כ התחייב אללם, שיהיו הגלגלים חיים מדברים ישכילו עלמיהם, ויתחילו התחלותיהם המניעים אותם על נד המנוה. ע"כ. והנראה לי כי אל זה העמך רמו המדבר צדוה"ק, "לעולם ה' דרך כל צמים" מלותך קיימת לנח צמים לא תשתנה, וכן אמנתך צהם לדור דור, ואמר לפשפטך עמדו היום, כלומר הם עומדים בעצדים לעשות משפע שתלום, כי כלם עזדיך, ועשו המשפט לתת לכל דבר חקו הראוי לו, ועמך היום, בכל עת; ואמר כי כלם עזדיך, כלומר המלאכים והככבים והשמים, כי אינם כצני אדם שהרוצ ימרו צו והיחידים עזדיו זה הוא אללי ענין ולצא השמים לך משתחויים, כי ההשתחוייה שהם משועצדים למלותו ומתנועעים צאמרו, וע"כ נקראו לצלותיו, כי הוא ית' ויתעלה מנהילם כמנהג הצא, וזה הוא ענין לכלם צהם יקרא וכל לצאם לזית! —

פִּרְקֵי שֵׁשׁ.

זה הפרק מהפרקים המועילים שבזה הספר, וע"כ ראיתי להעתיקו רובו ולהאריך בו כי הוא עקר מעקרי האמונה, ואזכור בו דעות הקדמונים בצורות הנבדלות.

אמר וכבר קדם לנו בזה המאמר פרק בבאור שהמלאכים אינם גופים, וזה ג"כ הוא מה שאומר ארסטו, אלא שיש בכאן שנוי ישמות, הוא יאמר שכלים נבדלים, ואנחנו נאמר מלאכים. ע"כ.

ומה שמלאתי אני צדצני ארסטו, שהוא קודם לצורות הנבדלות עצמים, ואמרו כי קרא אותם עצמים, מפני שהם סצת מליחות שאר העצמים.

ואמר ארסטו וכבר צאדנו שההתחלה הראשונה אחת, ואלא יתערב צה החומר ושאינה גוף, ושהיא מניעה התנועה הראשונה הנלחית, אלל אם אחד צו ההתחלה הראשונה, עצמים דצים עמינם זה הענין, ההיקש יחייב אותו צהכרח, והחוש יעיד עליו כי כל מתנועע תנועתו ממניע, והעלה הראשונה יתחייב צהכרח שתהיה אחת, חולתי מתנועעת לא צעלמה ולא צתקרה, אלל העצמים המניעים לגופים, אשר אחריהם יתחייב צהכרח שיהיו דצים כפי הגופים המתנועעים, ואלל יהיו מתנועעים צעלמם אלל יתנועע צתקרה כמו שיתחייב צנפשו. — ואמר צן סינא ואנשים חסצו כי האלוק יחייב מליחות האנושית איש מוחש נפסד, ואיש מושכל נצל נלחי לא ישתנה, והשימו לכל אחד מהדברים העצעים לודה נצדלת מושכלת, ואותה יפגש שכל, כי המושכל דצד שלל יפסד, וכל מוחש מאלה הוא מופסד, והשימו החכמות והמופתים לקוחים מהמושכל, וידוע כי אפלטון ורצו סתקרט מדצים צו הדעת, ויאמרו: האנושית ענין אחד נמלא, ישתתפו צו האישים, והוא נשאר צצטולם, ואינו הענין המוחש המתדצה הנפסד, וא"כ הוא ענין המושכל הנצל; וארסטו האריך צצטול צו הדעת צמה שאחד העצע. ואמר עמיסטיאוס

כי דבריו מסופקים ואינם ראיות, ואמר: כי מה שמסייע מאמר האומרים צלילות נצילות, שנמלאו להם לומח מעלמו צלל זרע, וצ"ח כולד לא מזכר ונקצה. ואדקטור לקה ראיות על הצורות הנצילות והנועת השמים כמו שזכר מורנו ז"ל. ואסוצ לדבריו.

אמר מורנו ז"ל אבל מה שאמרו שאלה השכלים הנבדלים, הם גם כן אמצעיים בין האלוק ית' ובין הנמצאים, ושבאמצעותם יהנועעו הגלגלים, אשר זה סבת היות ההווים, זה ג"כ לשון הספרים כלם, כי אתה לא תמצא לעולם פעל יפעלהו האלוק ית' אלא ע"י מלאך, וכבר ידעת כי ענין מלאך שליח, וכל עושה מצוה מלאך, עד שתנועת ב"ח אפי' שאינם מדברים יאמר הספר בה ע"י מלאך, כשתהיה אותה התנועה נאותה להפץ האלוק ית', אשר השים בו כח יניעהו אותה התנועה אמר אלקי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ותנועות אתון בלעם כלם ע"י מלאך.

אמר ותורתנו לא תכחיש היותו ית', ינהיג זה המציאות באמצעות המלאכים לשון חכמים, במה שאמרה תורה נעשה אדם בצלמו, ומה שאמר הקב"ה נדרה שהוא לשון רבים, אמרו, כביכול אין הקב"ה עושה דבר עד שמסתכל בפמליא של מעלה, ותמה מאמרם מוסתכל כי בזה הלשון אמר אפלטון, כי האלוק ית' יסתכל בעולם השכלים ומשפיע מנינו המציאות, ובמקומות רבות אמרו זה במוהלט אין הקב"ה עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה, ופמליא מלשון מחנה, ובב"ר ובמדרש קהלת אמרו אשר כבר עשהו אין כתיב כאן, אלא את אשר כבר עשהו, כביכול הוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שיש בך והושיב אותו על כנו, שנאמר הוא עשך ויכוננך, ובב"ר אמרו כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. ע"כ.

וכתב החכם ר' שלמה וכסיהיה העצה לא ידבק צדקיק אלא צלמעי דומה לטמי הקלות, ולא יקבל דומה אלא צלמעות, כגשס האדם שלא יקבל דטוס הנפש המדצרת אלא צלמעות הרוח החיוני, וכן לא יקבל השכל אלא צלמעות הנפש המדצרת, וזכח הדואה שלא תדבק צגופים אלא צלמעות הסצה, והאוויר, והדקיק, וכנפש הכללית שלא תדבק צגופת אלא צלמעות הגלגל האמצעי צין הדוחנית והגשמות, יתצטר צזה כי צין העלם הנושא צמאמרות וצין העלם הדאשון עלמים אפסדויס ע"כ.

וכתב ר' אברהם צן עזרא כפי' כי יסד דבר ה', הם גזרותיו סגור נקדלו דברים כי הכל ע"י המלאכים שהם עושי לנו, וככה הודו כל הנביאים ג"כ. ע"כ. והולך לומר זה מפני שיש אומרים שהאלוק עושה הכל אלא אמצעי כמו שזכרתי למעלה ואמרו החכמים ז"ל צכל דבר עושה הקצ"ה שליחותו אפילו ע"י נחש אפילו ע"י יתוש. —

וכתב מורינו ז"ל כי כל הפלסופים מהכימים כי הנהגת זה העולם הישפל השלם כפחות השופעים עליו מהגלגלים, ושהגלגלים משיגים למה שינהיגו אותו וידעים, וכבר זכרה זה התורה ואמרה אשר חלק וגומר, כלומר שהוא השים אותם אמצעיים להנהגת הנבראים לא שיעבדו אותם. ע"כ.

ואמר אני כי המכחיש הכחות הפועלים שהם פועלים צעלמס, כלומר להם פעלים מסוגלים מכחיש הנראה. כי דבר מוחש הוא סמוגי צ"ה יקצלו כחות נפלאים. כפי כל מה שיחייב כל מזג ומזג, וכן האזורים יסתנו כחותיהם להשתנות מזניהם. וכן הדבר

צלמח וצמתכות, וזה דבר נמלא אפילו צמה שירכז האדם, כי מהדכנתו יתחדש מזג יקבל כח נפלא, אינו נמלא צפשוטים שהודכז מהם; והרליה ע"ז המדקחת הנקראת טריאקה כי יש לה כח מסוגל קלטה מהמזג, כמו שנארו חכמי הרופאים, וכן מדקחות אחרות הודכזו בהתעוררת אלקי, וכבר אמר הנס כי הוא דאה אדם הרכיז סממנים צחתיכת צדול ועשה ממנו סכין, והיה אותו הסכין מושך הצדול ואח"כ הכסף ואח"כ הזהב ואחרי כן קלמוסים, וזה דבר נפלא!

ובתב צפרק י"צ מזה החלק, כי כל מזג מקבל התוספת והחסרון לאשון ראשון. והגורות אינו כן כי לא יתחדשו ראשון, וע"כ אין צהם תנועה, אצל יתחדשו ויפסדו צלל אמן, וע"כ אינו מפעל, אצל המזג מניע לחומר לקצול הצורה, ופועל הצורה דבר לא יקבל החלוק כי פעלו ממינו, ומזה יתצאר כי הפועל הצורה כלומר הנותן אותה נודה צהכרה, והיא נצדלת, ואין הכונה צאלה המאמרים כלם זה שחשצו הפתאים שיש לו ית' דצור או מחשצה או הסתכל או שאלת ענה, או שהיא נעזר צדעת אחרים. כי אין יעזר הצורה ית' צמה שצרא, אלא זה כלו צאור שאפילו פרטי המליחות עד צריחת האצרים ומצ"ח כפי מה שהם, כ"ז צאמלעות המלאכים כי כל הכחות מלאכים. ע"כ. והוא כוון על מה שאמרו החכמים ז"ל ע"פ נעשה אדם, ד' יהושיע צ"ל אמר צמלאכת שמים וארץ צמלך, ד' אומר צלצו צמלך, ד' יהושיע אמר צנשמותיהן של צדיקים צמלך, אר"ל לית הכא מלכו ולפי דצדיו זה שאמר צמלך צמלאכת שמים וארץ. או צמלך צלצו, או צנשמותיהן של צדיקים, וכונתם שאפילו פרטי המליחות עד צריחת האצרים מצ"ח הכל צאמלעותי המלאכים, כי הכחות כלם מלאכים, לא כפי שיצינו אותם הפתאים, שיש שם דצור או ענה, או שנעזר צדעת אחרים, כי הענין כמו שאמר ד' לוי לית הכא מלכו, וזה דרכו צכל המדדשות שלוקח הקרוז למוטכל, כמו שכתב צפ' כ"ט מהחלק השני אמר, ויש צדצו החכמים ז"ל דמזם צסודות התורה ליחידים מהם, והם מעודדים צצרים, וע"כ תמלאני ותמיד צאלה הסדרים אצכור המאמר האחד, שהוא יסוד הצרים ואניח השאר למי שיוכלת שינח לו ע"כ. ואשוב לדצדיו.

אמר ונה מאד קשה עיורון השכלות ומה מאוד מוזיק, אילו אמרת לאיש אחד ומאשר יחשבו שהם חכמי ישראל, שהאלוק ית' ישלח מלאך, שיכנס שם בבטן האשה ויצויר שם העובר, יישר ייטב בעיניו זה ויקבלהו, ויראה זה עוצם יכולת בחק האלוק ית' וחכמה ממנו, עם מח שהוא מאמין שהמלאך גוף ואש שורפת שעורו כשליש והעולם כלו, ויראה זה כלו אפשר בחק האלוק ית'; אבל אם תאמר לו שהאלוק והשמים בשכבת זרע כח מצויר עושה תבנית באלה האברים מהאדם, והוא המלאך או שהצורות כלן מפעל השכל הפועל, והוא המלאך והוא שרו של עולם אשר יוכידיהו והחכמים תמיד, יהיה גרתע לאהריו — כי הוא לא יבין ענין זו העצמה והיכולת האמיתית, וחווה המצאת הכחות הפעלים בדבר שלא יושג בחוש. ע"כ.

והוא כוון למה שאמרו החכמים ז"ל צצ"ר המלאכים אש לוהט, שנאמר מסדתיו אש לוהט והאשה צעלת צסד ודם ואינה נטרפת, כי יש כח מצעלי התורה יחשצו שהם חכמי ישראל וצעלי קצלה ומאמינים שהמלאכים אש מתש שורפת, ומי יתן ולא יאמינו זה צמה שלמעלה מהם. ומפני שכונתו לקלר, כי צמה שאמר די, לא כתב מה שאמרו החכמים ז"ל

ז' ל עוד צוה הענין, שהוא ראיה צרורה על מה שכתב, כי אמרו על פסוק „והלילה אמר הורה גברי דרש ד' חנינא צר פפי מלאך הממונה על ההריון לילה שמו. כועל את הטפה מעמדה לפני הקצ"ה ואומר לפמו: רצש"ע טפה זו מה תהא עליה? חכס או טפס גבור או חלש? עשיר או עני? סומא או חגר? עוד או פקח? ארוך או גוך? — אצל נדיק או דטע לא אמר ליה, כדד' חנינא. דאמר ד' חנינא הכל צדי שמים חן מיראת שמים. וזה גאמר ע"ד ההגדה, והכונה צו להודיע בי ע"י זה המלאך נולד האדם. אצל צמלות ד', והכל ע"י הכחות השופעים מהשמים, כאמרס הכל צדי שמים. וקראו הכח העצמי או הסכל היוולד אצרי האדם, לילה, מפני שמעשהו צסתר. כאמרו אשר דקמתי צסתר, וכמו שאמרו חכמי **במשקד**, **בי הטנע** יפעל מצפנים והמלאכה תפעל מצחון. וכלל שתי הדעות צדצדיו דעת **האומרים**, כי המלייד הכמדים כח טצעי, ודעת האומרים סכל נצדל. ואשוצלדצדיו.

אכור וכבר בארו למי שהוא חכם כי כל כח מהכחות הגופניים יקרא מלאך וב"ש הכחות המפורזים בעולם, וכי כל כח יש לו פעל מה מיוחד, ולא יהיו לו שנים פעלים, בב"ד חני אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, ולא שנים מלאכים עושים שליחות אחד, וזהו ענין כל הכחות ע"כ.

ואומר כי לכל אחד מהדברים הנעשים צוה העולם כח מיוחד יעשה אותו. ואין הכלה לכחות שהם ממונים על המעשים. כלומר שהסכל האדם לא יסיג מספרס אלא האלוק ית', והם נקראים מלאכים. והקשו ע"ז כי מה הצורך להיות צכל פעל מלאך א' (ולא יעשה) פעלים רבים כמו האדם? והשיבו כי יצירת המלאכים הפך יצירת האדם, כי יצירת המלאך פשוטה אין צה הרכזה, וע"כ אין לאחד מהם אלא פעל אחד. וע"כ אין ציניהם קנאה ותהדות, וכל אחד פעלו כפעל החושים, כי חוש הראות לא ישתמש בחוש השמע, ואינו כאדם שמתמש צדצדים רבים. כי זה מין מהעוות שסצתו היותו מורכב מכחות רצות. וע"כ יעשה דצר והפכו, ויעשה פעס מה שיורה, ופעס מה שלא ליה. ע"כ. ואשוצלדצדיו.

אכור וממה שיהוק אצלך היות האשים הטבעיים והגפשיים יקראו מלאכים כיה שאמרו במספר מקומות ועקרו בב"ר „בכל יום הקב"ה קורא כח של מלאכים ואומרים לפני שירה והולכים להם" וכשהוקשה זה המאמר במאמר יורה כי המלאכים קיימים, וכן התבאר כי המלאכים חיים קיימים, היתה התשובה כי מהם קיימים, ומהם אובדים, וכן הדבר על האמת כי אלו הכחות האשיים מהווים ונפסדים תמיד נאותם הכחות נשאר לא יופסדו. ושה נאמר בענין תמר ויהודה א"ר יוחנן בקש לעבוד וזכין לו הקב"ה המלאך הממונה על התאוה, ד"ל כח הקשוי והנה נקראו אלו הכחות ג"כ מלאך, וכן המצאס תמיד יאמרו מלאך הממונה על כך וכך, כי נל כה מנהו ברבר מהדברים הוא מלאך הממונה על אותו דבר, וכן במדרש קהלה בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך והמלאך לכרוב, הנה בצרו למי שישכיל ויצין כי הכח המודמה יקרא מלאך ושהסכל יקרא כרוב. ע"כ.

הטעם שאמר למי שיצין ויטכיל, מפני שלא יצין זה אלא מי שיודע כחות הנפש. והכחות שבהם ישלט החלוס. והנדאה כי אל זה הענין דהו החכס ד' שלמה ז"ל! צןגצירול
בהפלתו

נתפלתו (המכונה צעם כתר מלכות) צמאמרו כי עשה מזיו גלגל השכל זוהר הגשמות והנפשות ושאל מה שאמר מזה הענין.

פ ר ק ת ש י ע י .

אמר מורנו ז"ל דע כי כל גלגל נוגה וכוכב יש מחלוקת בין הקדמונים מבעלי הלמודות אם הם תחת השמש או למעלה ממנו, כי אין שם מופת יורנו על סדרי אלה השני כדורים, ודעת הקדמונים כלם כי כדור ככב ונוגה למעלה מהשמש ודע זה והבינהו מאד. ואח"כ בא בטלמיוס והכריע אותם למטה, ואמר כי הוא הנאות בדבר הטבע שתהיה השמש באמצע, ושלושה כוכבים למעלה ממנה ושלושה תחתיה. ואח"כ באו אנשים אחרים בספרד היו בקיאים בלמודים מאד, ובארו כפי מוקדמות בטלמיוס, כי נוגה וככב למעלה מהשמש אומר בכלל יהיה הדבר כן או לא יהיה הקדמונים כלם היו מסדרים נוגה וככב למעלה מהשמש, וע"כ היו סונים הכדורים חמש, כדור הלבנה אשר אצלנו בלא ספק, וכדור השמש שהוא למעלה ממנו בהכרח, וכדור החמשה כוכבים הנבוכים, וכדור הכוכבים הקבועים, והגלגל המקיף בכל שאין בו ככב.

ואמר החכם ד' אצרהס ז"ל אצן עזרא, ועל המתקומת יש מלוקת צין חכמי המלות אם נוגה למעלה מהשמש או למטה ממנה, וחכמי הודו הביאו כדמות דליות כי נוגה למעלה ממנה. ע"כ. והוא לא אמר אלא נוגה.

וכתב החכם הנזכר והקדמונים הסכימו כי גלגל הכוכבים למעלה מכל גלגלי הכוכבים ההולכים, והסמוך לו הוא גלגל שצתי, ואח"כ לדק, ואח"כ מאדים, וזה כלו מפני שמקלתם מקדירים למקלתם, כלומר שהתחתון לעולם יקדיד העליון וכמו כן הסכימו כי גלגל נוגה למעלה מגלגל כוכב, מפני שככב מקדיד לנוגה ושהם תחת שלשה כוכבים העליונים, כלו שצתי, לדק, ומאדים, וזה מפני שהם מקדירים אותם. והסכימו עוד כי גלגל הלבנה למטה מאלה הגלגלים, וזה מפני גודל חלוק המראה שיקרה לו וכמו כן הסכימו עוד, כי השמש למטה מהשלשה כוכבים העליונים, ויש מחלוקת ציניהם אם היא למעלה מנוגה וככב או למטה; וצטלמיוס חשב כי אין אצלו צוה דרך אמת, והאיש שהיה צדורנו והוא צן אל פלח אל אשכלי. כתב, כי צטלמיוס השיב אל מי שחשב שהם תחת השמש, כי אלו היה למטה ממנו היה מתחייב שתקדיד אותם. - ואמר צטלמיוס כי אפשר שלא יקדירו השמש, ואע"פ שהם תחתיה, ומופת זה האיש כי אילו היה תחתיה צהכרם יקדירו אותה. - ואזי רואה כי צטלמיוס ד"ל צאמרו כי אפשר שלא יקדירו השמש ואע"פ שהם תחתיה צמדה מה מהזמן מועטת, כאלו אמרת המדה שלא חשבו קדוותה החוקרים זה מהקדמונים, וכבר פדסם צטלמיוס צוה הענין צספרו, וחשב כי הם מקדירים השמש צמדה ארוכה, ואפשר שלא יראה לחוס לקטנות גרמי אלה הכוכבים, לא יהיה לשמש שיעור מוחש וכבר הגידו לי הצרי ממי שעיין צוה הענין, שהוא חשב שהקדירו אלה הכוכבים לשמש

לשמש. ע"כ ומפני היות זה הדגדג מסופק, אמר מורנו ז"ל זין היה הדגדג כן או לא היה. ולשונו לדגדגו.

אמר והיו מספר הכדורים המצויירים, ארצה לומר כדור הצורות אשר בהם ככבים כי כן היו הקדמונים קוראים לככבים צורות, ויהיה מספרם ארבע כדורים, כדור הככבים הקבועים, וכדור הככבים הנבונים החמשה, וכדור השמש, וכדור הלבנה, ולמעלה מכלם גלגל אין ככב בו, וזה המספר הוא אצלי שורש גדול עלה בלבי, לא דאיתי לאחד מן הפלסופים, ודברי החכמים העירוני עליו, ואני אוכרהו בפרק אח"ז ואבאר הענין. ע"כ.

זה הענין נזכר בדגדגי זן סינל כמו שאזכור צפ' שהוא אח"ז, אלל לא צלל אותו כמו שאלר מורנו ז"ל -

פ ר ק ע ש י ר י

אמר מורנו ז"ל ואלה האדבעה כדורים המצויירים שם היותם בכלל ישיפע מהם כחות בכל הנהוים והם סבותיהם, יש לכל כדור יסוד מהארבעה יסודות, אותו הכדור התחלת כחות אותו היסוד בלבד, והוא המניע אותו תנועת ההויה בתנועתו ויהיה כדור הירח מניע המים, וכדור השמש מניע האש, וכדור שאר הככבים הנבונים מניע האויר, ולרבו תנועותיתם וחלופם וחזרתם לאחור וישרם ועמדם רב שנוי האויר וחלופו והתקבצו והתפשטו במהרה, וכדור הככבים הקבועים מניע יסוד הארץ ואפשר כי מפני זה תכבד תנועתה לקבול הפעל והמזיגה לעכוב תנועת הככבים. ע"כ.

ואמר זן סינל ואמרו אנשים מהמתיחסים אל החכמה, כי מפני שהגלגל עגול יתחייב שיסוב על דגד קיים, ויתחייב מהקטתו אותו החמוס עד שיספך, ומה שיעמוד ויתקדר וילתח ויהיה הארץ, ומה שיהיה אלל האש, יהיה חס ודעונו, ומה שיהיה אלל הארץ יהיה קד ודעונו, וזה אינו נכון אלל החקידה, והנכון לומר כי זה החומר שופע מהגופים הגלגליים או מאלדבעה מהם, או ממספר נכלל צלדבעה וכל אחד תצינהו לודת גוף פשוט, וכשיהיה מוצן יגיע לו לודת מנותן הצורות, או שיהיה כלו שופע מגוף אחד ושתהיה שם סנה תחייב חלוקו מהסנות הנעלמות ממנו אנחנו עד כאן. ולשונו לדגדגו.

אמר וכבר העירוני מקדמונים על סגול הככבים בארץ, באמרום כי נוספר מיני הצמח, כמספר אישי הככבים מכלל הככבים, וכך אפשר שיהיה הסדר שיהיו הכדורים ארבעה, והיסודות המתנועעים מאתם ארבעה, והכחות השופעים מהם במציאות על דרך כלל ארבעה כחות, וכן סבות כל תנועה גלגלית ארבע סבות והן תבנית הגלגל כלומר עגולו, ונפשו ושכלו שבו יצייר, והשכל הנבהל שהוא חשוקו והבן זה מאד, ובאורו כי לולי היות תבניתו התבנית ההוא, לא היה אפשר בשום פנים שיתנועע תנועה עגולה מדובקת, מפני שא"א דבקות תנועה בהחזרה אלל בהנועה העגולה בלבד, אבל ההנועה הישרה אע"פ שיחזור המתנועע המהלך ההוא

בעצמו פעמים, לא תדבק התנועה, כי בין שתי תנועות זו הפך זו העמידה; הנה כבר התבאר כי מהכרה דכקות התנועה בהחזרה במהלך אחר בעצמו, שיהיה המתנועע מתנועע, ולא יתנועע רק בעל נפש, ויתחייב מציאות הנפש, וא"א מבלתי מצריך לתנועה, והוא ציור, ותשוקה למה שיצייר, וזה לא יהיה אלא בשכל, כי אינו בריחה בהפך ולא בקשת נאות, וא"א מבלתי נמצא מה הוא אשר צייר אורו מכסף לו ואלו הארבע סבות לתנועות הגלגל, וארבעה מיני כחות כוללים שופעים ממנו אלינו והם כח יהווה, וכח הנפש הצומח, וכח נפש בעלי חיים, וכח הנפש המדברת. ועוד כי כשתבחן פעולות אלה הכחות תמצאם שני מינים מהוים כל מה שיתהווה ושומרים אותו המתהווה, כלומר שמירת מינו תמיד ושמירת אישיו זמן מה וזה ענין הטבע שאומרים שהוא חכם מנהיג מעיין בהמצאת ב"ח במלאכה כמו האומנות, ומעיין בשמירתו והתמדתו בהמצאתו כחות מציירים, הם סבת מציאותו וכחות זנים הם סבת השארותו ושמירתו הזמן שאפשר הכונה היא אותו הדבר האלקי המוגיע ממנו אלה השנים פעלים באמצעות הגלגל. ע"כ.

וכתב החכם המוכר ולריך להאמין כי הגופים הגלגליים אע"פ שאינם קלים ולא כבדים, מלך שהם גופים הם מסתתפים צלע עם היסודות צזכות ושהם מאירים האופל וע"כ אמר ארסטו צספר צעלי חיים, כי טצע הלצנה דומה לטצע הארץ מפני האופל טצו טצע, וא"כ יהיה החלק המאיר מהגלגלים דומה לטצע האש, וע"כ יחסו המעיינים צפעולות הככזים צזמן וקדמון צנמלאים מקלתם אל החמימות כמו שאמרו צשמש, ומקלתם אל הקרירות והיוצא, כמו שאמרו צשצתי, ומקלתם אל החמימות והדעינות כמו שאמרו צלדק, ומקלתם יחסו אותם לטצע הזכר, ועקלתם לטצע הנקבה, והם על האמת לא יפעלו קרירות ויוצא, ואמנם יפעלו חמימות מתיחס ודומה לאחד מהיסודות וזה מצואר צלצנה כי דשומה צמים נראה. וממשלתה על היסוד המימי נגלה, ואחשזו כי צן סינא יאמר שהם פועלים קרוד וחמום, וזה דחוק מהשרשים אלל אם היה הוא צלדוף ע"כ. ואשזו לצדדיו.

אמר ואלה מספר הארבעה הוא נפלא ומקום עיון, במדרש ד' תנחומא אמרו מעלות היו בסולם ארבע ד"ל הנה סולם מוצב ארצה, ובכל המדרשות זכרו כי הן ד' מחנות של מלאכים, וראיתי במקצת נסהאות כמה מעלות היו בסולם שבע. ע"כ.

והאריך צצאור זה הענין מפני היותו דצד מועיל מאד, כי ימלא זה המספר הולך על סדר צנמלאים דצים. גם הוא מצואר ליקיעת מה שאמר צפ"א מהחלק השני חמר הקסת המתואר ואמתה ומהותה ידועות ואפשר כי ע"ז דמו צאמרו למעלה והצן זה מאור

פ ר ק א ח ד ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל ומפני שהשיגנו תנועת הככבים כלם הקבועים תנועה אחת לא תתהלף ולא ישתנו כחותיהם מקצתם מומקצתם, הסכמנו שהם כלם בגלגל אחד,

ואינו

ואינו נכונע שיהיה כל ככב מזהם בגלגל, ויהו תנועותיהם כלן אחת, ואותן הגלגלים על קטבים אחדים ואז יהיו השכלים בנוספר הככבים כאמרו הישמוספר לגרודיו, ע"כ.

ויראה מדצרי ארסעו שהוא רואה כי כל הככזים קצועים בגלגל אחד, וע"כ אמר כי הגלגל הראשון מניע ככזים רזים בתנועה אחת, ושאר הגלגלים יניעו ככז אחד עם גלגלים רזים, וצאמלע הטצע זה וצמקום שהשים ככז אחד השים תנועות רזות.

ואמר החכם המזכר והדלוי כי הככזים הקצועים בגלגל אחד, כי אלו היה לכל ככז מהם גלגל, היה מתחייב מהם אחד משני דברים, או שיהיה כל אחד מהם מתנוע מעצמו וגלגלו המסוגל לו ואז תתם תנועת כלם צומן אחד, עם היות הגלגלים גדול מזה, ויהיה זה צמקרה, כמו שיקרה זה כשנדלה שנים מתנועעים מעצמם הולכים מהלך אחד צומן אחד, ועוד אילו היה כן היתה זו התנועה שהתצאר שהוא אחת הדבה ויהיה האחדות זה צמקרה, או יהיה כל אחד מהם בגלגל אינו מתנועע מעצמו. אלא על לך שזה נמשך אחד זה, וזה יתחייב ממנו ספק אחד, והוא שיהיו שם גלגלים אין להם תנועה מסוגלת, ואז יהיו לצעלה והטצע ימאן זה, ולולי מה שחשצנו לשמש ולארז הככזים תנועה אחת, לא נאמר שיש להם גלגל אלא הגלגל העליון ומאחר שהתצאר שזה הגלגל אחד, אין יאמר צן סינא שאין צחכמת הטצע הקדמות ויתצאר מהן שהככזים הקצועים בגלגל אחד, אלא שהוא יותר נאות דצד הטצע שיהיו בגלגל, ונמלא צן אלנאיג סייע אותו, ומולכו ז"ל כטה לדעת אלו וע"כ אמר שאינו נכונע, ואסוצ לדצדיו,

אמר והנמצאים תחת האלוק ית' נחלקים לשלשה חלקים, האחד, השכלים הנבדלים, והשני גופי הגלגלים, שהם מונחים לצורות קיימות, תעתק הצורה בהם ממונח למונח, ולא ישתנה אותו המונח בעצמו, והשלישי, אלו הגופים ההויים הנפסדים שיכלול אותם חומר אחד, וההנהגה תשפע מהאלוק ית' על השכלים כפי מדרגותיהם ומהשכלים ישפעו טובות ואורים על הגלגלים, וישפעו מהגלגלים כחות וטובות על הגופים ההויים הנפסדים, ממה שיועילו להם התהלותיהם, ודע כי כל משפיע טוב בזה הסדר, אין מציאות אותו המועיל וכונתו ותכליתו להועיל לאותו המקבל התועלת בלבד, כי יתחייב מזה השוא הגמור, והוא כי התכלית נכבדת מהדברים שהם בעבור התכלית, והיה מתחייב שיהיה העליון בעבור השפל והשלם והנכבד בעבור הנרוע, ולא ידמה זה משכיל, אבל הדבר כמו שאומה כי הדבר השלם ממונו השלמות, ובו בגבול שישלים עצמו ולא יעבור ממנו שלמות לזולתו, ואפשר שיהיה שלמותו בגבול יותר ממנו לזולתו, וכן הדבר במציאות השפע המוניע ממנו ית' להמצאות שכלים נבדלים שפע מאותם שכלים עוד להמצאתקצתם לקצתם עד השכל הפועל, ואצלו נפסקה המצאת הנבדלים, וכל נבדל שפע ממנו עוד המצאת מה שאחריהם והם הגלגלים-עד גלגל הירח, ואחריו זה הגוף ההוה הנפסד פי' כלומר החומר הראשון ומה שהורכב ממנו, וכל גלגל יניע ממונו כחות אלו היסודות, עד שיפסק שפעו אצל תכלית ההויה והפסד ע"כ.

פ ר ק ש נ י ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל והנה התבאר כי פעל הגופים כפי צורותיהם נוקצתם במקצתם יחייב הכנת החמרים לקבול פעל מה שאינו גוף, כי אותם הפעלים הם הצורות ומפני שהם רשומי השכל הנבדל מבוארים ונגלים במוציאות, והם כל מחודש שאינו מתחדש מפשיטות נפשט המזיגה, וידענו בהכרח כי אותו הפועל לא יפעל בנגיעה כלומר כשיקרב מהדבר, ולא על מרחק מסוגל, מפני שאינו גוף, ויכונת תמיד פעל הנבדל בשפע על צד שמדמים אותו כמעין המים שיפיץ מכל צדדיו, ואין לו צד מסוגל שימשוך ממנו או ימשוך לזולתו, אלא מכל צדדיו גובע, ולכל הצדדים מרוה הקרובים והרחוקים תמיד, כן זה השכל לא יגיע ממנו כח מצד מה וממרחקן מה ולא יגיע כח לזולתו מצד מסוגל, ולא לעת מלבד עת, אלא פעלו תמיד כאלו כוח שהוא מוכן קבל אותו הנמצא תמיד, ויכנו אותו בשפע, כמו כן הבורא ית' שמו מאחד שהתבאר בזופת שאינו גוף, ויתבאר שהכל פעלו ושהוא סבתו הפועלת, ונאמר כי העולם נושפע האלוק ית', ושהוא השפיע עליו כל מה שיתחדש, וכמו כן יאמר שהוא ית' השפיע חכמתו, והענין בלו כי אלו הפעלים פעל נוי שאינו גוף. ע"כ.

ומורנו ז"ל צאד זה הענין צזה הפרק כדי להיטיד האדם לדעת פעל הנבדל בשפע על צד שמדמים אותו: כמעין המים.

וכתב החכם ר' שלמה בן גבירול והחפץ הוא הפועל לכל והמניע לכל, והדמיון צריאת הצורה ית' לדברים, כלומר יצירת הצורה מהמקור הראשון, והוא החפץ, והשפעתם על החמר יצירת המים הנוצעים מימי קדם, והשפעתם על מה שאכלס דבר אחר דבר אלא כי הוא צלא זמן וצלא הפסק וצלא עמידה וצלא תנועה. ע"כ.

וזה שאמר שהחפץ הוא הפועל לכל, וצערני אר אר ה כן נמלא צספר צמקלת חכמי המחקר הקדמונים, וזה שאמר מורנו ז"ל, כי רשומי השכל הנבדל והנפרד גלויים ומבוארים צנמצאים לדיך שיוצן שהם מצוארים לחכמים, כי פעל הטבע נגלה לכל ונדאה לחוש, כי פעליו הגדולים והגזונים והחצניות ופעל הנפש הוא נעלה יותר, ופעל השכל נעלם יותר. והוא כתב צראש החלק השלישי כי מעשה השכלים נעלמים לא יתצארו אלא אחר יביעה דצה. ואמר צזה הפרק כי ליוד פעל הנבדל קשה מאד. והנדאה לי כי ע"ז אמר דוד ע"ה פליאה דעת ממני, כי יקשה על החכם לדעת מעשי השכל האין יעשה אותם ומה מעשיו.

ואמר גלינוס ויש צזה העולם אומן פושה צעלי חיים, הוא חכם יולר אותם, וראה מנתוח הנתחים והעיון צהם, אצל אנה הוא אותו האומן ומה עלמו הוא מדומם משידעבו האדם. ע"כ. והסתכל מה שאמר אומן, כי בן קראוהו החכמים ז"ל, ואשיב לדבריו.

אמר וזה השם כלומר השפע, כבר החירו אותו העברים על האלוק ית', מפני שהם מדמים אותו כמעין המים הנובע כמו שזכרנו מפני שלא ימצא להמשיל פעל הנבדל בלשון יותר נאה מזה הלשון, רצוני לומר השפע, כי לא נוכל (לבא) על

על אמתת שיאות לאמתת הענין, כי ציור פעל הגבדל קשה מאד, כמו ציור מציאות הגבדל וכמו שהדמיון לא יצייר נמצא אלא גוף או כח בגוף, כמו כן לא יצייר הדמיון היות פעל אלא בפגישת פועל או על מרחק מזה ומצד מיוחד, ובעבור זה כאשר התאמת אצל ההמון היות האלוק ית' אינו גוף, או שהוא לא יגע במה שיפעלהו, דמו בנפשם כי הוא יצוה למלאכים, והמלאכים יפעלו אותם הפעלים בנייעה ובקרבת גוף או גוף, כמו שנפעל אנהנו במה שנפעל בו, ודמו בנפשם כי המלאכים כמו כן גופים, ומהם מי שמאמין כי האלוק ית' יצוה הדבר בדבורו, ארצה לומר באותיות וקול, ויתפעל אותו הדבר, כל זה הנמשך אחר הדמיון, שהוא כמו כן יצר הדע באמת, כי כל חסרון שכלי או יצרי הוא פעל הדמיון ונמשך לפעלו ואין זה כונת הפרק. ע"כ.

וזו האמונה מפורסמות דרזים מצעלי התורה, והם נמשכים אחר הפסוקים, כאמרו ילמד אלהים יהי לך, „דדד ד' שמים נעשו“ וכמו שאמרו החכמים ז"ל צמדט כי צטמו דדל שני העולמים.

ואמר החכם ד' שלמה צן גזירול ז"ל כי הצדיקה תדומה כנזיעת המים מהמקור וכהתהפך הצורה מהמראה, ותדומה צלמה אשר ידבר זה האדם, כי האדם כשידבר צלמה תתדעס לורתה וענינה צטמע השומע ושכלו, וכפי זה הדמיון ילמד שהצורה ית' דבר צלמה ותתדעס ענינה צעלס החומר, כלומר שהצורה הנצדלת התדעמה צחומר והכל מלטרך צמליאותו וקיומו אל הפועל אותו. ע"כ. ולשיצ לדבריו.

אמר אמנם מה שזכרנו אותו שספרי הנביאים השאילו ענין השפע לפעל האלוק ית', הוא אמרו „אותי עזבו מקור מים חיים“ כלומר המציאות שהיא החיים בלא ספק וכן אמרו „כי עמך מקור חיים“ רוצה בו שפע המציאות, וכן השלמת המאמר והוא „באורך נראה אור“ הוא הענין בעצמו, כי בשפע השכל ששפע מומך נשכיל וינחה אותנו ויורנו השכל והבינהו. ע"כ.

והסתכל צמה שאמר כי המליאות הוא החיים, ולמד צלו ספק, וכונתו תצין ממה שכתב חכם גדול וזה לשונו — אמר וכל מה שיתהוה מהיסודות ויהיה גוף מחלצני, לו נמח או חיוני, היותו ע"ז הדדך, והוא, שיתערצו היסודות האדעעה ויתמזגו ליכויותיהם מין מהערצו, והמזיגה מסוגל צלותו העלס המתהוה, והאלוק ית' יוליך צו כח הוא שכל או נפש או עצע, ויצדיל חלקיהם ויהפוך אותם, עד שיתגסס מהם אותו העלס המתהוה, ופעל האלוק ית' המסוגל הנתינה לכל אחד מהם, מליאותו ולורתו אשר הוא צה מה שהוא. ע"כ. וזה ענין „תסלח דוחך יצדלון“.

פ ר ק ש ל ש ה ע ש ר.

אמר מורנו ז"ל דעות בני האדם בקדמות העולם או הדושו אצלם כל מו שהאמין ששם אלוק, שלש, הראשונה. דעת מו שהאמין תורת נושה רבינו ע"ה, והוא

והוא, כי העולם בכללו כלומר כל נמצא וולתי האלוק ית', הוא המציאו אחר ההעדר הנגזר המוחלט, ושהאלוק ית' לברו היה נמצא, ולא דבר וולתו, ולא מלאך, ולא גלגל, ולא מה שבתוך הגלגל, ואח"כ המציא כל אלה הנמצאים, כפי מה שהם ברצונו וחפצו לא מדבר, ושהזמן עצמו ג"כ נוכל הנבראים, כי הזמן נמשך אחר תנועה, והתנועה מקרה במתנועה, ואותו המתנועה עצמו שהזמן נמשך אחר התנועה מהודש. — אמר וזו פנת תורת משה רבינו ע"ה בלא ספק, והיא שנית לפנת היחוד לא יעבור בלבך וולתי זה. ע"כ.

והגדלה לי כי הפני שיש לטעון ע"ז מפשט פסוקים דנים ומדצרי החכמים ז"ל שאמרו צמדדשות, וכמו שזכר הוא צמה שנאמר צפרקי ד' אליעזר, אמר אל יעצור צלצך זולתי זה וצמדדשות דנלים דנים מזה המין לדין להסתכל צהם.

הדעת השנית, דעת האומרים כי הוא שוא שימצא האלוק ית' דבר מלא דבר כלומר שא"א שיתהוה נמצא מה בעל צורה וחומר, מהעדר אותה הצורה העדר גמור, ותואר האלוק ית' אצלם כשהוא יכול ע"ז, כתוארו כשהוא יכול לקבץ בין שני הפכים, או שיברא כמותו ית', או יתגשם, או יברא מדובע שוה קטרו לצלעו והדומה לזה מהנגזר; ומאמינים שיש שם חומר מה נמצא קדמון בקיומות האלוק ית' לא ימצא בלתו, ולא יאמינו שהוא במעלתו במציאות, אלא הוא סבת מציאותו, והוא לו כמו החומר ביד היוצר, ויברא מומנו מה שירצה, פעם יצייר ממנו שמים וארץ, ופעם יצייר ממנו זולתי זה, ומאמינים כי השמים והארץ גם כן נפסדים, והיותם והפסדם כשאר הנמצאים שלמטה מהם, ואפלטון ג"כ זאת אמונתו, אתה תמצא ארסטו יספר בעדו בספר השמע, כי הוא יאמין כלומר אפלטון, שהשמים היום נפסדים, ובן תמצא דעתו מפורסמת בספרו טימיאוס, אבל הוא לא יאמר באמונתו כמו שיחשוב כי שלא יבחן ולא ידקדק העיון, ויראה כי דעתו ודעתנו אחת, ואין הדבר כן כי אנחנו נאמין היות השמים לא מדבר אלא מהעדר המוחלט, והוא יאמין כי הם נמצאים מהיום מדבר. ע"כ.

ואומר כי אני מסופק ספק גדול צה דצד, והוא כי מהגדלה מדצרי לשון ארסטו ומה שפירש להם לשון החכם המזכר כי דעת אפלטון שהשמים היום ולא נפסדים, ומודנו ז"ל אמר כי ארסטו אמר צספר השמע, כי אפלטון יאמין שהשמים היום ונפסדים, ואמר כי דעתו זאת מפורסמת צספר טימיאוס, ואני לא מלאתי שזכר זה ארסטו צספר השמע, אבל מלאתי שכתב צספר השמים והעולם דנלים, זה עופסס.

אמר וכל הדאטונים הסכימו שהשמים מהווים ואלה נחלקו לשלשה חלקים, כת ראשונה שהם מהווים אבל לא יפסדו לעולם, אלא ישארו לעתיד נלחיים, וכת שנית, אבל יתהוו ויפסדו פעמים אין תכלה להם. וכת שלישית אמרה כי התהוו פעם אחת צלצד, ואח"כ יפסדו הפסד לא ישיצו אחריו לעולם. והחל להקשות על הדעת המיוחסת לאפלטון והיא כי העולם התהוו ולא תפסד, ואמר כי כשתחפש הדצרים ההווים יראה העינים כי כל הווה נפסד, והציא ע"ז ראיות אחדות ואמר כי טענות אלה, כי הם אמרו כמו שהדצרים שיתפכו מהם התצנית צחכמת התצנורת קודמים על התצנית, והתצנית

והתצניות נהוים מהם מצלתי שיהיו נהפכים התצניות אליהם צעת מהעתים, כמו התצניות הששי שהיא מורכב מהשלישית. כמו כן נאמר אנחנו צעולם שהיא התהוה מהדצרים הקודמים עליו ומליחותם יחדיו, כלומר העולם והסצות שמהן התהוה, כמו שתמלא העלה עם העלול, ולא שהאחד קודם לחצירו צומן, כי הזמן יתהוה צדעת האומרים זה המאמר עם היות העולם, וכשיהיה זה העולם צהויה א"כ אי אפשר, צמה שהויהו על זה הלך שיפסד, וסתד זה הדעת ארסעו לפי דעתו; ואח"כ אמר ומפני שיש אנשים יאמרו שאפשר שיהיה דצד מהדצרים הוה ואינו נפסד. כמו שנאמר צספר הנקרא עימיאום המיוחס לאפלטון, כי שם נאמר שהשמים מהוים והם נשארם-איך הפסד להם, ולדין שנחקר זה והציוא דאיות ע"ז כי כל הוה נפסד ומה שאינו הוה אינו נפסד.

ואמר עמיסטיאוס כי לא רצה לומר אפלטון צאמרו שהעולם מהוה, ושישאר נלחי מהויה שצתחלה זמנית, אלא זולתי זה ממה שיאמר עליו שהם ההויה מה שאינו צומן.

ואמר פורפיריוס הלודי, כי האומר שאפלטון ישים לעולם התחלה זמנית, ד"ל על דך העלה, ואפלטון ד"ל צאמרו כי האלוק ית' המליא העולם מההערד אל המליחות, שמליחותו לא היה מעלמו אלא מהצורא ית' וסצת מליחותו הצורא ית'.

ואמר החכם הנזכר כי אם לא ירצה לומר אפלטון ההויה האמיתית אנחנו והם מסכימים. ע"כ — והנראה לי כי דעת אפלטון נוטה לדעת תורתנו הקדושה, אולי קבל אותה מחכמי ישראל, כמו שזכרתי צתחלת זה הספר, והראיה ע"ז אללי, כי הוא אמר כי העולם התהוה כשצצ מהערד הסדר אל הסדר, כי אפשר להצין מפשט הפסוקים, כי צתחלה היה הכל מצולצל וצלא סדר, ואח"כ הוצדלו הדצרים אלו מאלו וחזרו אל הסדר, ואמרו החכמים ז"ל צמדש בי מפני שהיו הצרואים (נצדלים) אלו מאלו ולא ילאו צערצוציא אמר למינה. וידוע כי דעת אפלטון זאת אינה ע"ד החקירה, כי מה טעם היותו נלחי לעתיד ולא צמה שעצד, וע"כ אמר ארסעו כי לא תאד אותו תאד עצעי. והנראה לי כי מפני שדעת אפלטון שהעולם מחודש, ואח"כ היא נלחי, יאמרו האומרים כי דעת תורתנו ודעתו אחת, כי היותו תמיד לעתיד כזכר צמקומות דצים מספרי הנציאים ע"ה, צאמרו "יסד ארץ על מכוניה, צל תמוט עולם ועד. והארץ לעולם עומדת".

אמר והנה נתצאר עמידת זה העולם וכליונו והצרויה השנית, וכבר העיד עמם ע"ז המאמר אפלטון כי כליון זה העולם כשיהיו זכים אלו העלמים, ע"כ. ומלאנו שנחלקו חכמי התורה צזה הענין לשתי דעות, יש שמאמינים שהעולם נהוה ואח"כ לא תפסד לעולם ויתצאר זה מפסוקים דצים, ואומרים כי הפסוקים שיראה מהם שהעולם יפסד כאמרו ע"ד השאלה, ויש מאמינים שזה העולם יפסד ויצדא עולם אחד לא יהיו צו אלו העלמים הגשמים כמו שנאמר צמדש. וממה שכתב החכם ד' שלמה צן גצירול צספרו מקור החיים מדצרי אפלטון, יראה מה שאמר צעדו עימיסטיאום כי דעת אפלטון כי האלוק ית' התחלת כל הנמלאים וצורא אותם ע"י אמלעיים והה תמיד.

הרעת השלישית דעת ארסטו והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו, והוא מואמין כי האלוק ית' לא ימציא בעל חומר מלא חומר כל עקר, ויוסיף ויאמר, כי השמים אינם נופלים תחת ההויה וההפסד בשום פנים, ובאר דעתו הוא זה יהשוב כי זה

הנמצא כפי מה שהוא עליו לא סר ולא יסור כך, ושהדבר הקיים שלא יפול תחת ההייה וההפסד שהוא השמים לא סר כך, ושהזמן והתנועה תמידיים לא הווים ולא נפסדים, ושהדבר ההוא הנפסד הוא מה שתחת גלגל הירח לא סר כך, כלומר שאותו החומר הראשון לא הווה ולא נפסד בעצמו, אלא הצורות חוזרות עליו חלילה, ויפשוט צורה וילבש צורה אחרת, וזה הסדר בלו העליון והתחתון לא יפסד ולא יבטל ולא יתחדש בו חדוש ממה שאינו בטבע; והעולה מדעתו שהוא משער הנמנע אצלו שיתחדש לבורא ית' רצון, או שיתחדש לו חפץ, ושכל זה המציאות כפי מה שהוא, הבורא ית' המציאו ברצונו, אבל לא נעשה אחר ההעדר, וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא ית' או שישתנה עצמו, כמו כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו חפץ.

וצפ' עשרים כתב כי לא יאמין אדם טעו שהיה תליאות העולם מהסנה הראשונה כחיוז הכל מהגוף, או חיוז החמימות מהאש, או חיוז האור מהשמש, כמו שיאמר צעדו מי שלא יצין דבריו, אצל יאמין כי אותו כחיוז מושכל מהשכל, כי השכל הוא פועל המושכל מלך היותו מושכל, כי אותה הסנה ואפילו אצלו היא שכל צמדנה העליונה שצמדנות המליאות והשלמה שבהן, ואפילו אצלו היא שכל, כי הוא קראו צמה שאחר שכל, וחס השכל הוא השם המסוגל צעלם הסנה הראשונה אצל כת ההולכים, ואינו כן אצל אפלטון כי הוא אומר, שהשכל זולתי ההתחלה הראשונה, ושלא יתואר שהוא שכל. וכתב דנינו ז"ל במקום אחר, וכבר צלתי לך כי על דעת המאמינים הקדמות אין לאלוק ית' רצון ולא צחירה, וכתב שאין צנחלים אפשר, אפשר שיצחירו או יחדשו, ואמנם יתאמת ע"ז דעת המאמינים צחודש העולם.

וכתב החכם המזכר ומה שאמרו שהפלוסופים רואים, שהעולם התחייב מהסנה הראשונה כהתחייב הכל מהגוף, הוא כוזב, כי הפלוסופים ידמו שהסנות ארצע, הפועל, והחומר, הנורה, והתכלית, ושהפועל הוא המוליא זולתו מהכח אל הפועל, ומההעדר אל המליאות, ושזו היצאה לפעמים תהיה מלך צחירה, ולפעמים צעצע, ואינם קודמים לבוף כפעלת ללו לפעל אלא על דרך העברה, כי אינו נכדל ממנו והפועל נכדל מהפעול. והם מאמינים כי הצורא ית' נכדל מהעולם, ואינו כמו כן פועל כמו הפועל אשר צנדלה, ולא כצעל צחירה, ולא כמי שאינו צעל צחירה, אלא הוא פועל אלו הסנות, ומוליא הכל מההעדר אל המליאות, ושומר אותו על כך שהוא יותר שלם וככדל ממה שהוא צפעלים הנדאים לנו, והם יראו כי פעלו מצחירה וצלא הכרח שינדיכו לזה, לא מעלתו ולא מדנד חוק, אלא מפני חסדו וטובו, והוא צהכרח דולה וצומר צעליונה שצנצרות הדולים והצוחרים, כי לא ישיגהו חסדן שישיג הפועל הנדאה לנו. ואשוד להפרק.

אמר ואמונת כל נמשך אחר תורת מרע"ה ואברהם אבינו ע"ה היא אמונה שאין קדמון עם האלוק ית', ושהמציאות הנמצא מההעדר אינו מכת הנמנע אבל כחויב כמו שיחשוב קצת מבעלי העיון. ע"כ.

והנדאה לי כי אין לנו לודך לומר שהצורא ית' המליא הנמצא מההעדר, אלא כי חס המליאו אחר ההעדר הגמור, כי זה אפשרי לפי אמונתנו, וע"כ האומרים כי הוא ית'

ית' הוליא יש מאין אינה מדוקדקת, אלא אחד האין הוליא היס, כלומר אחד שלל היה בדבר נמלא המליחות. ומורנו ז"ל נמשך אחריהם ולא עיין בדבר, והנראה ע"ז כי צדק כ' מהחלק השלישי אמר הפועל לכל דבר אחר ההעדר. —

ואמר החכם המזכר. דעות צ"ל צעולם שלש דעות, דעת מי שיראה כי כל סוג הויה נפסד מלך שיש תכלה לאישיו, ודעת מי שיראה שיש מהסוגים נלחיים צאישיהם כמו הגלגלים, ומהם נלחיים צמיניהם נפסדים צאישיהם, ואין להם ראשית ולא אחרית מלך שיראה מענינם שהם מאישים אין להם תכלה, ואלו הסוגים יתאמת להם ההשאלות מעלה הכרחית אחת צמינין, כי אלו לא היה כן היו נעדים פעמים אין תכלית להם, ואלו הם הפלסופים, ומהם מי שרואה כי מליחות אישיהם אין להם תכלה מספיק מהיותם נלחיים, והם הנקראים דהריה. ועמוד על אלה השלש דעות כי כל המחלוקת חוזר לאלו השלשה ראשים צהיות העולם נלחי או זולת נלחי, ודעת המדברים וכל מי שאמר צחדוש העולם הקלה, ודעת הכת דהרית, ודעת הפלסופים אמלעות צלך מה. ע"כ.

פ ר ק א ר ב ע ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל ויש דרך אחרת זכרו אותה הבאים אחר ארכטו, הוציאות מפלסופיתו יקיימו בה קדמות העולם מצד האלוק ית', כי אמרו האלוק ית' הדש העולם אחר ההעדר, אם כן האלוק קודם שברא העולם פועל בכח וכשברא אותו שיש פועל בפעל, וא"כ כבר יצא האלוק ית' מהכח אל הפעל, ויש בו ית' אפשרות, וא"א מבילתי מוציא הוציאתו מהכח אל הפועל, וזה מזה שצריך שיחשוב כל מושביל דהתירו ולהראות סודו. ע"כ.

והנראה לי כי הטעם שאמר זה הענין צו הדליה מה שלל אמר צשאר דליותיהם, מפני שיקשה על משכיל לתקן זה מלך המחקר. — ואמר צפ' י"ח כי תירון זה הספק מצואר מאד, והוא כי אותה המוקדמה התצאר צצעל חומר, אצל מה שאינו גוף ואינו חומר אין צעלמו אפשרות צשום פנים, ואינו צמנע צו שיעשה עת ולא יעשה עת, ולא יהיה זה סגוי צחק הנצדל, ודלית זה השכל הפועל על דעת ארכטו וכת שהוא נצדל, ועושה עת ולא יעשה עת, כמו שאמר אצונלד וזה לשונו, ומהגלה כי השכל הפועל לא יפעל תמיד אלא יפעל עת ולא יפעל עת. ע"כ.

ואמר החכם המזכר ואם יש צעולם מניע נלחי, מהחיוצ שהיה התנועה נלחית, אם לא יניע צעת מה, כצד התערצ צעלמו הכח, ומה שהתערצ צעלמו הכח, אינו נלחי צעלמו אלא צזולתו, וע"כ התחייצ עם היותו נלחי היותו זולתי משתנה, ועוד כי זה המניע למה היה מניע פעם ולא יניע פעם אחרת, ואם כן לו עלה קודמת, השימתו שיהיה הגון להיות פועל צאותו הפעם, משיפעל צפעם אחרת; ומי שלל אמר בהקדמונים צתנועה נלחית, א"א שיתנו להם הסנה צהיות הנורא ית' נלחי פועל לעולם, אחר שלל היה פועל, כי יתחייצ צהכרח שיהיה פועל צכח קודם שיפעל, וכל מה שהוא

נכח הוא יולא אל הפעל צמיע, ואומד בכלל צפועל, והוא יותר קדמון ממנו מפני שיציאת הכח אל הפועל שנוי וכל שנוי הוא מעשנה, ע"כ, ואשוצ לדבריו.

אמר וארסטו אמר כי ב'א' פרסמו בנצחות השמים וקיומם, ומפני שהרגישו שאינם הווים ולא נפסדים, שמו אותם כושכן לאלוק ית' ולרוחניים כלומר למלאכים, ויחסו אותם לו להורות על התמדתם. ע"כ.

וזה הענין כתב אותו ארסטו צספר השמים והעולם, ואמר ומה שיורה עוד ע"ד הספוק שאינו משתנה, כי הקדמונים שהודו שיש חלוק לעולם ומלאכים, הם המסכימים שזה הבוף הוא מקום הרוחניים, שלא ישיגם הויה ולא הפסד, ואמנם הסכימו ע"ז מפני כי מהחיוצ שיהיה מקום הדברים שאינם מקצלים ההויה וההפסד, לא הויה ולא נפסד, ומה שיספיק עוד שאינו משתנה, שלא השתנה צוממים שעצרו לא בכללו ולא בחלקיו, ומתמנע שיהיה מקצל השנוי ולא יהיה נדאה צו השנוי צזה הזמן הארוך שקצלנו מהקדמונים מה שנתחדש העולם ע"כ. וזה הענין האחרון כתב אותו גלינוס כמו כן ואמר, כי אלו היתה השמש ע"מ מקצלת החסרון, היה נדאה חסרונה צזמן הארוך, והמסתכלים צשעורה על דרך החקירה מהזמן הארוך שיש לו אלפים רצים מן השמים, לא מלאו לה צכל זמן אלא זה השעור, ומאחר שלא חסרה צאותם הזמנים הארוכים היא לאיה שלא תפסד: ע"כ.

ואמר הכס כי אין צו לאיה מפני כי זה כמו המרגליות והזהב, שהם אללם מורכבים מהיסודות ומקצלים הפסד, ולא יתנאל צהם חסרון לאלף שנים, ולא ידאה לחוש, וע"כ אין צו לאיה ע"כ. ויש להוסיף ע"ז ולומר כי אנו מולאים מהאצמים היקרות צתכלית העגול כמו הדר וזולתו הנקרא לו צו צערצו, ודר הוא נולד צחדסי הדגים צתכלית העגול, ולא יחסד מהם דצר מוחש צאלפים מהשמים.

פ ר ק ח כ ו ש ה ע ש ר .

אמר מודנו ז"ל כי אין לארסטו מופת על קדמות העולם, ושארסטו עצמו יודע זה. והאריך בבאור זה, והביא ראיות מטופס דבריו, והוא מה שאמר ומה שאין לנו בהם ראיה, או הם עצומים אצלנו מה שנאמר בו למה זה הוא קשה באמרנו אם העולם נצחי או לא, זה לשונו, אבל אתה תמצא פי' אבונצד לזה המשל והיותו מרהיק שיהיה ארסטו מסופק בקדמות העולם, ולעג על גלינוס באמרו כי צו השאלה מסופקה אין עליה מופת, ורואה אבונצד כי הדבר מבואר נגלה יורה עליו מופת, כי השמים נצחיים, ומה שבתוכן הויה נפסד. ע"כ.

והנדאה לי כי דברי גלינוס לרקו צזה הענין, וא"ז הענין כוון שלמה, צאמרו דחוק מה שיהיה וכו', כי אע"פ שיכול ההכס להציא ראיות על הקדמות, אין יכולת צשכלו לצאר זה צאור אמתי שלא יהיה צו ספק, כמו שצאר מודנו ז"ל וכל מה שאמר צזה הפרק הוא האמת, ומה שצריך שיאמינהו כל חכס מאמין צתורה, ואין ראוי לסמוך צזה על

ד"ר, 10

דברי ארסטו או זולתו, ואע"פ שראיותיהם חזקות לפי הדיקשות שחדשו צם מדעתם וארסטו אמר כי כל החכמים הסכימו שהזמן נלחי, אלא אפלטון אמר שהוא הווי, ואח"כ אמר שהוא נלחי, ונאמר ואמר לפי דעתו צמה שאחר הטבע כי אין הווי וההפסד אלא לזה הדבר המורכב, אצל החומר והצורה שהם חלקי המורכב אין להם הווי ולא הפסד צעלם אלא צמקרה, כמו שכתנתי למעלה, וכן נאדו קדמות דברים אח"כ כאלה אין ספק בקדמות אללם.

והנדאה לי כי נמלא דברי ארסטו דבר שיש בו סיוע גדול למה שאמר מורנו ז"ל, שאין לארסטו מופת על הקדמות, כלומר שנחו ואשתמיטיה למאדן, ואותו הדבר הוא מה שאמר צמאמר האחרון מה שמע הטבעי צחקרו התנועה וזה לשונו. אמר מי יתן ואדע אם התחדשה התנועה הראשונה, אחר שלא היה דבר מתנועע כל עקר, או אם התנועה הראשונה לא סדה ולא תסוד. ע"כ. וכבר ידוע שזו המלה שהיא צערני לית שערדי ונלשונו מי יתן אדע, לא יאמר אותה האומר אלא צדבר שאינו ידע ידיעה אמיתית ומתאוה לדעת אותו, וזו המלה לא אמר ארסטו צמאד הדברים שחקר אותם ואמר אותה צזה המקום, וידוע כי עקר אמנות הקדמות היא תלוי צאמונת התנועה. כלומר אם התצאר צמופת שהוא נלחית, יכיה העולם נלחי, ואם לא התצאר שהיא נלחית לא התצאר שהעולם נלחי.

וכתב אצוצבר צן אללאיג על זו המלה, אמר, וזו המלה והיא לית שערדי שמש, אותה צמה שאין דעת צו ולא אמתה, ולפעמים ישמשו אותה בשיטתנו המחשבות צדבר מה אלל האומר, ומה שיטתו צו אותן המחשבות הוא צמדגת הסכלות, שהוא ע"ד השליה, כי השמי סותרים אללו שוים צאפשרות הצדק, ומפני שזו החקירה לא קדם צה שום אדם לארסטו, וצתחלת המחשבה תחייב צה השמי סותרים הו"א המאמר צה צזה המוליא, ומפני עולם זה הדבר אללו, כי הידיעה צזה מהתנועה תועלתה עלומה צהכמה הטבעית, צדיעת ההתחלה הראשונה, ומפני שהשים ארסטו התנועה מצוקש צפ"ע מה שלא עשו הקדמונים, אמר מי יתן ואדע אם התנועה התחדשה. ועוד כי דאה כי חקירת התנועה תקדם צסדר חקירת העולם. ע"כ.

והנדאה לי כי אמר צו זה הטעם מפני שאין ספק אללו, כי ארסטו הציא מופת על נלחות התנועה כמו שזו דעת כל המפורשים, אצל פשט זו המלה יודה על מה שזכרתי והסתכל כי אמר התנועה הראשונה, כי היא הנלחית אללו, והיא תנועת הגלגל העליון, וכן אמר כי השמים הראשונים נלחיים. —

פ ר ק ת ש ע ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל וכונתי בזה הפרק שאבאר לך בראיות קדומות מהמופת, כי המציאות יורנו שהוא בכונת מבין בהכרח, מבלתי שאטריח עצמי מה שהשתדלו בו המדברים לבטל הבטול טבע המציאות, אשר השתדלו להציעם להמציאת הגול, וכבר

וכבר ירעת מופת ארסטו, כי בהתחלף הפעלים תקח ראיה על התחלף הצורות, וכאחר שהיתה תנועת היסודות הארבעה ישרה, ותנועת הגלגל ענולה, נודע כי אותו החומר זולתי זה החומר חח אמת כפי עיון הטבעי. אמר ובוה הצד מן הראיה בעצמה יתחייב עוד שיהיה חומר הגלגלים כלם אחד, כי כלם יתנועעו בהקפה, וצורת כל גלגל מחולפת מצורת הגלגל האחר, כי זה יתנועע ממערב למזרח, וזה יתנועע ממזרח למערב, ועוד כי תנועותיהם מחולפות במהירות וחעכוב, ויתחייב לשאול עוד ולומר לו מאחר שזה החומר משתתף לכל הגלגלים, כבר סוגל כל מונח מהם בצורה זולתי צורת האחר, מי הוא המסגל לאלו המונחים ומכניס לקבל צורות מחולפות, היש שם אחר הגלגל דבר אחר יוחס לו זה הכנול אלא האלוק ית' ויתעלה. ע"כ.

אמר החכם המזכר ולא נוכל לומר כי התנועה סוצנת לנד מזרח, הפך התנועה הסוצנת לנד מערב, כי זה נמנע מפני כי הפכים לרוך שיהיו צתכלית השנוי, אע"פ שהם משונים צמחות והלודה, לא ימלא צין אלו המתנועעים סציו, אע"פ שמקלתם מתנועעים למזרח, ומקלתם מתנועעים למערב, סנוי צלודה וצמחות מנד מה של כל אחד מהם, כ"ש שימלא ציניהם השנוי צתכלית, וע"כ יאמר ארסטו כי אלו היתה התנועה עגולה היה הטבע פועל לצטלה, מפני שהדנד לא יפסיד עלמו, כמו שהלבוש אלו לא היה לונג אותו, היתה המלכה פועלת לצטלה. ואמר עוד ולא יתחייב ממה שגמלא התנועות הגלגליות מחולפות צלודים, כלומר שמקלתם מתנועעים ממזרח למערב ומקלתם צהפך, שנאמר שאלו תנועות הפכים, מפני שאין כל חלוק הפך, אלא ההפך צתכלית החלוק, ואלו היה זה ההפך ציניהם צתכלית, לא היתה התנועה העגולה אחת צמין, כמו שאלו היה הערצי מחולף מהדומי חלוק שלם לא היה האדם אחד צמין, ועל כן החלוק הנמלא לתנועה העגולה צזה העמין אינו חלוק, יחייב שיהיה ציניהם הפוך, מפני שמתנאי הפכים צמוחלט שלא יהיו אחדים צמין, ואילו השלמות שהתנועות העגולות מחולפות הצלודים דצות צמין, לא התחייב מזה שיהיו הפכים צמוחלט, כי לא יתחייב שיהיה כל מי שהוא זולת צמין, שיהיה הפך צמוחלט כמו שיתחייב צמה שהם הפכים זולת צמין, והנה התצאר מזה כי התנועות העגולות אין צהן הפך, וא"כ עצע העגול טצע אחד ע"כ. ואמי אומר כי אע"פ שאין זה הפך צמוחלט כמו שאומר הוא, עכ"ז לא ימלט מחלוק והפך, אע"פ שאינו הפך מוחלט כפי דצדיו, והסתכל כי כלם מסכימים כי הגלגל העליון שהוא עדצות תנועתו אחת פשוטה, וכן כציו לא תשתנה תנועתו, והסתכל צמה שכתצתי צפרק ס"ט מהח"ד שצמרו כי השמים הדלשונים כלמיים, ויתצאר לך עומק הצנת מודנו ז"ל לאלה העמינים. ואשונ לצדדיו. —

אמר וכל מה שבאר אותו ארסטו נממה צתחת גלגל הירח, הוא הולך על סדר נאות לנמצא וסבותיו מבוארת, ואפשר שיאמר בו שהוא על צד החיוב מתנועת הגלגל ומכחותיו, אבל כל מה שזכר אותו מועניני הגלגלים לא נתן בו סבה מבוארת, ואין הדבר בו הולך על ערך שאפשר בו החיוב, מפני שנראה הגלגלים מהם מוי שממהר תנועה למעלה מהמתאחרים, ומהם מוי שנותאחד התנועה למעלה מהממהר התנועה, ומהם מוי שתנועותיהם שוות, ואע"פ שמקצתם למעלה מוקצתם. ע"כ.

— 102 —

וקרוצ מזה כתצ החכם הנזכר, אמר, והעמידה על הסדור שהשיגוהו המעיינים צמלאים, צעלותם לידעת הנמלא הראשון הוא קשה, ואשר ישיגוהו השכלים האנושיים ממנו הוא כלל, ואשר הניע לפלסופים שהאמינו שהם מסודרים מההתחלה הראשונה כפי סדור גלגליהם צמקום, הוא מה שראו מהגלגל הראשון העליון, כמה שיראה מעיניו שהוא נכבד ממה שתחתיו, ושאר הגלגלים נחשבים אחריו צתנועתו, והאמינו מפני זה מה שאמרו כפי המקום, ויתכן לומר כי הסדור שנאלו אמנם הוא מפני הפועל, לא צעצור הסדור צמקום, כי מאחר שיראה שאלו ההולכים תנועותיהם צעצור תנועת השמש, ע"כ אפשר כי המניעים אותם הם מתדמים צהנעתם צתנועת השמש, והתנועה השמש פהראשון ע"כ. ואסוצ לדצדיו.

אמר ויותר מבואר מזה במציאות הסגול כגלגל, אשר לא יוכל לומר שימצא לו סבה מכונלת זולתי כונת מכויין הוא מציאות הככבים, והוא היות הגלגל מתנועה חמיד, והככב בו קבוע חמיד, ראיה כי חומר הככבים אינו חומר הגלגלים; וכבר זכר אבונצד בבאורו על השמע דברים, זה טופסם. אמר בין הגלגל והככבים הברל, כי הגלגל זך כלומר שיעבור בו ראות העין, והסבה בזה כי בין שתי הצורות ושני החמרים הברל אלא שהוא מועט, זה טופס דבריו, ואני לא אומר מעט אלא מחולף מאד מאד. ע"כ.

והסתכל כי צזה הפרק אמר כי הם שני חמרים, חמר הגלגלים, וחמר הככבים, וצפ' כ"ו אמר כי הגלגלים וכל מה שבהם חומר אחד, וכל מה שנארץ חומר אחד.

ואמר החכם הנזכר ומהחיוצ שיהיה עלם הגלגל מצצע הגוף החמשי, וזו גורה הסכימו עליה הראשונים, כי מי שיאמר טצע הגלגל אש, הוא יאמר כי הככבים אשיים, ומאחר שזה הדבר הוא החיוצ לקצלו, והתצאר צמופת כי טצע הגלגל טצע חמשי, ואינו קל ולא כבד. א"כ מהחיוצ שיהיו הככבים מו העצע ע"כ. — והנדאה מדצדי אצונלד שאין הצדל ציניהם אלא צזכות צלצד והוא מועט. ועוד כתצ החכם הנזכר כי הככבים כצדלים משאר חלקי הגלגל שהם מאירים, והם חלק הנכבד משאר חלקי הגלגל. ע"כ. וכן הלאתי שאמר חכם אחד, כי היקש הככב אלל הגלגל כהיקש הלצ אלל שאר האצדים. — והכה אצונלד אמר הצדל שהוא פרק צערצוי, והוא ז"ל אמר אצת לגוף שהוא חלוק, וצין שתי אלל המלות הצדל גדול, ואע"פ שיש לומר כי אע"פ שחמרם אחד, יתחלק האחד אלל האחר, אלל חמר החיוני הקרוצ הוא מחולף מאד מחמר הצמה, וזה לא יתכן לאמרו צחמר הגלגלים, כי סצת חלוק חמר החיוני מחמר הצמה הוא הערוצ והמציגה. אלל שאני הלאתי צדצדי אצונלד שיש צו יותר הוראה לדעת מודנו ז"ל. כלומר שכח? ואשתמיטיה למארץ. אמר ולגופים הגלגלים כלם טצע השתהף, והוא אשר צה מתנועעים כלם תנועה היומית, וציניהם הצדל צעלמיהם מאין הפוך. כהצדל שצתי מלדק, וכל ככב לכל ככב, וכל כדור לכל כדור. ויתחייצ מהעצע המשתהף אשר להם, מציאות החמר הראשון המשתהף, לא מה שתחתיהם. ומחלוק עלמיהם הניאות גופים רצים מחולפים העלמים, ואם הדבר כמו סכתצ החכם ד' הצדהם אצן העזרא ז"ל. כי יש מהככבים לצנים ומהם אדומים צגלגל אהד, יהיה סיוע גדול לדעת מודנו ז"ל. וזה לסונו. אמר גם צחמת המזלות לא

הכירו מהכנזים אלא חלף ותשעה ועשרים, והנה מספרם לא ידעו אף כי חקיהם ותולדותם, אף כי למה מקום אחד צגלגל מלא והאחד איננו כן, ויש גדולים ויש קטנים גם לצנים ואדומים, והכל צגלגל אחד. ואמר כי בגלגל המזלות הוא גוף נכבד, מקיף כל הגופות צלודותיו שהם שמנה וארבעים, ונדחה כח ה' לעין, ויש מקומות צגלגל הזה ששם כנזים רצים, ומקומות אין כנזי צהם: ואין יכולת צאדם לדעת הסוד הזה ורצים מחסרי הדעת, חשבו כי לשוא נצראו אלו הצלודות ע"ז המתכונת ע"כ.

וכתב זן סינא ואני חושב שאפשר שיהיה לכל כנז עם האור הזורח צו גוף, וכפי אותו הגוף יתחלק האור המוחש לו. ותמצא זריחת מקלתם נוטה אל האדום, ומקלתם לגוף הצד. ואמר עוד ודע שיש צזה העולם חמימות וקרירות, שופעים מהכחות בגלגלים מלכד הכחות היסודיים, כי אם לא היה כן האין יקרד האפיון יותר ממה שיקרד השמים והארץ, והחלק צו מנוחה צהרננה עם *) וזה דבר מוחש כי יצא ממעלה קרירות גדול צסצתו, גם מימות לא יתכן ליחס אותם ליסוד המים, וכן צקיץ חמימות גדול מלכד חמימות השמש כמו שאמרו צנכצ הנקרא שהאצ. וכן כהצ צפ' דכ"צ שהכחות העושים הדבר הפלוגי יצאו מהשמים. וכיון צזה למה שכתצתי שם. וכן אמר זן סינא כי הם פועלים חמימות וקרירות. אצל אני תמה האין לא זכר מודינו ז"ל ענין הלצנה שגופה מחולף משאר חלקי הגלגל ומעצם שאר הכנזים, כמו שאמרו שגופה נוטה אל השחרות, ואמרו כי יש צתוכה כדמות שחרות מסוכה משאר חלקיה.

ואמר ארסטו שיש לה שתוף עם היסוד הארצי. ועוד מה שאמרו מהחסרון הנדחה צפני הלצנה הנקרא מחי, והוא כדמות פגם, והוא חלק שאינו מדוק, ולא יקבל האור כשאר חלקי הלצנה, ונחלקו המעיינים צסצת אותו המחי. ואני אומר כי יתכן שיהיו חלופים רצים צגופי שאר הכנזים, אלא שלא נסיג אותם. והנדחה לי כי יותריש לטעון מאלה החלופים על דעת ארסטו, ממה שיש לטעון מגלגל ההקפה ויואל חוץ למדכו, כי אין יהיו מקלת חלקים מחולפים ממקלתם, וגוף הגלגל לפי דעתו גוף א' פשוט ונלחי, ואין יצאו ממנו כחות שהם הפכים, ואין הפך צו לפי דעתו? — ואשוב לדבריו.

אמר ואני לא אקח דאיה מהזכות אלא מהתנועות, ויתבאר כי אלו חמרים שלשה, ושלוש צורות גופים עומדים לעולם בעצמם, והם גופות הכנבים וגופות מתנועעים לעולם, והם גופות וגלגלים וגופות יחנועעו ויעמדו והם היסודות, ומי יתן ואדע איזה דבר קבץ בין אלה השני חמרים המחולפים, או תכלית החלוף כמו שיראה, או שביניהם חלוף מועט כמו שיזכור אבונצד, ומי הוא המכין לזה האחרות ע"כ.

וכן כתב החכם הנזכר צפירושיו כי טצע הכנזים העמידה צלצד, והכנז קצוע והגלגל מניע אותו. ואני מסופק צזה ספק גדול כי אם טצע הכנז העמידה, ואין לו תנועה צעלמו, והוא כהסמר תקוע צגלגל לא יתנועע כלל אלא צתנועת הגלגל יהיה טצעו הפך טצע הגלגל, והיתה תנועתו מקרית, כמו שכתב צמוקדמה הששית, שיש מהתנועות צחלק והוא מין ממה צצמקרה, והוא כתב עוד כי לולי היו הכנזים מניצע הגלגל

* כהן הסר חיה הינות מהכ"ו

הגלגל היו צו מוכרחים, והיה אפשר צהם שיפסדו. וכתב צפרק כ"א וכל ככז מאלו הכדורים הוא חלק מהגלגל שהוא צו קצוע צמקומו איך תנועה מסוגלת צו, ולמנס ידלה כתנועת הגוף שהוא חלק ממנו ע"כ זהו הנדלה כי איך תנועה מסוגלת צו, שאינה כתנועת הגלגל, וע"כ הנדלה לי כי זה שאמר ארסעו שהגלגל מתנוועע והככז עומד, ידלה לומר שאין לו תנועה אחרת מסוגלת צו מלצד תנועת הגלגל, ואם אינו כן תהיה תנועתו מוכרחת, ואיך תנועה מוכרחת צגופים העליונים לפי דעתו. ואשוב אל הפרק.

אמר ועוד כי גוף הגלגל כלו גוף אחד פשוט אין חלוק בו באינו סבה היה ה החלק מהגלגל יותר הגון בזה הככז הנמצא בו מהחלק האחר, וזה כלו וכל מה שהוא ממינו ירחק מאד, אלא הוא קרוב מהנמנע כשיאמן כי זה כלו יתחייב על צד החיוב מהאלוק ית' כמו שרואה ארסטו, אבל שיאמן שזה כלו בכונת מכון עשהזה לא יהיה רחוק כל עקר ולא ישאר מקום חקירה אלא אמרך מה הסבה בכונת זה ואשר יודע ע"ד כלל כי זה לענין לא נדעהו. ע"כ.

ואומר כי יש לומר לפי דעת הפלסופים כי שאלת למה צדצרים ההויס לא צנלחיים והם המתחדשים תמיד, והם אשר יתכן לשאל עליהם למה היה כך ולא היה כך, זה לפי דעתם צדצרים הנלחיים כמו שאזכור צפרק י"ג מהחלק השלישי, וכמו שזכר הוא צתחלת זה הפרק, וזה הענין שזכר מודנו ז"ל צענין הסגול הוא ענין אמתי, ומורה על החדוש, ואפילו מלך החקירה, כי אע"פ שפעולות הככזים צהויה איך נגלית אלינו כפעולות השמש, הן נגלות צדך כלל, כי יש להם מצוא צהויה וההפסד, וידלה כי לכל ככז סגולה, וע"כ חלקו הנמצאים לככזים, ומהם ישפעו הסגולות לנמצאי זה העולם וענין הסגול מוכר צליוצ, כי צמענה האחרונה מוכר שנוי עצע צ"ח ושנוי סגולותיהם, וכן מוכר שנוי עצעי הככזים, צאמרו התקשר מעדנות כימה ומושצות כסיל תפתח, ואמרו כי עצע כימה החמימות, וכסיל הקדירות, ואומר עושה כימה וכסיל, עושה עש כסיל וכימה, צעצור כי הכחות הצאים מהם הפכים, והמעיינים צכחות השופעים מהככזים, הסכימו כי הכחות העצעיים המנהיגים הגוף ישולחו מהשמש, והכחות הנפשיים ישולחו מככז והלצנה, ואמר הידעת חקות שמים? והנה יש להם חקים משונים אלו מאלו, כאמדם ז"ל אין לך עשז צארן שאין מאל צרקיע מכה אותו ואומר לו גדל, שנאמר, הידעת חקות שמים" ומאמר שיצואו מהם חקות משונים אס כן הם צעלמס משונים, והמוחש מזה לכל חמימות השמש וקדירות הלצנה, אע"פ שאמרו שחמימות השמש מלך התנועה. —

פ ר ק ש נ י ם ו ע ש ר י ם

אמר מודנו ז"ל גורה הסכים עליה ארסטו וכל מי שהעניק בפלסופיא, כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב מנונו אלא פשוט אחד, ואם הדבר מורכב יתחייב מנונו דברים על מספר מה שבו מהפשוטים שהורכב מהם. ע"כ.

וזה הענין נתמלא לפורמיריום הצורי ולאנוולד ולאן סינא חה לשונו, אמר פורמיריום
ואחר השדשים המצולחים לשכל שהקדים אותם, כפי מה שארעה המעולה מכל מי
שהלך צדק האמת מחכמי היונים, הוא שלא יתחדש דבר מהדברים שלא סבה. ולא
יתנועע צלי תמיע, וכמו כן מהשדשים הנדלים לחוש, כי כל גוף או עומד או מתנועע
ותקצוץ מזה שיש צבאן דבר מהוב לכל מה שיתהוב וימיע הגופים, וע"ז הסכימו הרוב,
ואח"כ נפלה המחלוקת צינייהם, כי יש מהם שאמרו כי אחד מהשדשים המצולחים לשכל
שהחוש מעיד עליו, כי מה שהיה אחד פשוט פעלו אחד פשוט, ומה שהיה הרבה מורכב
פעליו רבים מורכבים רבים, כי אם היה נמלא פעלו כפי עצמו ופעלו להציא מה שהוא
הפכו לטבעי, א"כ מהחיות מה שעצמו אחד פשוט, פעלו פעל אחד פשוט, ומה שהיה
מורכב ועמיכו רבים פעלו מורכבים ושנוייהם רבים. ע"כ. ולשונו לדבריו.

אמר ואחר אלו ההקדמות אומר, כי זה שזוכר ארסטו שהשכל הראשון סבה
לשני, והשני סבה לשלישי, וכן אפילו היו אלפים השכל האחרון מהם פשוט בלא ספק,
ואם תאמר ומאין נמצאת הרכבה המצואה באלה הנמצאים על צד החיוב כמו שיאמר
ארסטו, ואנחנו נשלים לו כל מה שיוכירהו כי השכלים כל מה שירחקו תתחדש בהם
הרכבת ענינים מאחר שמושכלותיהם רבות, ועם מה שנודעה לו בזה האומר, היאך היו
השכלים סבה לחיוב הגלגלים מהם, ואיזה יחס בין החומר והגדל שאין חומר לו. ע"כ.

והנדלח לי כי החכם הזוכר עמד על אלה הדברים שכתב פורנו ז"ל, וע"כ כתב
בזה הענין דברים זה טופסם, אמר ומה שאמרו כי האחד לא ישפע ממנו אלא אחד,
אלו יגיע ממנו אלא אחד או לא יצא ואחד הצדדים שמשמשים אותם בזה המקום, אם
לנו לומר בזה שהאחד הפשוט לא ישפע ממנו אלא דבר אחד בלבד, כי מה שיתחייב
צדאשון יתחייב צדני, ואם לנו לומר כי ישפע ממנו מורכב כלומר מהאחד הפשוט, וכבר
הודו שהאחד הפשוט ישפיע רבוי מה, ואלו כלם דברים צעלים, כי אין שם דבר
מהענינים שיודה אלה המלות, ד"ל השפע או הציאה או ההנעה, ואמנם הציאה לומר
זה מפני שהשתדלו להציק להבין היאך נמלאו הנמצאים מהתחלה הראשונה, ע"כ תשמע
המדברים מאומתנו יאמרו כי מי שאמר בקדמות העולם הכחיש להתחלה הראשונה,
והכחיש החדוש והפעל, וכאלו אלו השתדלו לקצץ צד שני אלו הענינים, אדלח לומר
האחרונים מהפלקופים הישמעאלים, ושיקרינו זה הענין מענין שהודגלו ההמתן לניידו
צבתחלה הראשונה אלא שהם שכחו כפשוט עד שהשימו זה המין מהנייד עקר, חייבו
ממנו שהתחלה הראשונה זולתי המניע התנועה היומית, ועיין זה כי הוא פשוט,
והאלקים הוא היודע, ואלו היתה צבאן התחלה ננדלת לא תניע כל עקר היה העצם
פועל לצטלה כמו שיאמר ארסטו, כי מה שיש לאלו ההתחלות הננדלות צמה שהן ננדלות
הוא שיהיו מניעות מלך התשוקה והצחירה, ואלה מלך שדלו להציא מופת על ההתחלה
הראשונה שללו ממנו הדבר המסוגל בו והוא ההנעה, ולא נשארה אלא התחלה אלא
ע"ד הלורה והתכלית בלבד, וארסטו האשים אפלטון צהניחו גורות אינן מניעות, ואם
הנחנו שהמניע לכל צבאלו אינו הראשון, כי הוא מורכב, והשלמנו שהאחד לא ישפע
ממנו אלא אחד, יתחייב שיהיה המורכב שופע ממנו שפע מורכב כמו כן, וילך הדבר
לאין תכלה ולא תמלא שם התחלה פשוטה, וזה יתחייב מו ההנחה שהיא שאם מהגופים

ומפני אלו הדברים שהכניסו אלה צו החכמה, עד שהאמינו שהם חלק ממנה, אמרו אנשים ממי שעיינו צוהת החכמה, כי החלוטה שזכמות ההולכים היא מה שמקיפות עליו החכמות האלקיות, ואין הדבר כמו שחשנו אלא כל מה שיקיים ארסעו מזה הוא מקוים יותר משאר המופתים הנתונים בשאר המלאכות, ואמנם שגם הדבר הנכסח אלה האנשים אלה הדברים צו המלאכה.

ואמר וכל אלו הספקות יתחייצו למי שמיים זו הצקסה הכוללת לכל הנמלאים אצל מי שחלק הנמלא אל הנמלא הנזדל המושכל, ואל הנמלא החמדי המוחש, הוא ימים ההתחלות אשר יעלו עליהן הנמלאים המוחשים, החומר והגורה, וימים העלמים המושכלים, עולים להתחלה הראשונה על נד ידמה לגורה ולתכלית ולפועל, ואלו הספקות לא יתחייצו לזה הדעת והיא דעת ארסעו, ואסוצ אל הענין.

אמר ואע"פ שאדע שרבים מהמתחברים (לפנינו מן העוזרים לאוהביהם) יחסו אותי בכל אלה המאמרים או למעוט הבנת דברי ארסעו, או לנטייה ממנו בכונה, אבל לא מפני זה אמונע משאומר מה שהשגתי והבינותי לפי קוצר שכלי, ואותו הכלל הוא כל מה שאמר אותו ארסעו בכל הנמצא מגלגל הירח עד מרכז הארץ, הוא אמת בלי ספק, ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבין דבריו, או מי שקדמו לו דעות ירצה להגן בערו, או ימשכוהו אותן להרחיק דבר הנראה, אבל כל מה שידבר בו ארסעו מגלגל הירח ומה שלמעלה ממנו הכל בדמות מחשבה וסברא, מלבד נקצת דברים וכ"ש מה שיאמר בסדור השכלים, ע"כ. והנראה לי כי קרה להמעיינים עם ספרי ארסעו, מה שקרה להרופאים עם ספרי גלינוס, כי כל אנשי העיון אחריו סומכים על דבריו, כאלו הם יחד תקוע צמקוס נאמן ואם יחדשו אחריו דבר הוא מועט, או הוא נכלל בדבריו, וכן כל הרופאים סומכים על דבריו בגלינוס צרפולות, ואחריו נמשכו בכל עמי אותה המלאכה.

ואמר עוד צפ' כ"ד ומה שאמרתיו אותו לחזרהו עתה ואומר כי כל מה שזכר אותו ארסעו מתחת גלגל הירח ירוץ על היקש, והם דברים סבתם ידועה, ומתחייצו קלתם מקלתם, ומקומות החכמים בהם, וההשגה העצמית מצוורת, אצל כל מה שצמטים לא הקיף אדם דבר ממנו אלא צוה השער הלאמודי המעט ואתה תראה מה שזו, ע"כ. והנראה לי כי מפני זה שאמר מורנו ז"ל אמר החכם הנזכר ומפני זה אמרו אנשים וכו', אין ספק אצלי שלמדו אליהם, אצל צכאן הפליג מורנו ז"ל, וכמעט אומר שדבר לשון הצאי, צאמרו, כי כל מה שאמר ארסעו בכל הנמלא מתחת גלגל הירח עד מרכז הארץ הוא אמת אין ספק צו, ואם הוא כן הנה נמלא שצאר לפי דעתו, שהחומר הראשון שהוא תחת גלגל הירח לא היה ולא נפסד, והאחרונים מן הפלסופים אמרו כי מהמופתים על שהעולם קדמון, מה שהתצאר צמופת נלחות החומר הראשון, ולא נעלם ממורנו ז"ל דבר מזה, כי הוא אמר צחלק הראשון צפרק ע"ג צדרך הרציעי, ואם היה הגוף מודכצ מחמד ולורה כמו שצאר צמופת צעל דינו, לריך שיצוא צמופת כי החומר הראשון והלורה הראשונה הוים ונפסדים, ואז יתאמת חרוש העולם ע"כ. והחכם הנזכר הסכים עמו ע"ז ואמר, ואני מאמין כי ארסעו עמד על האמת צכללה צכל הנמלאים, ע"כ. והנה

הפליג

הפליג יותר ואמר עוד, ודעת אפלטון וארסטו הן תכלית מה שישמדו עליו הסכלים האנושיים ע"כ.

ואכזר מורנו ז"ל וספרי ארסטו הם כוספיקים מכל אשר היה לפנינו, ושכלו הוא תכלית השכל האנושי כולבד מי ששפע עליו השפע אלקי, והיו הנביאים ע"כ. והפלקופים שהיו מנתו המפרטים ספריו, צמקלת דריו, מלחו ספקות, וצארו דרזים דזים שלא צארו הוא, ולא עמד על אמתתם, ומהם מי שסתד מקלית דריו לפי דעתו, כמו שאמר טמיסטיוס צמקלת המופתים שהציא על טבע הגלגל, ואמר שאין דרזים מיושזים באותם המופתים ולא צסדר. וגליוס מלל תועלות רצות צאזרי צ"ח שלא ידע אותם ולא השיגם ארסטו, כתועלת המחילה וחוט הסדרה, ולעג על דריו צספרו צספר הזרע, והציא דליות חזקות על צעול דריו צזרע, והסכים גליוס עם חנה ז"ל צאותו הענין. ואמר דזינו * צספרו שחצר צרפואות הנודע צפרקים ומה שידע גליוס ממקלת עניני הדפק והנתוח והתועלות והפעלים, יותר אמת ממיה שזכר אותו ארסטו צספריו צלא ספק אלל מי שידה על האמת ע"כ.

ואכזר גליוס צספר העלות והמקרים, ושהתנומה תהיה כשימלא הראש מדטיצות מתוק נקי, הוא דצר צארו אותו ארסטו צאור מספיק, והצן עוד רצוי דריו כי היה יכול מכל אדם להניח לשונו צכל מקום שידלה, אלא שלא יכול צכאן לתת סצה מספקת למה היה כשימלא הראש מדטיצות, יסקוע החוש הראשון ומקומו וטרשו כמו שחושצ הוא הלצ, והוא יותר הגון ויותר קרוצ אל הספוק שיאמר כי התנועה היה כשיתערצ הדיחה, כי הדיחה לא נצראה אלא לשרת הלצ. ע"כ.

ואכזר אזי כי לרקו האומדים כי התאזה מעורת ומחדשת, כי תאות האדם להגן על דעתו או על דעת מלמדיו, תעוד עיני שכלו ההציע אל האמת, ותשלחו לשונו לקלל ולחדק גם להעיד על הכוז, ויפה כתצ דזינו ז"ל ע"ז הענין צספרו הידוע צפרקים שחצר צחכמת הרפואה, אחר ואני רואה להועילך צצר שיועילך צדעותך ואמונתך, והוא כי כל אדם יגיד לך דרזים, דאה והשיגם צחושו אם היה אותו האדם אללך צתכלית היושר לרך שתעיין מה שיגיד לך, ואם כונתו צמה שהגיד לחזק דעתו ואמונתו שזכר שראה אותו לא ששתצ מחשבותיך צאותם הספורים, אלא צחן אותם, כי הדעות ע"פ העיין מצלתי שתעיין למה שזכר כי הוא ראה אותו צעיניו, יהיה המגיד אחד או דזים מצעלי אותה האמונה, כי התאזה תשא האדם אל דרזים מגונים וצלצר אלל הויכוח וקדמתי זה להעיד אותך על ענין גליוס, כי כצר ידעת שהוא רואה שהלצ והמוח והכצר התחלות, לא יצא להם כח מאצר אחד, וידעת דעת ארסטו כי הכח יצא להם מהלצ, וידעת כחו ורצו ע"ז הדעת צכל ספריו להגיע צו ההשתדלות לאמת דעתו, שהגיד צספר דעות אצוקד ע"ז אפלטרון, כי אפשר שיגלו הלצ וידרסו אותו או יצוקע או יוסר צכללו, מצלתי שיקוצ אחד מחללי ההזה, וכצר היה המנהג צרוצ הקרצנות לעשות צהם זה, ותדאה החיפוי מתכסם, וכצר היוסר לצו והוסם למקום הקרצנות, ויצעק ויצרח עד ** (שיגד

דמו

* היה צכר נרקי משה הנדפס מחדש

** (פי' זה סיוע דמו ככתוב ויגד מזה לך שמרוב ימנו ישתן כל דשעי חזק וההלים ע"ז)

דמו, זה לשונו ותמכו אותם צעלי השכל איך נלדיקוהו צוה הספור אם הלדקתנו אותו צמה שזכר, והנה האמת והוא מה שאמר, כי עכ"פ יקרה ללז מקרה! צשעת המות, והמות נמשך אחר דרוי רוע מזג הלז, ומה שהיה מרוע מזג הלז שעורו גדול ומסוגל צלצרים המתדמים החלקים ימשוך אחריו המות מהרה, ומה שהוא מהם מסוגל צלצרים המורכבים ימשוך אחריו המות פתאום זה לשונו, והנה הוא רוצה שנלדיקוהו צשני הדברים ואף אלו שיהיה כמו שאמר, איך צו ראייה חותכת מצעלת דעת ארסעו; שהתחלת החוש והתנועה מהלז, כי אפשר שיצטל השדש הנותן כח מה, וישאל אותו הכח מדה מה, ויאזר אחר כן לאצדן השורש כמעין מים רצים יסתם פיו פתאום, וישאלו המים הנוצעים וידולו וישקו סביבותיהם ונראה מקלת המתים ישאל גופם חס כמו שעה, אע"פ שעמד הלז, וכן יגיע החיוני מקלת אצדיו אחר שנחתך ראשו, וא"כ לא הגיע לנו מזה הספור אלא דבר שהוא צתכלית הרחוק. ע"כ.

ואומר כי דברים רצים ידעו הקדמונים צהתעוררת חלקו, ורצים מהם ידעו ע"ד הנסיון, וכתבו אותם צקלרה ולא הביאו ראייה מלד המחקר, וארסעו לא נסה אותם הדברים כמותם, ונמשך אחר סצרתו צאותם הדברים. וחלק על הקדמונים צמה שנסו. ודמיון זה אצוקרע יאמר כי כל עוצר מתהפך צחדש השמיני, וראשו למטה ורגליו למעלה כדי שתקל עליו היציאה, ואם יולד צשמיני יהיה חלוש מאד מפני שני דברים, האחד מלד התהפכו, והשני מלד היוק היציאה, וע"כ לא יחיה כי יהיה חלוש מאד מפני שני דברים, אצל אם ישאל צרחם אחר כך זמן מה ישו צחו אליו ויחיה, ורצים מהכולדים צשמיני ימותו, כי יולאים קודם שיתחזק כחם, והצאים אחריו יאמרו כי הראייה על דבריו כי כל עוצר שתפיל האשה או יולאהו אדם יוליא רגליו תחלה. וארסעו השיצ על זו הדעת ואמר כי החולי אינו דבר טצעי שיקרה לכל עוצר, ואמר כי הזמן הטצעי ליציאת החדש השציעי אם חמימותו חזק, ואם איך חמימותו חזק יולד צתשיעי, אצל השמיני אינו זמן טצעי שילא צו ואם ילא ימות צו והנסיון יורה על דעת אצוקרע ט. ואשו אל הענין.

ואמר אלכסנדר המפרש כי מניע כל השמים אחד, ולא יתכן שיהיה מספר דצ, וזה כנגד דעת ארסעו שרואה לכל גלגל חשק מסוגל והוא סצת תנועתו, ואפלטון היה רואה צוה העולם לורת נצדלות המהוות לצע"ח והלמח. והס צגדד כמו הדברים המהוים, ואמר ארסעו כי אם כדבריו איך צהם לודך צהוית האיש מלד מה הם כלליות, כי המהוה צאיש הוא איש כמוהו צמיין.

ואמר החכם החכד כי אם יש להם מצוא צהוית הצורות הטצעיות מלצד צעלי הנפשות, יש צו מצוה גדולה וספקות דצות, ועמיסטיוס אמר שיש להן מצוא צכל הצורות הטצעיות. ע"כ.

ואמר כי אם הנפש צנפשה מתחלקת; צמה היה החיוני והנפש אחד, כי איך לחשוב שהגוף סצת זה האחדות, אלא יותר הגון להשו צהנפש סצת דצקות הגוף, וסצת היוותו אחד, והראיה ע"ז כי כשתלא מהגוף יפסד, וע"כ יש צכאן דצד צולתי הגוף, א"כ אותו הדבר הוא הנפש צהכרח.

ואמר בן סעל כי זו הדעת הפך דעת האלקי אפלטון, ויש בו מקום ספק, והוא כי אנחנו מולאים הכחות הנמחיים יהיו צלמה, ואין שם נפש חשה ולא נפש מדצרת, ואם בן כל אחת מהן נח אחד אינה נקשרת באחדת. ע"כ. ולפלוסופים דעות חלוקות נכח המתוה העוזר. יש מהם אומרים שהוא נח הזן, ויש מהם אומרים שהוא נח אחד נפשו וי"ח שהוא שכל נדל.

ואמר החכם בן אללאיב. ויחס זה המתוה אל הגוף המתוה כיחס המלאכה אל הנפא, כי המתוה, כפי מה שהתצאל צספר צע"ח, אינו כחומר המתוה, כמו שיקדה זה צמלאכה, וזה הכח אינו צגוף אלא הוא שכל צפעל, כמו שהתצאל שם.

ורחבם נתצ כי אין זה הכח נפש זנה כמו שכתצ בן סינא, ואינו שכל נדל כמו שידלה מפסט דצרי בן אללאיב, אצל הוא נח מיוחס אל הנפש, ואמר כי זה הכח הנפשי דומה למלאכה. והוא מסוג הטצע הגלגלי, והמתוה אותו צהכרח נח נדל, מפני שידלה שאינה פועל צכלי.

ואמר החכם המכר ועיון ארסטו צאלה הדצרים דחוק מאד מעיון זולתו מהחכמים ומה שהתצאל לו צמהירות, יתצאל לצני אדם אחד חקידה חזקה וחמן ארוך וע"כ אפר ארסטו אלו לא היה דצרי צאלו העמינים כתוצים, היתה העמידה עליהם כמו הנמנע או הקשה המציאות אלא צזמן ארוך. וע"כ יקרה למפרשים ספקות דצרי, ואחד כך יתצאל צזמן ארוך יושד דצרי, וקולד עיון זולתו צצרוף אל עיוני, וצזה הכח האלקי שהיה צו, היה הוא המציא לחכמה והמשלימה. מפני כי מה שימצא לזולתו צאלה העמינים אינם דאויין שיושמו מספיקים צאלה הדצרים, כ"ש שיושמו התחלות, ומפני זה השלמות שהשלימו האלוק ית', היו קודמים אותו הקדמונים אלקי, ולא יכול שום אדם מהצאים אחריו עד זמניו זה, שהוא קרוצ מאלף וחמש מאות שנה להוסיף על דצרי, ושימצא זה צאדם הוא צתכלית הזרות, וכשימצא זה צאדם מה, יהיה יותר הגוף שיוחס אל המציאות האלקי, (ממה) שיוחס אל המציאות האנושי, וע"כ אין דצרי ארסטו דצד שילטרך שיחשצ להשלימו כמו שחשצ בן אללאיב, כי חשצ צהם דצרים דצים לא הצינס הוא ולא אנחנו, וצלצד (צפרט) צספרים שלא הגיע לנו צהם דצרי המפורשים. ע"כ.

ואומר אני לפי קולד דעתי. כי אפשר שהנכון מה שאמר אלכסנדר המפרש, כי אמר דדעות ארסטו הן יותר נאותות אל הנמצא, ומועטי הספקות, ורחוקות מהסתירה מדעות זולתו. ע"כ.

ואמר בן סינא, והקשת, אדע ממנה ענינים, וענינים לא אדע, אצל הנוונים לא אדע ענינים על האמת ולא אדע סצתם, ולא יספיקני מה שאמר צו ארסטו, כי כלו כוז ושטות. ע"כ. ודמו למה שאמר ארסטו צספר הדשומים צגווי הקשת והנכון אללי מה שאמר צעדו פור פיריוס שהיה מכתו והיה יוני, כי אמר שהוא המעולה — מכל מי שהלך צדרך האמת מחכמי היונים, והסתכל כי לא אמר מכל החכמים אלא מחכמי היונים ועוד הנראה לי כי מה שראוי לסמוך עליו כל המכיל אוהצ נפשו, ואינו נפתה דצצקי הצל, הוא מה שאמר מודנו ז"ל צפרק כ"ג מענין איוב אמר, ודוה מה שהאריך צאותו ספור צתואר לו ית', והוא קצון סגולות גו פניות מפוזרות כצ"ח ההולך והשוחה והעף, כל אלו

אלו הדברים הטעניים הנמלאים בעולם ההויה וההפסד, לא יגיע שכלינו להשגת איכות חדשיו, ולא לליוד הכח הזה הטעני בהם האין התחלתו ע"כ. וזו היא האמת שאין ספק בה ואין בותח צוה המקום דברים דנים מדברי הפלסופים שהם דאיה גמורה ע"ז. ואומר, כי יראה מדברי גליוס כי ארסטו היה מסופק צוה הכח המלייד אשר צוה העולם כי בתצטט המצד והקדמונים לא זכרו כח המלייד אשר צטצע המתואר צחכמה והחדוד כי הוא המלייד האצרים כפי מה שיאות למדת הנפש, וארסטו וכל סגן זולתו היה מסופק צענין זה הכח, עד שאמר שהיא יגידה מסודש עליון ועלום וקרוצ משיהיה אלקי ולא יהיה מהאיכות הארצעה, ואיני רואה כי מי שקדם ויחס הליוד אל האיכות הוא לודק, אצל הרמיו וההגון שיאמר שאלו האיכות כלים והדנד המלייד הוא זולתם ע"כ.

והנה מלאנו שיש מחלוקת גדולה ציניהם וספקות גדולות צדנד שהוא נמלא צאדם, והוא השכל החמרי, ואמר שהוא חמרי מפני שהמשילוהו אל החמד צקצולו המושכלות, ואמר ארסטו שהוא נלחי. — ואמר אלכסנדר המפרש כי הוא מחדש מהמזב והוא רואה צו וצטאד כהות הנפש שהם הכנות מחדשות כגוף המודכז מהערוד והמציגה, וידעה כי אינו רחוק שיתחדש מערוד היסודות כמו זה המליאות הנכנד, ואף על פי שהוא רחוק מעלם היסודות.

ואבזר כי אינו רחוק שיהיה דנוי ההרנצה צאדם כחצי סנה להתחדש אלו הכמות, וע"כ צוה אל הדולה לעיין צחכמת הנפש, שיקדם תחלה ויעמוד על פלאי ההרנצה אשר כגוף האדם. ע"כ. אולי קרוצ מזה אמרו החכמים ז"ל תולא הארץ נפש חיה דנד שהוא פקוד אללה, ואמר ד' אליעזר תולא הארץ נפש חיה זה רוחו של אדה"ד. והסתכל צוה — אצל החכם החכר הרחיק דבריו מאד, ואמר כי אין זה דעת ארסטו, ולדין להסתכל צוה שאמר אלכסנדר, וכמה שזוה אל הדולה לעיין צנפש שיקדם תחלה ויעמוד על פלאי ההרנצה יתצאר לו הענין, וצלנד צפלא הרנצת המוח והעלנים והשצכות אשר תחת המוח, והאין הדם מתצטל צהם צתכלית ההצטלה, וינקה ויזכך תכלית הנקיון והזכות עד שיתהווה ממנו הרוח הנפשי הדנד הרוחני השכלי, וכתצ מודנו ז"ל צפרק י"ג מהחלק השלישי ודע כי מליאות התכלית צדברים הטעניים, היסוד הפלסופים צהכרח להאמין התחלה אחרת זולתי הטצע, הוא אשר יקראהו ארסטו התחלה שכלית או אלקית יאמר יפעל זה מפני זה, ואמר צפרק י"ט מהחלק השלישי, ואין הטצע צעל שכל והנהגה, וזה הסכמה מהפלסופים, אצל זו ההנהגה הגיעה אל דעות הפלסופים מהתחלה שכלית, והוא מפעל צעל שכל לפי דעתנו. ע"כ. — ואשוצ אל הענין, ואומר כי המפרשים אדעו להם ספקות גדולות צוה השכל שהוא החמרי אללם, ומהם אמרו שהוא הכנה צלנד, ואמרו חכמים אחרים שלא יתכן שלא יהיה דנד נושא לאותה ההכנה.

ואבזר אצוננר והשכל שהוא יכח הוא נפש מה או חלק מצמות הנפש, או דנד מה עלמי מוכן שיפשיט להיות הנמלאים כלם הלצצ צמזיהם ותשימם כלם לודה לו. ע"כ. סנה היה מטופק איזה הוא.

ואבזר הוכנס המזנד צפידושו לספר הנפש כי מה שאמר ארסטו צוה השכל החמרי, יש צו ארצעה ספקות חכר אותן ולא כתצתים לאריכותם, וזנד מה שנראה לו, וחלק על

על דעת אלכסנדר ועמיסטיאוס ואזנולר וזן אללאיב, ואם ילצה האדם להשיג עלם נפשו, כ"ש שילצה להשיג מה שלמעלה ממנה מהשכלים.

ואמר חכם כסיפסק הדבור נפש כ"ש שיפסק צורה ית', ולא יצין זה צורחני אלל מ' שלמד ספר הנפש, ודלה המחלוקות הגדולות שיש צין חכמי המחקר בעלם הנפש ואם היא אחת ומקורה הלכ כדברי ארסטו והגמטריים אחריו, או שהיא שלשה חלקים שלשה מונחים שלכ והכנז והמוח כדברי החכמים הקדמונים, כי לכל בת ראיות חזקות על דבריהם וההנרעה ציניהם תקשה מאד, וכן יש מחלוקת גדולה בטבע זה השכל החמרי ופעלו, והאיך ידבק השכל הפועל זו. ואומר בכלל כי לאחד מהם דעת קיימת זו מה שכתב צספר אחד חזר ממנו וכתב דעת אחרת צספר אחר, וכל מה שהוא קרוצ מכחות הנפש אל הגשמות הוא יותר מצואר כחוש המשוש, וכל מה שהוא קרוצ מהדוחנית כח הדמיו והשמירה והזכירה הוא יותר בעלם, והמחלוקת צמהותו גדולה, אלל החלק השכלי הם נצוכים צמהותו ונדיעת האיך יביע לנו, ומה טבע מונחו, ואם יש לו פעל כח מסוגל בעלמו, וזה לא יוכל אדם לדעתו מלך המחקר צמועת חותך שאין ספק זו ולא טענה, ואמר ארסטו שהוא יחקור זה, ולא נמצא שחקר אותו, ואלו חקר אותו היו זוכרים אותו מפרטי ספריו, והנראה לי כי סצת שנמנע מלחקרו, כי ידעתו צכדור צלי ספק נמנעת על שכל האדם, וע"כ אמר גלינוס כי השארות הנפש לא ידע אותה אלל צודלה. ע"כ. ואמר עוד כי יש מחלוקת גדולה ציניהם על הדברים הכלליים שקולאים אותם הגזרות הכלליות, כי יש מהם אומרים שאין להם מציאות חוץ לנפש, אלל מציאות צמהטצה לצד, ויש מהם אומרים שאינם נודעים ולא נמצאים, וזה תימה גדולה כי היא המדרגה הראשונה שנצדל המושכל מהמוחש, כי מכלן יקח השכל האנושי להשתמש צמושגלות הדברים. והמוחש והמדומה הקודמים לו ישתתפו צהם עמו גם שאר צע"ח, ומי שהוא נצוך צמדגה הראשונה ממדרגות השכל, האיך יהיה עמנו צשאר המדרגות, ואני אהן לך עוד דאיה על אמתת מה שזכרתי מדברים המוחשים, וחלקו צהם מחלוקת גדולה האחד, אם הצטר כלי המשוש, וכתב צספר הנפש שהיא; ואמר עמיסטיאוס כי נפל צזה התרשלות גדול מארסטו ושאין דבריו מצוארים זו, וכתב החכם הנזכר כי מפני שהיה העיין צספר צע"ח צאצרי צע"ח נראה לו שהצטר כלי המשוש, ואמר צספר הנפש כי הוא אמלעי מפני שהיה חיוני צכלי החושים, וידוע אם ישימו המוחש על שאר החושים, החושות לא ינטרכו אל האמלעי, ואם יושם החוש על הצטר מיד יחוש, וע"כ נראה לו שהצטר הוא אמלעי והחוש הוא מצפנים. — ואמר אלכסנדר כי הצטר הוא כלי המשוש לא אמלעי. כי אלו היה אמלעי היה מתחייב טיהיה תחת הצטר כלי המשוש; ואמר צן סינא כי הצטר הוא אמלעי, ואמר צן אללאיב כי אין הדבר מצואר, וכתב החכם הנזכר צרוצ ספריו כי הצטר הוא כלי המשוש, והציא ראיות ע"ז לפי דעתו, ואמר שזה דעת ארסטו, אלל כ' צפידושו לספר הנפש, כי הצטר אמלעי ושה דעת ארסטו. ועוד האור הנראה לעין כי יש אומרים שהוא גוף, וראיותיהם שהוא מהמש, ועוד כי נלוצותיו חוזרים כשפוגעים גוף קשה, ואחרים אמרו שאינו כוף, והראיה התפשטו צאור צלא זמן וצכל הצדדים וזו דעת ארסטו, ועתה דלה גם דלה קולר השגת שכל האדם לדברים המוחשים כ"ש לדוחניים, ואם צאלה הדברים המוחשים לאדם נפלה ציניהם זו המחלוקת

וכל דבריהם צו דברי אומר, כ"ס דברים הדומים ישתנח האלוק ית' שהוא יודע ועד . וסוף דבר האמת המדבר צדוה"ק אומר, ,,אמרתי לחכמה והיא לחוקה ממני" ואמר ודליתאי את כל מעשי האלקים, כי לא יוכל את האדם למלא את המעשה הנעשה תחת השמש צל אשר יעמול האדם לזקק ולא ימלא, וגם אמר אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למלא, והנה היסרה שיצור לו החכם שיטען על מה שאמרו הנביאים ע"ה והמדברים צדו"הק ע"ה . ועל דברי חכמינו ז"ל שקצלו מהם, כמו שאכתוב מדברי מורנו ז"ל צפ' זה וצמדק שלשים .

פ ר ק ע ש ר י ם ו ש ל ש ה .

אמר מורנו ז"ל ואפשר לך כשתרצה להפשיט מעליך התאוות, ותשליך המודגל וחשען על פשיטות העיון, ותכריע מה שצריך להכריע, אלא שתצטרך בזה לתנאים הראשונים, שתדע סבת שכלך ושלימות יצירתך, וזה יתבאר לך בהתייגעך בשאר החכמות הלמודיות, וההשגחה בסדורים ההגיוניים, והשני ידעת החכמות הטבעיות על אמתתן ער שתדע הספקות על אמתתם. והשלישי מדותיך, כי כשמצא אדם נפשו אין הפרש אצלנו שיהיה זה בטבע או בקנין נוטה לתאוות או לתענוגים, או בוחר בעם וחרון אף ושלות הכח הכעסני והתרת רסנו בו כי הוא תמיד יחטא ויכשל כשילך, כי הוא יבקש תמיד דעות יסייעוהו על מה שבטבעו נוטה אליו, ואמנם העירותיך ע"ז בעבור שלא תתפתה בו, כי אפשר שיתעך אחד מב"א בספק יספק על חרוש העולם, ותמחר להתפתות, מפני שזו הדעת יתחייב ממנה בכלל סתירת התורה, ודבור סרה בחק האלוק ית', והיה חמיר הושר שכלך בו, ומקבל מהנביאים שהם עמוד תקון מציאות המין האנושי באמונותיו וקבוציו. ע"כ .

ואמר החכם המכר ומה שאמר וכל מה שיקלד שכל האדם להשיגו, מהחיוצ שיסוצ צו אל הדת, הוא אמת, מפני כי החכמה הידועה מנר הנצואה היא משלמת חכמות השכל, כלומר כי כל מה שלא ידעו השכל, הודיעהו האלוק ית' לאדם מנר הנצואה, והקלוד מההשגות שקיעתן הכרחית צחי האדם ומליאתן, יש מהן קלוד צמוחלט כלומר שאין צטצע השכל שישיגהו צמה שהוא שכל, יש מהן שהוא קלוד כפי טצע כת מצ"א, זה או שיהיה מחסדת הילדה, או שיהיה מקרה מחון, והערד למוד, וחכמת הנצואה דחמנות לכל אלו הכתות. ע"כ .

פ ר ק ע ש ר י ם ו א ר ב ע ה .

אמר מורנו ז"ל ועיין גדולות זו המבוכה, כי אם מה שזכר אותו ארסטו בחכמות הטבע הוא האמת אין גלגל היקף ולא חוץ למרכז, וכלם יהובו תמיד סביב מרכז הארץ, והאיך ימצאו לככב אלו התנועות המוחלפות. ע"כ .

וכתב

וכתב החכם הנזכר מה שזכר צעלמיוס הנגלגל הקפה הוא נמנע, מפני כי כל תנועה עגולה היא סביב המרכז, ואלו היתה צכאן תנועה עגולה חוץ לזה המרכז, היתה צכאן גוף לא טבע זולת הגוף הגלגלי שאינו לא כדך ולא קל, ויהיה לא גוף גלגלי ולא גוף יסודי, ועוד אלו היתה צכאן תנועה עגולה חוץ לזה המרכז, ויהיה לשם ארץ אחרת חוץ לזה הארץ, וזה כלו נמנע. ומה שאומרים שיש גלגל חוץ למרכז הוא כמו כן נמנע, מפני שיתחייב ממנו צגלגלים גלגלים שאינם שלמי העגול, ואינם מתנועעים כל עקר, ויהיה שם דיוקנות וזה כלו נמנע, כי כאמרו שטח הגלגל הסמוך לשם מרכזו מרכז הארץ, ושמוצו גלגל הלצנה חולה לו, יתחייב שיהיה צין שני הגלגלים דיוקנות, או גוף שאינו שלם העגול, שימלא מה שצמיחהם ואינו מתנועע, וזה כלו נמנע, ואם היו צכאן מרכזים רבים היו צכאן גופים כדדים חולה למקום הארץ, ולא יהיה האמצע אחד, ויהיה לו דומז ויהיה מתחלק וזה כלו נמנע. ע"כ. — ואשוב לדבריו.

אמר וכבר ידעת כי אבונצרו יספק בדבריו בחכמת הטבע, אם ידע אדם שנו יציאת מרכז השמש והחריש ממנו, והתעסק במה שהתחייב מהנטייה, מפני היות פעל יציאת המרכז אינו נכר מפעל הנטייה, או לא השיגו, והאמת כי לא השיגו ולא שמע אותו לעולם, כי הלמודיות לא נשלמו בזמנו, ואילו שמע אותו היה מרחיקו ורחוק חוק, ואלו התאמת אצלו היה משתבש בכל מה שאמר מזה המין. ע"כ.

ואמר חכם והנראה מצעלי התכונה קודם לזכור וצעלמיוס, שלא היו ממיחס לא גלגל היקף ולא גלגל חוץ למרכז. והתכונה הקדומה שהיא התכונה האמתית, התאמת על השרשים הטבעיים והיא צנויה אללי, על תנועת הגלגל האחד צעינו על מרכז אחד צעינו, וקטנים משונים או יותר כפי מה שיאות לנראה, כי אפשר שיראה שיקרה לככב מלך אלו התנועות מהירות ועכוב וחולתי זה. ע"כ. — ואני אומר כי אם הוא כדברי מקלת החוקרים תנועת הגלגלים, האומרים, כי הארץ מרכז לגלגל העליון יצטלו כל אלו הקושיות, וכן כתב החכם ר' אברהם ז"ל צן עזרא, כי הארץ מולק לשמי השמים צלשיות גמורות, ואמר צמקום אחד כי הארץ נקודת העגול העליון שהוא המקיף. ע"כ.

וכתב החכם הנזכר ומה שהוא יותר הבן שכתה צנפשו כי הגלגל צכללו חיוני לכדור אחד כדור התצמית, ובצמיכותו בצמיכות הגלגל שצו כל הככבים, ומקוערו המקוער המשמש האש לו תנועה אח' כללית והתנועות הנמלכות צו לככב תנועתו פרטיות, ושהתנועה הגדולה דומה תנועת ההעתקה צמקום לחיוני, והפרטיות דומות תנועות אצרי החיוני לא יצטרכו אלו התנועות למרכזים עליהם יקיפו, כמו הארץ לתנועה הגדולה, כי רצ אלו התצמד צמנמת התכונה שמרכזיהם חוץ למרכז העולם, ושאיך רחוקם מהארץ רחוק אחד, וע"ז הדרך לא יהיה צנו לורך שדמה גלגלים רבים מרכזם מרכז העולם, וקטניהם קטני העולם, ושיהיה נפרדים מקלתם ממקלתם, ואין להם תנועה צעלם, אלא מלך מה שהם חלקי הכל ושעל אלו הגופים יתנועו הככבים התנועה היומית כי לא יקרה מזו ההנחה שוא. ע"כ. — והסתכל כי זה הענין בחצ מורכו ז"ל צפ' ס"ט מהחלק הראשון, אמר כי צתנועת הגלגל העליון זו התנועה היומית יתנועעו כל הגלגלים כלם בתנועת החלק צכל. וכתב צפ' ע"א והכדורים מקלתם תנועותיהם צמהירות ממקלתם, והממהרות שצכולן תנועת הגלגל המקיף צכל, והוא המתנועע התנועה היומית, וימעם כלם עמו תנועת החלק צכל, כי הם כלם חלקים צו. ע"כ. —

צ - צ - א

פ ר ק ע ש ר י ם ו ש ש ה .

אמר מורנו ז"ל ראיתי לר' אליעזר הגדול דברים לא ראיתי מעולם יותר זרים מהם בדברי שום אדם ממי שנמשך צחר תורת משה רבנו ע"ה, כי אמר דבר שמע לשונו אמר, שמים מאיזה מקום נבראו וכו' זה הוא לשונו זה האמר הנאמר ומי יתן ואדע זה החכם איזה דבר האמין? אם האמין כי הוא מן השוא שימצא דבר מלא דבר, ובהכרח יצטרך לחומר יתהוה ממנו מה שיתהוה, וע"כ בקש לשמים ולאדע מהיכן נבראו? ואיזה דבר עלה בידו מזה המענה כי יתחייב שיאמר לו ואור לבושו מהיכן נברא, שלג שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא, וכסא הכבוד עצמו מהיכן נברא כו'. ואומר בכלל כי הם דברים ישבשו על החכם המאמין בתורה אמונתו מאד מאד, ולא החבאר לי בו פירוש מספיק; ואמנם זכרתי לך כדי שלא תטעה בו, אבל הוא על ענין הועילנו במאמרו זח תועלת גדולה, כי באר כי חמר השמים זולתי חומר האדץ, ושהם שני חמרים נבדלים זה מזה מאד, האחד מיוחד לו ית' לגדולתו וגבדו והוא מאור לבושו, והחומר האחר רחוק מאורו ית' לגדולתו וגבדו וזיוו והוא החומר השפל, והשים אותו משלג שתחת כסא הכבוד, וזה הוא שהשימני שפרשתי (בפ' כ"ח מהח' הראשון) ותחת רגליו, שהם השינו באותו מדאה גבואה אמתת החמר הראשון (כי אנקלוס) השים רגליו (שבים) אל הכסא, וזה באר כי אותו הלבן הוא חמר הארץ, וכבר החזיר ר' אליעזר זה הענין בעצמו ופרסם אותו, כלומר היותם שנים חמרים עליונים ושפל, ושאיין חמר הכל אחד, וזה סוד גדול לא יהיה נקל בעיניך מזה שמפרסים אותו גדולי חכמי ישראל, כי הוא סוד מסודות המציאות וסתר מסתרי התורה. בב"ר אמרו ר"א אומר כל מה שיש בשמים בריאתו מן השמים, וכל שיש בארץ בריאתו מן הארץ, והסתכל האידן פרסם לך זה החכם, כי חמר כל מה שבארץ חמר אחד משתתף, כלומר כל מה שתחת גלגל הלבנה, וחומר כל הגלגלים ומה שבהם חמר אחד אינו זה, ובאר בפרקיו זו המרגליות הנוספת, כלומר גדולת אותן החומר וקדבו ממנו וחפרון זה ורחקו ממנו. ודע זה. ע"כ.

ואומר כי מורנו ז"ל העיר צזה הפרק, והגזיל על ענין עמוק למי שמצין אותו, וע"כ אמר צסופו ודע זה. ואמר כי דבריו זרים כי פשטם נוטה אל הקדמות, ודברים כאלה נמלאו צמדדשות, מהם מה שאמר ר' יוחנן, "כילך צדא הקצ"ה עולמו? לקח שתי פקעיות אחת של אש ואחת של שלג ופתכן זו צו וצדא מהן עולמו?" דאה כי אמר לקח, ואחר צדא עולמו לפי אמונתו אחר ההעדד הגמור, מה טעם לקחת אלו ולעדכן זה עם זה ולצדוא מהן עולמו? — וע"כ אני אומר כי יש לזה המדרש סוד דמזתי אותו צספר הדקש והמצין דבריו יצין הצריאה האמתית, ואמר עולמו ולא אמר העולם? ואמר צזה הפרק אצל היות כסא הכבוד מהנצדאים, החכמים ז"ל אמדוהו אלא שהוא על לך נפלא — ואמרו שהוא נצדא קודם העולם, אצל פסוקי התורה לא זכרו צו צריאה צסום פנים, אלא מה שזכר דוד ע"ה, "ד' צסמים הכין כסאו" והוא מאמר קשה הפירוש מאד. ע"כ. וכן הוא, כי יש לומר שלא יוצן ממלת הכין סנצדא, והסתכל צמה סכתצתי צפ' ס"ט — ויש להסתכל צמה שאמרו גדולי חכמי ישראל, כי אמר זה מפני שיש מהחכמים ז"ל שאמרו שהכל חמר אחד כאמרם כל מה שצסמים וצאדן אין צריאתו אלא

N - כ"ו

מן השמים, ר' מאיר אומר כל מה שנשמים וצאקן אין צרייתו אלא מן הארץ, רצון אומר
כפי' גלגל חמה שנאמר,, האומר לחדם ולא יזרח" ומחכמי המחקר הקדמונים שהיו אומרים
שהשמים התהוו מהיסודות הארצעה (ונכ"י כתב אהבה), וע"כ ישארו זמן ארוך, ושאר
הנצחיים התהוו מהיסודות והכלוח, ויראה מדברי אפלטון, כי הוא דואה כי לכל
הנצחיים תלצד הסצה הראשונה יסוד אחד, וראשיתו רקוק אחד, לצט לודה צתכליה
הדוחנית וסופו עז אחד לצט לודה גופנית מוחשת, וצנייהם אמצעים.

וכתב החכם ר' שלמה צן גצירול, כי יסוד כל הנמצאים יסוד אחד, והם מחולפים
צלודה והיסוד יהיה זקיקותו כפי מה שיעלה למעלה, ויהיה עציו כפי מה שידך למטה,
ואמר כי העלם הנושא גשמות נמשך משטח הגלגל העליון עד תדכו הארץ. ע"כ,

ואמר ארסטו כי צומנו היו אנשים שהיו מאמינים שהגופים העליונים היו
ארזיים. ע"כ. — וראוי להסתכל צזה שאמר כי זה סוד מסודות המליחות וסתד מסתרי
התורה, כי דעות החכמים צנמצאים, יתחלפו כפי התחלפס צחמד שנצדא ממנו העולם,
כי המאמינים שהכל נצדא מהחומר השפל אפילו הגלגלים והכוכבים והמלאכים כלם ישיגום
המקרים והשנויים, כמו שיקרה למודכבים מזה החומר השפל, כמו שיש מאמינים כי
הגופים העליונים משתנים, והמלאכים יש מהם דחמנים, ויש מהם בעסנים וצעלי חמה, ויש
מהם דכים, ויש מהם קשים. ומהם מאש ומהם מדוח ומהם ממים, והמאמינים שהם משמים
חמדים, חמד הארץ וכל מה שהודכז ממנו הם לצדס יקצלו השנוי, וגופות מעלה לא
יקצלוהו, כ"ש המלאכים שהם לודות נצדלות, והמאמינים כי הכל חמד א' יתחייצו לפי
דעתם דצדים דצים הם צתכלית הממע. אצל המאמינים כי הם שמים חמדים צהפק. וכן
יש להסתכל צמה שיאמר כי אלה דצדים ישצשו על החכם המאמין צתודה אמונתו מאד, כי
אמר מאמין ואמר חכם, כי אם אינו חכם לא ישצשו כי לא יצק. וכן אם אינו מאמין
צתורה, וכפל מלת מאד, וכונתו ידועה למצין דצדיו, והוא אומר צמקומות דצים מזה הספר
חמד הגלגל, והוא צאד כי נאמר צסתוף עם חמד זה העולם. ואמר אצונלד כי נפשות
הגלגלים הם צמונחים לא צחמדים, וכל אחת מיוחדת צמונה, א"א שיהא מונח לדבר אחר.

פ ר ק א ר ב ע י ם .

אמר מורנו ז"ל כבר התבאר חכלית הבאור כי האדם מדיני בטבע, ושטבעו
שיהיה מקובץ, ואינו כשאר בע"ח שאין מהכיחיותו הקבוץ, ולרבו ההרכבה בזה
המין כי הוא אחרון מורכב כמו שידעת היה רוב ההפרש בין אישיו, עד שלא תמצא
שנים אנשים נסמכים במין ממיני המירות בשום פנים אלא כמו שלא תמצא צורתם
החצוניות נסמכת, כן לא תמצא צורתם הפנימית נסמכת, וסבות זה חלוף
המוג, ויתחלפו עוד המקרים הנמשכים לצורה, כי לכל צורה טבעית מקרים מה
מסוגלים נמשכים לה, זולתי המקרים הנמשכים לחומר, ואין כמו זה החלוף האישי
הגדול נמצא בדבר ממיני בע"ח, אלא החלוף בין אישי כל מין מתקרב אלא האדם
י אתה תמצא שנים אנשים ממנו אנהנו כאלו הם משנים מינים בכל מדה, עד
שתמצא

שתמצא אכזריות איש יניע עד שישחט קטן מבניו מחוץ הכעס, ואחד ירחם על הדיגת אחד מהשרצים וידך לבו מזה, וכן ברב המקרים, ומפני שהיה טבעו הכרחי לו הקבוץ, לא היה אפשר בשום פנים לו קבוצו, אלא במנהיג בהכרח ישער פעליו וישלים הכוחסר וימעיט המרבה, ויחוק פעלים ומדות יפעלו אותם כלם על חק אחד חמיד, עד שיתעלם החלוקה הטבעי ברבוי ההסכמה ההנחית והסודר, וע"כ אמר כי התורה אע"פ שאינה טבעית יש לה מבא ברב הטבעי, והיה מחכמת האלוק ית' בהשארות זה המין, מאחר שרצה השארתו שהשים בטבעו שיהיה לאישיו כח ההנהגה, ומהם מי שיהיה הוא נפשו אשר שרתה עליו נבואה להנבאת באותה ההנהגה, והוא הנביא מניח הנמוס, ומהם מי שיהיה לו כח לחייב לעשות מה שאמר אותו הנביא ולהמשיך אחריו ולהוציאו לפעל והוא הלוקח באותו הנמוס ע"כ.

ולאוי להסתכל צוה הפרק כי מתנו יתצאל למשכיל ענין גדול, וע"כ אמר צסופו והצן הכונה, כי ידוע הוא צנפשו כי עיר פרא אדם יולד, כלומר שכל אדם בעיר פרא שהוא מדצרי צעצע ולולי ההדגל והלמוד היה כחיות היעד המזיקות.

ואמר ארסטו וכחמם צעצע הכפש, אצל ימנענה ממנה, או יראת עונש, או תוחלת גמול, ואמר ולאלוק ית' וית' נמוסים שכלים, הסיס אותם צלצות הנציאים החפלים צעוצ הקדוצים לאלוק ית' צאוסר והלדק המואסים צחמם, צעצוד שידדו צני אדם אל האמת, ויחצרו צין לצות תקלתם עם תקלתם ויודחו היצק מקלתם ממקלתם. ע"כ.

ואמר צן סינא כי תלך שצ"א מלטרפים למשא ומתן אלו עם אלו, שהם מלטרפים לחק ידוע, כי לא יתכן שיהיה הדצד כפי מה שידעה כל אחד מהם, כי מה שידעה זה הוא אשר ידעה האחר שהוא חמם, וע"כ ילטדו אל המחוקק שיחוק להם חקה אחת וע"כ הלודך אל המחוקק יותר מהלודך ללמיחת השער צגצות העינים, ולהיות כף הדגל מקודעת, ודצדים אחרים מהתועלות שאין הכרח צהם צהשארות צ"ח, ולא יתכן צהשגמה האלקית שתמליא אלו התועלות ולא תמליא זאת שהיא יסודם, ולא יתכן שתהיה ההתחלה הראשונה והתלחכים הראשונים ידעו אלו התועלות, ולא ידעו תועלת המחוקק החוקים, וע"כ מהחיוצ מליאות הנציא ומהחיוצ שיהיה אדם ותהיה לו סגולה לא תמלא לשאר צני אדם, וזה הנציא הוא שלוח מהאלוק ית', ומהחיוצ צחכמת האלקות לשלחו וכל מה שיחוק הוא צשליחת האלוק ית', והנציא מחוייב עליו מהאלוק ית' שיחוק עצודותיו ותהיה התועלת צעצודותיו, כי צהן תשאר הדת שהיא סצת מליאת האדם, ואמר הדצדים המקוצלים הם דעות נלדיק אותן מפני שהם דצדי מי שנסמוך על אומריהם, ונלמין שהם אומרים אמת, אין לדצד גלגלי מסוגל או לדעת מחשצת מסוגלת צהם נצדלו צהמשאר צני אדם, כמו שנלמין דצדים קצלכו אותם מצעלי הדת.

ואמר חכם אחר ומשאר שיהיה הנמוס דצד אלקי, התחייב שיהיה הנושא אותו צע"ח מדצדים המסוגלת צעוצות השכל, והיה הנימוס דצד אלקי ומסוגל צכח הנפש משלוח מהנפש הכללית, והיה השכל המסדר אותה צסודר הדלשית ומעלותיהם, כדי שיהיה הראות אותן המעלות מהנפש, כפי סדר הנמלא צשכל כמו שסדר אותן צודלן צו והוא הכח המסוגל צשלמות וצתמימות, והוא נקי מהחסרון וההפכה וההפסדי וצדיעותן אמת צודלן נקרא עמו כמו שנלמר צדת, וישארנו פני דצך צעל הגדולה והתפארת והוא השומר על הכל שלמות הדתות והעצודות ע"כ.

פ ר ק ש מ נ ה ז א ר ב ע י ס .

אמר מורנו ז"ל מבואר הוא מאד כי כל דבר מתחדש, א"א מבילתי סבה קרובה חדשוהו ולאותה סבה סבה, וכן עד שיגיע לסבה הראשונה לכל דבר כלומר חפץ האלוק ית' ובחירתו, ועלינו (ומפני זה צ"ל) יחסרו הנביאים אותן הסבות האמצעיות ויחסם לאלוק ית' אותו הפעל האישי ויאמר שהוא ית' פועל אותו, וזה כלו ידוע, וכבר אמרנו כי אגתנו וזולתנו מן המאמתיים, והיא דעת בעלי תורתנו כלם. ע"כ.

זה שאמר מצואר הוא מאד אלל חכמי לב, כי רצים מאמינים כי האלוק ית' עושה הכל צלא אמלעי, ככת המדברים ונת מצעלי התורה, וע"כ אמר וכבר דברנו צו אגתנו והמאמתיים, וזה ר"ל צאמרו דעת צעלי תורה כלם, כי ר"ל המאמתיים מהם. — ונת צן סינא והתחלות כל אלו הדברים יגיע, אל הטצע וההחפץ וההזדמן, והטצע התחלתו מהשם, והחפץ אשר לנו הוא אשר שלא היה יש לו סבה, וסבת אותו החפץ לא ישתלשל לאין תכלה אלא דברים יקרו מחוץ אלתיים וגלגליים, והארתיים יגיעו אל הגלגליים, וקצולם יחיים מליאות החפץ, והאזדמן יתחייב מפגיעת אלו צאלו וכלם יעלו להתחלות חיונם מהאלוק ית'. ע"כ. והנראה לי כי לענין בזה דמו מורנו ז"ל צמה שאמר צפרק ב"א, כי מאחרוי הפלסופים האומרים צקדמות העולם, מי שאמר שהאלוק ית' פועל העולם וצואר מליאותו, ומכוננו כפי מה שהוא, אלל הוא נמנע שיבזה זה צפנים מלצד פנים (כ"א כעת צלתי עת) והוא נמנע אללם שיסתבה פעלו או חפצו". —

ואמר החכם צן אללאיב. כבר התצאר צהשמע הטצע צאמרה מופתית כי כל תנועה תהיה מיותר ממניע אחד. והיא אשר לא יגיע צה המניע צעלמו אלל צזולתו כי היא מיוחסת אל המניע הראשון צלצד לא לשאר המניעים, וזה מצואר, וזו הצורה כללית הצודקס יזדו צה ההמון, וע"כ אומר הרב המלך לפלוגי כשגובה לאחד מעצדיו שיסדגהו, ולא ע"פ שההודג היה עצדו, ואינם מצניטים אל המניע הקרוצ, ולא ישימו צו לצצחו או לגנותו צמה שהיה לקרוצ צו צחידה. וע"כ הוא צמקלפת הדברים כמו הדאשון והדאשון יאמר צו שהוא צזה התאד, וכבר התצאר צשמע הטצע כי המניע הראשון על האמת הוא המניע התנועה הגלחית, אלל הוא צלדוף לתנועה תנועה מההויה הנפסדת צמקדה לא צעלם. ע"כ. ולשו צלצדיו.

אמר ואחר זו התצעה שמע מה שבארוהו בזה הפרק, ובחן אותו בחינה מסוגלת בו, נוספת על בחינותך לשאר פרקי זה המאמר, והרבר אבארהו לך הוא זה: כי הסבות הקרובות כלן שמהן יתחדש מה שיתחדש, אין הפרש בין שיהי' אותו הסבות עצמיות טבעיות או בחירות או מקריות הזדמנות, וארצה לומר בבחירת שתהיה סבת אותו המתחדש בחירת אדם, ואפילו שתהיה הסבה בחירת ב"ח משאר ב"ח, כי אלו כלן יחבו אל האלוק ית' בספרי הנביאים, ואומר סתם בבאוריהם על אותו הפעל, כי האלוק ית' פעלו, או צוה בו או אמרו, ובאו באלה הדברים לשון אמירה ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריאה ולשון שליחות, וזה הוא הענין שרצייתי להעיר עליו בזה, והוא כי מאחר שהיה האלוק ית' כפי מה שהונח והתישב, הוא

אשר העיר הרצון ההוא לב"ח ההוא שאינו מדבר, והוא אשר חייב הבחירה ההיא לחי וזמדבר, והוא אשר המשיך הענינים הטבעיים על מנהגיהם — והמקרה הוא ממותר הענין הטבעי כמו שהתבאר, ורובו משותף בין הטבע והרצון והבחירה יתחייב לפי זה כולו שיאמר על מה שהתחייב מהסמת ההם שהשם צוה שיעשה כך או אמר שיהיה כך.

ואמר כפי מה שהונח והתיש, מפני כי השתלשל הסנות עד עלותן אל הסנה הראשונה, נזכר צוה הפרק צלל מופת וצלל ראייה. אלל, צשמע הטבעי, התצאל צמופת כמו שזכרתי, וההעדה תקרא לוי כי אמר העיר ד' רוח מלך פרס, ולאמר והוא פקד עליו שהוא כמו לוי.

אמר והנה התבאר לך האיך יפורש בעד הבנת הסבות יובנו על איזה דרך שיובנו, בין שיהיו סבות בעצם או במקרה או בבחירה או בחפץ באלה החמשה לשונות, והן צווי ואמירה ודבור ושליחות וקריאה, ודע זה והסתכל בו בכל מקום כפי ענינו, ויחדרו לך ספקות רבות, ויתבאר לך אמתת הדבר באותו הדבר שיביא לחשוב שהוא רחוק מהאמת. ע"כ.

וזהסתכל המשכיל צאלו המלות, וזהצניו אל איזה לך נאמרו, ינצל מליחס לאלוק ית' מה שאינו ראוי ליחס לו, וצמעשה צראשית נדמו סנות עלמיות טבעיות מאלו המלות, והסתכל צמלות יאמרו גאלוי ה' כי שם נאמר מלות, יורו על סנות טבעיות וצחידיות והצדמניות ויחס כלן לאלוק ית' ויתעלה. —

ואומר כי מפני שהענין שזכר הוא ענין מועיל מאד, ראיתי לצאלו צקלדה כי מה שהתצאל צמקומו צשמע הטבעי, והסנה ההווה העלמית, היא הסנה ההווה מהטבע, ואפשר שימלא דצר מתחדש מהצדמן כמו האלצע הששי וזה מעטי, והסנה הצחידית צאלס טיולא מציתו לכנס למרחץ, ולאתו מציתו סנה לכניסתו למרחץ, והוא סנה צחידית ועלמית, ואם קרה לו צדרך שמלא מציה זה היה מההצדמן, והוא הדצר המעטי שיתחדש מיציאותו מהצית שהיה לסנת כניסתו למרחץ. וההצדמן יוחס אל הדצרים הנמצאים מהטבע אל השכל, מפני סנה מהסנות כשיניעו אותם הדצרים תכליותיהם, ולא יהיו נמצאים מהם ויתחדשו מהם דצרים לא כונו אותם. וההצדמן מהסנות והעלות אלל צמקרה, ועל כדרך כאלל יתחדש מהן מה שכוון צהם ולא זולתו יאמרו שהיה מההצדמן וההצדמן סנה צמקרה, ונמשך אחר אחת מהסנות העלמיות, וסנתו הנפש הטבעית להשכל. — ומזה יתצאל מה שאמר מורנו ז"ל צזה הפרק כי ההצדמן הוא ממותר הדצר הטבעי כמו שהתצאל, ורובו משותף צין הטבע והצחילה והחפץ. — ולאמר ארסטו וההצדמן הוא מותר הדצר הטבעי והצחירי, ומפני שענין ד צ ק ה היה מההצדמן הגמור כי היה מעטי, אמר כאשר יאמר צדצרים ההצדמניים ההצדמן הגמור, ותהי אשה לצן אדוניך כאשר דצר ה'.

ובבאן נשלם מה שראיתי לכתבו בזה החלק ולאל שבח אמן.

